

گوتارو و هرگیزران

گفتمان و ترجمه
علی صلح جو
طرح جلد از ابراهیم حقیقی
چاپ اول 1377، شماره نشر 380
چاپ دوم 1381، چاپ غزال

نووسینی
عهلي سولجورو

وهرگيزانى
كوساري فهتاحى

سلیمانی
2005

حکومەتی هەرێمی کوردستان

وەزارەتی رۆشنبیری

بەریوەبەرايەتی خانەی وەرگیزان

www.roshnbiri.org

khanaywargeran@yahoo.com

ناوی کتیب: گۇنارووەرگیزان

ناوی نووسەر: عەلی سولھجۇو

وەرگیزانى لەفارسیبەوە: كۆساري فەتاحى

بابەت: وەرگیزان

نەخشەسازى كۆمۈپەتەرى: زانا كەمال

نەخشەسازى بەرگ: فەرھاد مەلا حەسەن

زىنگىرە: 96

تىپاژ: 1500

ژمارەتی(716) دەزارەتی رۆشنبیری سليمانى پىدرابوە

چاپ: كارە

بهشی پیداچوونهوهی دهزگای فرانکلین که له سه‌ردەمەدا به ژوری "ئەدیتۆریال" ناو دهبرا، جیهانیکی سەرنجراکیش بۇو و ئەمە کاتىكىش بۇو کە ھېشتا گەورە شارەزاياني وەك ، كەريم ئیمامى ، شەمسەدين ئەدیب سولتانى ، مەھشید ئەمیرشاھى ، ئەحمدە میر عەلايى و ئەحمدە سەمیعى نەھاتبۇون و بهشی پیداچوونهوه بە ماناي وشە پىك نەھاتبۇو ، له سەر دەمەدا دەستنۇوسى وەرگىپانى رومانى شکودارى "مووبىدىك" ئى "ملقىل" - - كە پەرويز داريوش -- بەقەلم سوقى شىن لەسەر كاغەزى درىز و بارىكى بى خەت وەرگىپابۇوه درا بە من تا لەگەل تايپ كراوهەكىدا بەراوردى بىكم و هەلەكانى راست بىكمەوە . دەقە ئىنگلیزىيەكەشى لاي من بۇو و هەر بە حەز چەند بەشىكى وەرگىپانەكەم لەكەلدا بەراورد دەكىد . داريوش له وەرگىپانەكىدا بە گشتى نىۋەرۆكى بەرەرمەكەي بە باشى داراشتبوو و خويىندەنەوەكەي زۇرخوش بۇو، بەلام له چەند شوينىكدا زۇر بە خىرايى تىپەرىبۇو ، هەربۈيە پىيوىستى بە دەسكارىكىرىن هەبۇو . دەسنۇوسەكەي دەرىيدەختى كەكس وشەيەكى لىينەگۈرپۈو ، چۇونكە وەك باسمان كرد ھېشتا بەشی پیداچوونهوه بە تەواوى رىك نەخرابۇو . بەراوردىكىنى وەرگىپان و دەقە سەرەكىيەكە چ ئەو دەمەي لە بەشی پیداچوونهوهدا بۇوم و چ كاتىك كە لەگەل گەورە پىياوانى وەك ، غولامحسىن موساحىب ، ئەحمدە ئازام ، زەربىاب خويى وشەفيىي كەدكەنى لە نۇوسىنگە ئەنسكلۇپىدىيە فارسىدا كارم دەكىد ، بەلامەوە كارىكى گەلىك خوش بۇو ، وەك بلىيى كات تەواو نابىت ، كەس پىيى نەدەوتىن كەي كارەكەمان تەواو بىكەين . ئىمە دەسنۇوسەكان و دەقە سەرەكىيەكائمان - جا چ كتىب بوايە له بەشی پیداچوونهوه و چ وتار بوايە له بەشى ئەنسكلۇپىدىا -- لە پىش خۆمان دادەنا و لە كاتىكدا كە سەرچاوهەكى زۇرى ئىرانى وەرەكى و كاتى پىيوىستىشمان لەبەر دەستدا بۇو ، كارەكائمان تەواو دەكىد . لە پروسوھ بەراوردىكەيەكەدا بە توانايى و بى توانايىيەكائنى هەردوو زمانەك بە روونى دەرددەكەوى . لاي ئەو كەسەي لەم بوارەدا كارى كردى بەشى زۇرى ئەودادوھەرييانە لە سەرچەند وچۇنى

پېشەكى

سالى 1341ھ تاوى له دەزگای پەخشى فرانکلین دا دەست بەكار بۇوم ئۆكريم بۇ خويىندەوە وېپاى ئەركى ئامادە كەرىدى دەستنۇوسە كان بۇ پېتچىن و پیداچوونهوه بە نمۇونە چاپىيەكەندا جیهانىكى سەرنجرا كېشيان بۇ پىك ھېنام . دەزگای پەخشى فرانکلین كەشەھەوايەكى سەرنجراكىشى ھەبۇو ، دەكىرى بلىم كە من له ھەموو بەشە سەرە كېيەكائىدا كارم دەكىد . سەرۇبەندى سالى (1344ھ/1965ز) بۇو كە رومانى تازە بلاوكراوى "مالئاوايى لە چەك" ئى "ھەمنگوای" م دەخويىندەوە بۇ ورد بۇونەوە و تىگەيشتنى زياتر، لەگەل دەقە ئىنگلیزىيەكەدا بەراوردم دەكىد (0) پاش خويىندەنەوە چەند لاپەرەيەك ھەستىم كرد چىزى رۆمانەكە ئەوەندە زۇرە كە رىڭا نادا بەھۆى بەراوردىكەندا پىكھاتەي دوو زمانەكەوە شىرازەي بىرم لىك بىترازىت ، و لەبەر ئەوەش نەمدەتوانى راستەخۇ دەقە ئىنگلیزىيەكە بخويىنمەوە ، بېيارم دا تەننیا دەقە فارسىيەكە بخويىنمەوە كە "نەجەف دەر يابەندەرى" وەرگىپابۇو ، و له هەر شوينىكدا لە وەرگىپانە فارسىيەكە باش تىنەگەيىشتم ، بىگەر يەمە سەر دەقە ئىنگلیزىيەكە . ئەمە شىۋازاڭى باش بۇو و تا كوتايى كتىبەكە هەر بەم شىوهە چۈممە پىش . خويىندەنەوە ئەم دەقە چىزىكى بەرددەوامى پىدەبەخشىم . بۇ ئۇوهى لە چىزى خويىندەنەوە كتىبەكە دانەبىزم ، بەراوردى رىستە بە رىستەم واز لېپىندا و لە لايەكى تزەوە ئەگەر باش لە شتىك تىنەگەيىشتابام ، سەيرى دەقە سەرەكىيەكەم دەكىد و بەم جۆرە چىزىكى بى پايامن وەرددەگرت . تىبىننەيەكائنى خۆم لە پەراوېزى دەقە فارسىيەكەدا نۇوسى و كتىبەكەم دا بە دەريابەندەرى كە ئەو دەم سەرنۇوسەرى فرانکلین بۇو ، وا بىزام لە سەر پىشىنیارى ئەو بۇو كە منيان لە بەشى نمۇونە خويىندەنەوە گواستەوە بۇ بەشى پیداچوونەوە .

فارسی نووسران و دواتریش له سهر پیشنبیاری نوسه‌ری ئەم دیپانه چەند خولیک بۇ فیزکردن و پیداچونه‌وه له ناوەندى پەخشى زانکۆيىدا كرانه‌وه . ئیستاش كەم و زور باسه بنچینەييەكانى وەرگىپان له گوقارى به نرخى "وەرگىپ"دا باسيان لىيە دەكىرىت.

يەكىك لە باسه تازانەي زمانناسى كە به درىئاپى ئەم 10-20 سالەي دوايى بەشىكى بەرچاوى ئەو ژاندەي داگىرتۇوه و، ئیستاش هەر لە نىيۇ ئەم بوارەدا رەھوتىكى سەرەتكىيە ، باسى راڭەركەنلى گوتارە كە كارىگەرەيەكى زورى لە سەر رەخنە ئەدەبى و وەرگىپان داناوه . وادىتە بەرچاوا كە رەھوتى رەخنە ئەدەبى و باسه رەخنەييەكانى تايىبەت به وەرگىپان لە ئىرلاندا به تەواوى نەكەوتۇونەتە زىير كارىگەرەي ئەو باسانەوه كە كاتى خۆي دەربارەي گوتار لە ئەوروپىا و ئەمریکادا به گەرمى لە ئارادا بۇون. ئەم رەھوشە لە ئىرلاندا تەنانەت لە بوارى پىداچونوھەشدا به زەقى خوى دەنواند.

سەرقالبۇون بە باسى كەم بايەخى وشەسازى و تىكەيىشتى روکەشانە و نابابەتىانە لە وەرگىپان نىشانەي نائاشنابۇونە بهو باسەى كە ئەمپۇ لەزىر ناوى گوتار لە جىهانى زمانناسىدا لە ئارادا. رەنگە بتۋانىن بلىيەن كە لە ئىرلاندا لە نىيۇ ئەو باسانەدا كە پىۋەندىيان بە رەخنە ئەدەبى و به تايىبەت وەرگىپانەوه ھەيە، گىرىنگىدان بە لايەنى زمانپاراوى (فصاحت) بۇھتە هوى ئەوهى كە لايەنى رەوانبىنىشى بە يەكجارى پشت گۈئى بخريت ، كەچى لە هېيج بەرھەمېكىدا - چ نامادەكىدىن و چ وەرگىپان- ئەگەر لايەنى رەوانبىنىشى كەمەنچە ئەچاوا نەكىرىت ، لايەنى زمانپاراوىيەكەن نىخ و بايەخىكى وەھا ئامىنى . دىيارە ئەمەش هوڭارى جۆرەجۆرى ھەيە و گىرىنگىتىنیان ئەوهى كە لە مىزۇوى زمانناسى نۇي لەم 10-20 سالەي دوايىدا زمانناسەكان بەو ئاكامە گەيىشتىن كە نابى لە زمانناسىدا تەنبا يايىخ بە رىستە بدرىت. لەم دوايىانەدا بۇو كە زمانناسەكان زمانيان تەنبا يايىخ بە رىستە دەرىت. بەلکو خويىندەوەيىكى بەرىتىريان بۇ كرد و لىرەدا بۇو كە زمانناسى دەق هاتە كايىوه و چەندىن كەسى وەك رولان بارت و مىشىل فوكو و ئەمبىرتو ئىكۈش

وەرگىپانەكان كراون ، سادە و ساويلكانەن. وردهكارى ئەوتۇ لەم كارەدا ھەن كە تەنبا ئەو كاتەى كە لەم بوارەدا كار بکەي لىيان تىيەتكەن . لىرەدا بۇو كە من بەرلەوهى ئەندىشەكانى "يوجىن نايدا" لە سەر وەرگىپان بخويىنەوه و بەر لەوهى كە دوا تر و لە كاتى تەواو كردنى خولى زمانناسى گشتى لە زانکۆي تاران دا بە گۈيمانەي ساپىر - ورف دا ئاشنا بىم ، لە كردهوەدا و بە پىي ئەزمۇونى شەخسى خۆم بەو ئاكامە كەيىشتىم كە وەرگىپان بە ماناي وشە ئەنجام نادىرىت. هوڭريم بۇ مەسىلەكانى زمانناسى بەگشتى و وەرگىپان بە تايىبەتى ، لە گەل سەرقالبۇون بەكارى پىداچونه‌وه بوارىكى لە باربۇو بۇ تويىزىنەوه دەربارەي وەرگىپان . سالانى دوايى چەند وتارىكى تىيۇرى لە سەر وەرگىپان بە زمانى فارسى بلاو بۇونەوه . پىيم وابى يەكم بابەت كە بە زمانى فارسى لە سەر وەرگىپان بلاو كرایەوه ، بابەتكەي "نايدا" بۇو كە فەرەيدون بەدرەبىي بە ناوى "بنەماكان و شىۋاھەكانى وەرگىپان "دا و لە كتىبى (ئەلفوبىي ، ژمارەي سىيەم ، زستانى 1352ھەتاوى/1973ز) دا چاپ و بلاو كردهوە . پاشان كتىبەكانى "پازارگادى" سەفارزىدە -- مەيمەندىنەزىز بلاو كرانەوه كە هيچكامىيان باسى لايەنى تىيۇرى وەرگىپانەكانە يان نەكىرىدبوو.

لە راستىدا بەر لە شۇرۇشى ئىسلامى ئىرلان ، سەبارەت بە وەرگىپان جەڭ لە وتارەكانى "نايدا" هېيج بەرھەمېكى تىيۇرى ئەوتۇ بە زمانى فارسى بلاو نەكراپۇويەوه . لە سالانى دواي شۇرشدا شەپۇلى باس و گفتۇگۇ دەربارەي مەسىلەكانى وەرگىپان پەرە ئەستىاند . ئەمەش لەبەر دوو هوڭار بۇو: يەكم لە بەر ئەوه كە بابەتى وەرگىپان لە 10-20 سالەي دوايىدا لە ئاستى جىهانىدا سەرى ھەلدايەوه و كتىب و بابەتكى بەرچاوا لەو بارەوه چاپ و بلاو كرانەوه . دووھم ، لەبەر ئەوه كە بە خوشىيەوه ئەم كارە لەوسالانەدا ئەنجامدران كە مەيلىكى زور و بەر بلاو بۇ ھاوردەن زانست و زانىارييە دەرهەكىيەكان بۇ نىيۇ زمانى فارسى لە ئىرلاندا سەريان ھەلدا و سەرەنچام بازپاپى باس و گفتۇگۇ دەربارەي وەرگىپان گەرم بۇو و، راست ھەر لەم سەرددەمەدا بۇو كە چەندىن بابەت و كتىب دەربارەي وەرگىپان بە زمانى

لەم کتیبەدا نوسەر ھولى داوه بە زمانى فارسى باس لە گوتار وەك بابەتىكى نوئى بکات و پەيوهندى نیوان كىشەكانى وەرگىپان و ئەم چەمكە لىك باداتهەد. ئەگەرچى ئەم بەرهەمە نۇوسيينىكى تا رادەيەك تايىبەتە و گرنگى بە بابەتىك دەدا كە لە ئىراندا كەم تا نۇر تازەيە. بەلام دەكىرت بلېن خويىندەوەي ئەم کتىبە جىيا لهەدى كەم بۇ خويىندىكارانى بوارى زمانناسى و وەرگىپان گرىنگە ، بەلکوو بۇ ئەو كەسانەش گرىنگە كە بايەخ بە تىورى وەرگىپان دەدەن و ھەروەها بۇ ئەو وەرگىپانەش بە سوودە كە بە كردەدە كارى وەرگىپان دەكەن . جىيى خويەتى كە ئەم پىشەكىيە بە دەرىپىنى سپاس و پىزانىن بۇ داريوش ئاشورى سەبارەت بە داهىنانى وشەي جى كەتووى "گوتار" لە بەرامبەر "Discourse"دا و لوتفۇلا يارمەممەدى سەبارەت بە راڭيائىدىنى ئەم واژە نوئىبە لە "دۇوهەم كونفرانسى زمانناسى تىورى و پراتىكى" دا كۆتايى پى بىيىن. (تاران 1373ھ/1994ء)

لە بوارى ئەدەبى و فەلسەفىدا بە باشى پەرەيان پىيدا. باسە ئەدەبىيەكانى ئىيمە لە رابىدوودا ھەم بايەخيان بە لايەنى زمانپاراوى (لىدوان لە ئاستى رىستە) دەدا و ھەم لايەنى رەوانبىزى (لىدوان لە ئاستى دەق) يان لە بەرچاو دەگرت. وا دىيارە يەكىك لە هوڭارەكانى لە ئارادا نەبوونى باسى رەوانبىزى لە بوارى وەرگىپان لە ئىراندا لە دژواربۇونى بابەتىيانى ئەم باسانەوە سەرچاوه دەگرى. لايەنى زمانپاراوىي ئاسانتى لە لايەنى رەوانبىزىيەكە كۆتۈرۈن دەكىرت.

كتىبىك كە ئەم دوايانە بە ناوى "ھونەرى پىداچۇونەوە" بە خامەي رايىرت گاتلىپ سەر ئەدىتۈرۈ ناودار بە زمانى فارسى بىلۇ كراوهەتەوە ، لە راستىدا شوين و روانگەي بەرھەمەكى ئاوا لە ئىراندا بەتال بۇو . گاتلىپ لە وتكەكانىدا ئاماژەي بە بنەماكانى زمانناسى روانگەي خوى لە سەر پىداچۇونەوە نەكىدووھ ، و بە پىيوىستىشى نەزانىيە باسيان بکات. بەلام بە رۇونى دىيارە كە ناوبىراو شارەزاي گوتارە و ئەو تەنبا لە روانگەي رىزمانىيەوە ناپوانىتە پىداچۇونەوە ، بەلکو لە روانگەي رەوانبىزىشەوە لىيىدىپوانىت . دىيارە بىگومان دەتوانىن بلېن كە زمارەي ئەم ئەدىتۈرانە لە ئىراندا نۇر كەمە و پەرمەردە كەدنىان لە چاۋ ئەو ئەدىتۈرانەدا كە تەنبا لايەنى رىزمانى رىستە دەسڪارى و راست دەكەنەوە و شارەزايىكى باشيان لە رىزماندا ھەيە پروسىيەكى درېزخايەن و كارى لەو چەشىنە كەمتىكراوه.

ئەم کتىبە لەم باسانە دەدوى. رەنگە بتوانىن بلېن كە ئەم بەرھەمە ھەلچۇونىكە لە دىرى وەرگىپانى رووكەشانە و وشە بە وشە و ھەروەها بەرگرى كەرنە لەو وەرگىپانە پاراوانى كە ھەنۇكە ھەول دەدرىت بە بىيانووى "ناكامىل" بۇونەوە وەلایان نىن. و دىيارە ھەر ئەو رەوشەي لە سەدەن نۇزدەھەمدا بالى بە سەر وەرگىپاندا كىشاپوو ، واقە تىگەيىشتى مىكانىكىيانە لە بايەتى راستى و ئەمانەت پارىزىي لە وەرگىپاندا و چۆكدادانى تەواو لە ئاست پىكھاتەكانى ئەو زمانەي كتىبەكەي لىيۆھ وەرەگىپىدرىت ، لەم سالانە دوايدا بە سەر چالاكىيەكانى وەرگىپاندا زال بۇوھ (سوئج جو 1372 ئى هەتاوى/1993ء).

لواز (واته دهقی شپرژه و ناریک) بناسیت و چیز له دهقی چاک و هربکریت . به واتایه کی تر گریمان توانای برهه مهینانی نوسه ریان بیشتر له گهله توانای تیکه یشتنتی خوینه ریان گویکردا هاوشه نگ بیت ، که واته ده توانین بلین که گوتار بریتیه له چونیه تی برهه مهینان و داریزانی دهق -- چ دهق نووسراو ریان دهقی زاره کی -- له لایه ن برهه مهینه ریان لایه که و رهوتی تیکه یشتنتی دهق له لایه ن خوینه ریان لایه کی ترهوه .

بو ئوهی بتوانین دهقه که به شیوه هیکی ریکوپیک دابریزین (واته ، دهقه که گری بنهنی بکهین) و تیکه یشتنتی کی باش لای خوینه دروست بیت (واته تیکه یشتنتی نهینیه کانی دهق) پیویسته هر دوولا ، واته برهه مهینه ری دهق و ورگری پهیامه که کومه لیک مر جیان تیدا بیت تا پهیامه که به شیوه هیکی کاریگر بگوازیت و به پیچه وانه و ریان پهیامه که ناگوازیت ووه ریان به سه قهتی دهگوازیت ووه . نایبیت گوتار و دهق پیکه وه تیکه بکهین . گوتار بریتیه له کومه لیک توحه و ئامراز و مرج ، ئهگه ریت و یه کبرن ، دهق دروست دهی . به دهربینیکی تر گوتار پروسه و دهق برهه مهکیه تی . گوتار رهو له گشته و دهق و هستاوه .

رهوتی گوتار تا دوا ساته کان ، واته تا کامل بونی دهق هه مو ساتیک خوینه ری له بھر چاوه . گوتار به بی خوینه پیشکه وتن به خویه وه نایبینیت . داهینه ری وتهی (نووسراو ریان زاره کی) پیویسته به بھرد و اوامی له میشکیدا بهرام بھریک بو خوی دیاری بکات ، ئهگینا توشی شپرژه بی ده بیت و ده قیکی سه قهت دیتھ کایه وه . به واتایه کی تر ئهندیش ناتوانیت له وتهدا رهندگ بداته وه . بو په بیردن به گوتار پیویسته لهو چه مکانی خواره وه تیبگهین .

توانای زمانی و توانای پهیوهندی گرتن

نوام چامسکی به شیوه هیکی دلخوازانه زمان راھه دهکات . له روانگه ئه ووه زمان بریتیه لهو بارو دوچه که دوو کهس له کاتیکدا که به تهواوی به سه زماندا زالن تیدا پیکه وه پهیوهندی دهگرن . له کاتی پهیوهندی گرتندما هیچ لایه ک بوی نیه که دهست بباته نیو زمانه که ، و هیچ هوکاریکی تیکده رانه

پاژی یه کەم زمان له کرده و دا

گوتار چییه ؟

گوتار (Discours) به شیوه جوړ اجور پیناسه کراوه . نیو هروکی هاو بهشی ئه م پیناسانه ئوهیه که گوتار ناستیکی گهوره تر له رسته ده گریتھو . همرووا که به سوودو هرگرتن له یاساکانی زمان ده توانین ناوی ئاویتھ ، دهسته واژه ، پرگه و رسته دروست بکهین ، یاساکانی گوتاریش یارمه تیمان دهدن که رسته کان به جوړی دهربین که په یوهندیان پیکه وه هېبیت ، به چه شنیک که گویکر ریان خوینه بتوانیت به ئاسانی له رسته یه که وه بو رسته یه کی تر بچیت . ریساکانی گوتار ده بنه هوی ئوهی که رسته کانی نیو په ره گراف په یوهندییه کی پته و لوژیکیان پیکه وه هېبیت و په ره گراف پته و یه کپارچه بیت . ریساکانی گوتار یارمه تیمان دهدن که بتوانین به شیوه هیکی لوژیکیانه په ره گرافه کان به دوای یه کدا ریز بکهین و سه ره نجام ده قیک بینینه کایه وه که یه کپارچه و ریکوپیک بیت . هه لبہت ته اوی ئه و شتانه له بھر ئه ووهیه که پهیامه که کاریگه رتر بیت . بهلام بهرام بھر بهم دهق خوینه ریک هه یه که ده بیت بی خوینیت وه ریان گویی لیبگره . واي داده نین به رام بھر که مان ئه تواني له دهق تیبگات و کار دانه و هشی هېبیت ، ریان به واتایه کی باشت ده توانیت له گهله دهقدا په یوهندی دابمہ زرینیت و له ئا کاما ده توانیت دهقی

هیچ ریزمانناس و ریزمانووسیک تهنجا به هۆی ئەم توانایییەوە نەیتوانیوھ ببیتە نوسەریکى باش چوونکە نوسەر بۇون پەیوهندى بە بوارى رەوانبىزىيەوە ھەيە تا بوارى زمانپاراویيەوە . كەواتە بە كردەوەوە لە جىهانى راستەقینەدا ھەميشە پەیوهندى لە رىگاى وشەو رستەری ریزماننیيەوە دروست نابىت . چامسکى خۆى لە قەرهى ئەو باسانە نادا كە بوجى سەربارى بۇونى تەواوى ئەو فاكتەرانە كە دەبنە هوئى تىكدان و تىشكەندى پىكھاتە(زمان) دىسانەوەش وا سوووك و ئاسان پەیوهندىگەرنىن ھەر دەمینىتەوە . لە راستىدا دەتوانىن بلىين كە چامسکى تەنجا گرنگى بە لايمى ریزمان دەدا و وا ئاپروانىت كە زمان ئامرازى پەیوهندىگەرتىن بە كردەوەي نیوان مەرۋەكانە . بۇ وىنە وشەرى " سپاس " يان " مىرسى " لە بەشى واژەكانى ریزمانى چامسکىدا ، وشەيەكە كە لە زمانى فارسىدا ماناي دىاريڪراوى خۆى ھەيە و بۇ نېشاندانى رەزامەندى لە كەسيك دەوتىرت . لە هیچ شوینىكى ئەم ریزمانەدا باس لەوە ناكىرىت كە ئەم وشە مانايدىكى ترىشى ھەيە . كەسيك كە فارسى بىزانتىت - خويىندەوار و نەخويىندەوار - بە لانى كەمەوە دەزانىت كە ئەمپۇكە لە " تاراندا 90 لە سەدى خەلک كاتىك لە نىيۇ تاكسى دانىشتۇن و دەگەنە جىڭاى خويان ، دەلىن " مىرسى " و سايەقى تاكسيكە بە بى هیچ دوودلىيەك رادەوەستىت و موسافىرەكى دادەبەزىتتىت . كەواتە وشەرى " مىرسى " يان سپاس لە زمانى فارسى و لە بارودو خىكى تايىھتىدا ماناي " رايگەر " دەبەخشىت . لېردا باس لەوەيە كە ئەم جوڭە زانىارىيانە لە ریزمانى چامسکىدا جىڭەيان بۇ نەكراوەتەوە . بە واتايىكى تر بۇ كەسيك كە دەخوازىت زمانى فارسى بە چەشنىك فير ببىت كە بتوانىت كەڭى لىيەر بىگرىت ، لە رىگاى ئەو ریزمانوھ ناتوانىت ئەو جوڭە زانىارانە بە دەست بىتتىت . ئەوش دەزانىن كە ریزمانى كارامە ئەو ریزمانەيە كە ھەموو زانىارىك ، چ سىنتاكسى ، چ واتايى لە خۇ بىگرىت . كەسانىك وەك سريل و گرایس لە بەرامبە رچەمكى تواناي زمانىدا گرىنگىيان بە چەمكى تواناي پەیوهندىگەرنى داوه . ئەم لايەنە گرنگەي زمانىان رچاو كردووه . كەواتە تواناي پەیوهندىگەرن شتىكى جياوازە لە تواناي زمانى

وەك دەنگ و هەرا و پىسانى كاتى پەیوهندىيەكان لە ئارادا ئىيە و هەردوو لا گۈچەكە زمانىيان زۇر باشه و لە رووى زالبۇون بە سەر زماندا ، چ لە ئاستى سىنتاكسى و چ لە ئاستى مۇرفۇلۇزىدا لە بارودو خىكى يەكجار باشدان . وتهى چامسکى دەربارەي بەرھەمەيىنان و ئەفراندى زمان ، هیچ ناتەبايىھەكى لە گەل ئەو باسانەي سەرەودا نىيە . بەرھەمەيىنان لە روانگەي چامسکى يەوه بەرھەمەيىنانىكى سىنتاكسىيە ، نەوهەك بەرھەمەيىنانى پراتىكى . قىسەكەي چامسکى راستە ، كە دەلىت دەبى ریزمان بتوانىت رستە زۇر و لە رادەپەدەر بەدى بىننى ، دىارە بىلگومان ئەم رستانە جياوازىيىان پىكەوە ھەيە ، بەلام تەنجا بەرھەمەيىنانىكى سىنتاكسىيە . لە ریزمانى چامسکىدا ئەو زانىارىيانە كە پەیوهندىيىان بە وشەوە ھەيە لە خانەي وشەكاندا كۆ دەبنەوە . لەم بەشەدا ماناي وشەكان تەنجا لە چوارچۈوهە فەرەنگ (قامووس) دا دىنە ئاراوا ، و باسىك لە نەخش و كاريان ناكىرىت . كەواتە چامسکى شىكارىيەكى دلخوازانە و ناكارامەي بۇ زمان ھەيە . دەلىي ئەو لە بوشادىدا لە زمان دەكۈلىتەوە و و يەكىك لەو هوڭارانە كە بەرەوام بودەتە هوئى ئەوھى (ئاندرە مارتىنە) گەورە زمانناسى فەرەنسى لە جىهانى چامسکى نىزىك نەبىتەوە ، لەم روانگە ئەبىستراكت و مىتافىزىكىيە چامسکىيەوە سەر چاوه دەگرىت كە جياوازە لە تىكەيىشتى بابهىتى و ماترياليسitanەي مارتىنە لە زمان .

ئەوهى بە كردەوە و لە كاتى پەیوهندىيە زمانىيەكاندا روو دەدە جياوازە لە بوجۇونەكانى چامسکى . زۇر بەكەمى لەو روو شەدا كە چامسکى مەبەستىيەتى پەیوهندى زمانى جا چ پەیوهندى لە رىگاى زمانەوە بىت و چ لە رىگاى نووسىنەوە ، دېتە پىش . بە پىيى روانىنى چامسکى بۇ زمان بە گشتى زۇرېمى و تە و نووسراوەكانى ئىيمە پېر لە ھەلە و خەوشدارن كەچى ئىيمە لېيان تىدەگەين و جارى وايە لە شىعەر و ئەدەبدا راست لەبەر ئەو تايىبەتەندىييانە چىزىلى لى وەرددەگرىن . ئەمە ئىتە شتىكى تا رادەيەك سەلمىنراوە كە نوسەرە چاک و ئاودارەكان ناتوانى ریزمانزانىكى باش بن و نووسىنەكانيان پېن لە رستەي ھەلە و لە رووى ریزمانىيەوە ناتەواون . بە پىچەوانەو تاكو ئىستا

سالییهوه؟ ئەو رووداوه له شموی 10ى خەرماناندا له چ سەعاتیکدا قەموماوه؟ ئاخۇ تەقەکەنەكە له هوئى دانىشتىندا بۇوه يان له ژۇورى نوستن ، يان له چېشتىخانەدا؟ له سەرچى دەمەقالەيان بۇوه؟ خانمى بەسىرمەند تەمەنى چەنیک بۇوه؟ فيشەكەكان بەر كويى كەتوون و هەند . دەتوانىن له سەر ئەو چەند دىپەي سەرھوھ گەلیک پرسىيارى لەم چەشىن بىنینە گۆپى . بىگومان دەتوانىن بلىين کە له دەقەي سەرھوھدا زانىارىيە راگەيندراوهكان زۇر كەمتن لە زانىارىيە راشەگەيەنراوهكان . كەچى خويىنەر ھەست بە هيچ كەمو كورتىيەك ناكات . هەروەك باسمان كرد هوئى ئەم كاره ، بۇونى پىش گرىيمانىيە . نوسەر لهوه دەلنييە كە خويىنەر يان پىيوىستى بەو زانىارىييانە نىيە يان بۇ خۆي دەيانزانىت . بۇ نمۇونە هەرخويىنەرىكى ئاسايىي دەزانىت كە كاتىك دەوتىرى ئەو كەسە تەمەنى 53 سالە ، بە هيچ شىۋوھىيەك بە مانايە نىيە كە ئەو كەسە رىك تەمەنى 53 سالە چوونكە له يەكم رۆزى دواى تەواوبۇونى 52 سالىيەوه تا سالىك دواتر بە 53 سالە دەزمىردىت . جىڭە لەمە ئەوه كە دوكىر زەعفەرانلۇو تەمەنى 52 سال و 6 مانگ بۇوه يان 52 سال و 7 مانگ كار ناكاتە سەر رووداوهكە . ئەم مەسىلەيە تەنیا تايىبەت بە راپورتى رۇژنامەيى نىيە . ئەم تايىبەتمەندىيە له نىيۇ ھەر دەقىكىدا و بۇ ھەر خويىنەرىك ھەيە . ئىستا سەرنج بىدەنە ئەم نووسىنە خوارەوە كە لە كەل مەندالانى پۇلى سىيھەمى سەرتايىدا دەدۈيت :

و تەنیا له رىڭىاي بە كارھىننانى زمان لە جىهانى واقىعا بە دەست دىت . لە بەر ئەوهى كە واتاسازى چامىكى نەيتوانى ئەم بابەتانە راڭە بىكەت ، زانستى گونجان (كاربىرد شناسى) و راڭە كەدىنى گوتار جىييان گىرتهوه .

پىش گرىيمانە

ھەر وته يان نووسراوهىيەك كاتىك پەيامىك بە بەرامبەرهەكى دەگەيەنیت ، گومانى لهوه نىيە كە بەشىك لە راستىيەكان لاي بەرامبەرهەكىيەوە ھەن ، ھەر بۇيە ئاماڻىيان پىناتاكت . ھەمو دەزگاىيەكى راگەيائىن خاوهن سرۇشت و راستىيەكى لەو چەشىنە . ئەگەر وا نەبوايە و كاتى پەيوهندىگەتن كەل لەم دىياردەيە وەرنەگىرابايدى ، زمان تۇوشى درېزىدادېرىيەكى وەها دەببۇو كە دەببۇو ھۆى تىكىدانى پەيوهندىيەكە . بۇ رۇون بۇونەوهى زىاترى ئەم بابەتە سەرنج بىدەنە ئەم پارچە نووسىنە خوارەوە :

"دوكىر زەعفەرانلۇو ، پىسپۇرى دل و دەمار(تەمن 53 سال و دانىشتىوو نیويورك) لە شموی 10ى خەرماناندا و لە ئاكامى دەمەقالەيەك لەكەل ھاوسەرەكى ، دوكىرە سىمەن بەسىرمەند(زەعفەرانلۇو)دا ، سەرەتا 2 فىشەك بە ھاوسەرەكىيەوە دەنلىقى دەيکۈزىت و پاشان بە دەمانچە كەلېرى 45 كە كۇتايى بە ئىانى خۆي دىننەت ."

لەم چەند دىرەدا كە لە رۆزىنامەي (كەيەن - 23ى خەرمانانى 1373يى 1994ن) يەوە وەرگىراوه ، رووداوىك بە رۇونى وەسف كراوه و ئىمە بە ئاسانى لىيى تىيەتكەين . ئەگەرچى لە حالەتى ئاسايىدا ئەم بابەتە بۇ خويىنەرى ئاسايى بى كەمو كورتىيە ، بەلام دەتوانىن ئەو پرسىيارە بىكەين كە بۇچى ئەم زانىارىييانە خوارەوە ئىيىدا نىيە :

دوكىر زەعفەرانلۇو بېۋانامەي دوكىرەكى لە كامە زانكۇدا وەرگەرتووه ؟ ئايا بەراستى تەمەنى 53 سالى تەواو بۇوه يان بە تازەيى پىلى نابۇوه نىيۇ 53

وهدرهکه و توروه و لهوانیه کاتی چونه مالهوه له دهرکهی دابی و ئهوان دهرکهیان لى کردىتتهوه . نوسهرباسى ئهوه ناکات محموده هاشمی له کاتی راگهیاندنی ئهو ههوالهدا بزهی له سهربازیان بعوه و ههروهها باسی ئهوه ناکات که دواي ئهوه مناللهكان له دهوری ئالاون رەنگه چاویان بېرىپتە دەمى . باس لهو حۆكمه ناکات که سهروكى بەشەکەی له دايىرە پۇستە و گەياندن داۋىتەتى به مەحمود هاشمی و بە پىيى ئەو حۆكمه گوازتۇيانەتەوه بۇ "نهيشابور". سەرەنجام بە بى ئەو مەحموده هاشمی هەنگاۋىلک له ماللەكەی دوور كەوتىپتەوه ، دەلى : " من له كازروونەوه دراوم بە نەيشابور" و لهوه ناترسىت کە مال و مەندالەكەی گلەبى لى بکەن و (پىيى بلېن) خۇتۇ جارى هەر لىرە . بوجى نوسهرباسى ھىچكام لە خالانە سەرەوە ناکات کە ھەركاميان (زانىيارى) يەك لە خۇ دەگرن . ئەمە لە بەر ئەۋەيە کە له نېیوان نوسهر و خويىنەردا رىيکەوتىنىكى رانەگەيەندراو ھەيە کە بەو پىيى نوسهر لەوه دلنیا يە کە خويىنەر دەيانزانىت و له راستىدا ئەو زانىياريانە کە بە روالت بە خويىنەر نەدراون بە شىيەھەكى سروشتى لە ئاكامى ئەو زانىياريانە دەردەكەون کە بە خويىنەر دراون . و شەرى عەلى ئەوه دەگەينى کە عەلى كورپ و وشەرى مرييم ئەوه دەگەينى کە كچە . مرييم خوشكى عەلى يە بەو مانايە کە مرييم كچى مەحموده هاشمی يە .

لە نۇوسىندا ئەگەر كەلک لە پىش گۈريمانە وەرنەگرین ، نۇوسراؤەكە نەك تەنبا خويىنەر ماندوو دەکات ، بەلکو سەرەنجام ناتوانىت كۆتايى بەو هەمموو روونكردنهوانە بىيىت و نۇوسراؤەكە لە ژىير شتە لاوهكىيەكاندا ون دەبىت و پەيپەندى دانامەززىت . هيىندى لە نۇوسراؤەكان تەنبا لە بەر رچاو نەكىدى ئەم لايەنە لاواز دەردەچەن . دەلىي نوسەر ئاكاي لەم توانا سروشتىيە مىشكى مروۋ نىيە و يانى نايەھۆي پرسىيارىك لە نۇوسىنە كانايىدا بە جى بىلەت و له رىيکاي روونكردنهوھى زىياد لە پىيويست نە تەنبا باھەتكە ناخەز دەکات بەلکوو لهەش گەرينگەر پەيامە سەرەكىيەكە لە نېيۇ شتە بى بايەخ و لاوهكىيەكاندا كەمەنگ دەکات . بىڭۈمان نۇوسراؤەكان لە بارى رادەي

بەنەمالەيى هاشمى

عەلى هاشمى پۇلى سېيھەمى سەرەتايىيە . عەلى خوشكىيەكە هەيە ناوى مرييمە و سالىيك لەو بچووكترە و له پۇلى دووھە . عەلى كورپ مەحموده هاشمى يە . مەحموده هاشمى له دايىرە پۇستە و گەياندنى شارى "كازرون" دا كار دەكا . تاهىرە خانمى دايىكى عەلى كابانى مالە ... لە يەكىك لە رۆزەكانى بەهاردا كاتىيە مەحموده هاشمى له دايىرە گەپايەھەوە بە دەنگى بەز بانگى تاهىرە خانم و مەندالەكانى كرد و وتى: "ھەوالىيەكى گەرينكەم پىيە" . هەمموو له دەورى باوکيان ئالاان ، مەحموده هاشمى وتى : من له "كازرون" دەۋە دراوم بە نەيشابور .

ئەم چەند دىئرە لە كىتىبى " ئامۇزىكارىيە كۆمەللايەتىيەكان " ئى پۇلى سېيھەمى سەرەتايىيە وەرگىراوه ، و بە زمانىيەكى سادە و شىيەن سەفەرىك لە "كازرون" دەۋە بۇ "نەيشابور" وەسف دەکات و مەندالانى تەمنەن 9 سالە لەگەل بارودۇخى شارەكانى سەرە رىيگا ناشنا دەکات . (حداد عادل 1372 / 1993). ئەگەرچى نۇوسراؤەكە رووى دەمى لە مەندالانى پۇلى سېيھەمى سەرەتايىيە و هەولى دراوه روونكردەنەكەن پېاپېر بن ، دېسانەوە دەكىرى چەند خالىك دەستت نىشان بکەين کە لە نۇوسراؤەكەدا نەھاتۇون . ئاماژە نەكىدى بەم چەند خالە بە ماناي ناتەواوى نۇوسراؤەكە نىيە ، بەلکوو راست نىشانەي جوانى نۇوسراؤەكەيە . بۇ نۇمۇنە نوسەر بە پىيويستى نەزانىيەو كە باس لەوه بکات عەلى كورپ و مرييم كچە و قوتا باخانەكەي عەلى كورپانەيە و هى مرييم كچانە . نوسەر نەيۇتۇوه كە مرييم كچى مەحموده هاشمىيە . نوسەر باسى لەوه نەكىدۇوه كە ئەركى باوک كاركردىن و ئەركى مەنال خويىندە . نوسەر نەيۇتۇوه كە "كازرون" يەكىك لە شارەكانى ئىرانە . نوسەر باسى ئەوهى نەكىدۇوه كە كاتىيە مەحموده هاشمى ويستۇويەتى لە دايىرەوە بەرھەو مال بکەرىتەوه لە دايىرە

رسته و رسته کانی دوایی لیک بدەینه‌وه. به بی یارمه‌تى ئەو پىشگە لەل
زەينىيەيانە و بەواتايەكى تر بە بى پاشخان ناتوانىن هىچ وته يان نووسراوه‌يەك
ليک بدەینه‌وه.

ئەگەر بىت و وته يان نووسراوه‌يەك لە گەل ئەو شتائىدا نەيەتەوه كە
زەينى ئىمە پىيى راھاتووه ئەوا دېرىدەوە نىشان دەدەين. ئىمە بە شىوه
سروشلى پاش بىستنى ئەو رستەيە چاوهرىي ئەوهىن كە لەو بوارەدا رستە
دىكە بىبىسىن . پاساو بۇ ئەو چاوهروانىيە ئەوهىيە كە هەم ئىمە و هەم بىزەر ،
ھەردولامان سەر بەيەك كەلتۈرۈن و ھەردولامان خاوهن زەينىيە ساغ و
سەلەيمىن و لەوانەيە لەم كاتەدا مەبەستىمان گالىتە كەرن نەبىت.

ھەروەك پىشتر وتمان وته و نووسراوه‌كانى ئىمە لە بارى كەياندىنى
زانىارييەوه " تەواو " نىن و كەلىن و بوشایىكى نۇريان تىدايە كە پىوستە
پېرىان بکەينه‌وه . ئەم بوشایىانە بە يارمه‌تى پاشخان پې دەبنەوه. سەرنج بەدەنە
نمۇونەيەكى ترى لەم بابهتە : وادىننۇن نوسرەرلىك دەيھۆي گەشت و سەيرانىك
وەسف بکات ، دەنۇوسىتىت : " رۆزى ھەينى كاتژمۇر⁹ ئى بەيانى بەرھو كەرھج
بەرلىكەوتىن ، لە 20 كىلومەترى ئەلای كەرھجەو لە سەر جادەي چالووس
راوەستىان ، نانى نىيەرۇمان لەوي خوارد و پاشان لاي ئىيوارە بەرھو تاران
رويىشتن . كاتژمۇر¹⁰ شەو كەيىشتنىنە جى. " بۇچى ئەم نوسرە باس لەوە
ناكات كە بۇ نمۇونە دواي لە خەو ھەستان دەس و دەموجايان شوردۇو و
قاوهلۇتونىيان كردۇو و جلوپەرگىيان لە بەر كردۇو و هەندى؟ نوسرە باسى ئەم
شتائە ناكات ، چونكە دەزانىتتى كە خويىنەر پىوستى بەوانە نىيە و پىشتر
دەيانزانىتتى.

روونكىردنەوهو يەكسان نىن و رادەي ئەم روونكىردنەوهىيە ھەميشه لە لايەن
خويىنەرهو دىيارى دەكىرىت. نوسەرى سەركە و تۇو ئەو نوسەرەيە كە لە رەوتى
نووسىندا بەردهوام خويىنەرىيەكى زەينى بۇ خۆى دىيارى كەربابىت.

پاشخان (پىشىنە)

پاشخان لە راستىدا دىيەكەي دىكەي پىش گەريمانەيە . لە پىش
گەريمانەدا بىزەر يان نوسەر گومانى لەوە نىيە كە بەشىك لە زانىارييەكان لاي
بەرامبەرەكەدا ھەن ، ھەر بۇچى ئامازەيان پىنناكتات بەلام لە لايەكى ترەوھ گۈيىگەر
يان خويىنەر بە پشت بەستن بە زانىارييەكانى پىشىوو خۆى راستىيە " نەگوتراوه‌كان " لە دوو توى دەقەكەدا دەردىيەن . ئەم تواناينىيە پىيى دەوتىرىت
پاشخان . پاشخان بەسراوهتەوە بەو پىش گەللاھ ، ،، كە پىشتر Schemata
لە مىشكى مروقىدا ھەبۇوە و لە كاتى رووبەرروو بۇونەوه لە گەل گوتارە
جۇرپەجۇرەكاندا چالاڭ دەبىت (فاندىك 1977).

وا دابىننۇ شەۋىيك تەلەفزىيونەكە دەكەنەوه و ئەبىنن كەسىك خەرىكە قىسە
دەكات و يەكمە رستە كە گۈيىتەن لى دەبىت ئەممەيە: " دىيارە بۇ ئەو وانانەي
تاقىكەيان ھەيە پارەيەكى زىاتەرەدەگەن ". كەسىكى ئاسايىي فارسى زمان بە
بىستىنى ئەم رستەيە رەنگە يەكسەر بىرى بۇ لاي زانكۇ بچىت . وشەي زانكۇ لە
رستەكەدا نىيە كەچى لە گەل ئەوهدا كۆمەلەتكەن ئەمما زەينى مروۋە بەرھو ئەوى
دەبەن . تەناتەت دەكىرىت مەزەنەد بکەين كە بىزەر باس لە كىيىشەكانى تايىبەت
بە زانستىگە ئازاد (نا دەولەتى) دەكات ، نوھەك كىيىشەكانى تايىبەت بە
زانستىگە دەولەتى . لە راستىدا لىرەدا دەوري پىش گەللاھ ، يان پىكھاتە
گەورەكان (Macrostructure) لىرەدا دەرددەكەوى . لە مىشكى زۇرپەماندا لە
پەيۋەند لە گەل زانكۇدا پىشگە لائە ھەيە و بە بىستىنى ئەو رستەيەي سەرھوھ
ئەم گەللاھ " چالاڭ دەبىت " و دەبىتە هوى ئەوهى ئىمە بتوانىن بە ئاسانى ئەم

بنه‌مای هاوکاری رچاو بکات به ئاسانی ده‌توانیت له مەبەستى بىزّهار يان نوسەر تىيىگات و وەلامى پەيامەكە بىداتەوه. ۱- چەندايەتى . واتە ئەوهنەد بدوين کە پىيوىستە ، نە زۇرتۇر و نە كەمتر. بۇ وينه ئەگەر كەسىك لە بازاردا لىيى پرسىن كاتزمىرىز چەندە و ئىيمە لە وەلامدا بلىيىن " حەوت و پەنجا خولەك و حەوت چركەو نىيو" ئەوا بنه‌مای چەندايەتىمان رچاو نەكردووه ، ئەگەرچى قسەى راستمان كردوه .

2- چۆنايەتى . واتە دەبىي قسەكىانمان راست بن ، يان لانى كەم بۇخومان بپوامان بە راستبوونيان ھېبىت. بۇ نموونە ئەگەر بىنوسىن " ھىنىدى لە كتىب فروشەكانى تاران كتىبەكانىيان لە مەريخەوە دىيىن " ئەوا بنه‌مای چۆنايەتىمان پىيشىل كردوه . ۳- پەيوهنەدار بۇون. واتە قسەيەك كە ئىيمە دەيىكەين دەبىت پەيوهنەدى بە بابەتكەوە بىت. دىرە شىئىرى بە ئاوشانگى " گلنك از آسمان افتاد و نشكت / و گىرنە من كجا و بى و فايى " (واتە قولىنگ لە ئاسمانەوه كەوتە خوارى و نەشكا / ئەكىنا من لەكوى و بى وەفايى لە كوى) نموونەى بەرچاوى بابەتكە كە تو خەكاني پەيوهنەبىيان بە يەتكەوە نىيە. يان ئەگەر لە وەلامى پرسىيارى " كەش و ھەوا چۆنە؟" دا پىيامان بلىيىن كە " من ماوهەيەكە سەردانى دوكتۇرم نەكردووه " وەلامىكىيان داۋىنەتەوە كە ھىچ پەيوهنەيەكى بە بابەتكەوە نىيە. ۴- شىئوھى دەپىرىن. واتە دەبىي قسە و نۇوسىنمان بە باشى دارىيىزبىت . رىستەي " وتارەكم تىيا نۇوسى و دەفتەرىيىكم كرى ، چۈومە دووكان . " بىي مانايىه ، چۈونكە شىئوھى دەپىرىنەكىي ھەلەيدە . دروستەكەي بەم شىئوھىيە " چۈومە دووكان و دەفتەرىيىكم كرى و وتارەكم تىيا نۇوسى . " گرايس دەلى ئەگەر ئەوهنەمان قبۇول بىت كە بنه‌مای هاوکارى لە ئارادايە ، و ھىچ بىزّهار يان نوسەرىيىك مەبەستى ئەوه نىيە كە گويىگەر و خويىنەرەكەي ئازار بىدات و نايەپىت چەواشەيان بکات (ئەوا دەبىت ئەو لادانانە كە لە قسە و نۇوسىندا ھەن بە ئەنقىست و مانادار بىزانىن). بە واتايەكى تر زۇر قسە و نۇوسىننى وا ھەن كە بە روالەت ئەم مەرجانەيان تىيدا رچاو نەكرابە ، بەلام گويىگەر يان خويىنەر بە ئاسانى لىييان تىيدەگات. ئەمەش لەبەر ئەوهىيە كە گويىگەر

بنه‌مای هاوکارى

ھەرچەشىنە پەيوهنەيەك لە رىيگاى زمانەوە لە سەر بنه‌مای هاوکارى كردن پىك دىت. بىزّهار و گويىگەر ، نوسەر و خويىنەر بەردهوام پىيکەوە هاوکارى دەكەن ئەگەر ئەم هاوکارى كردنە لە ئارادا نەبىت ، پەيوهنەدى دروست نابىت . واتە ئەمە بە مانايىيە كە ئەگەر خويىنەرەيەوى تىيىگات ، ئەوا زمان ئەوهنەدى پىچ و پەنزا تىيدايە كە نەھىلى خويىنەرى گىل تىيىگات . خويىنەر يان گويىگەر پىيوىستە تانپۇ (Context) ئى وته بناسيت و بىزّهار يان نوسەرىيش پىيوىستە پىكھاتەكە بە باشى دابىرىزىت تا خويىنەر تەۋوشتى ھەلە نەبىت. لەگەن ئەمەشدا بە بىي هاوکارى كردنى دوولايەنە ، ئەگەرچى پىكھاتەي زمانەكەش بە تەواو بىزانىن و ھەول بەدەين پەيامەكە بە چەشىنگ رابكەيىن كە بە ھەلە لىك نەدرىيەتەوە ، دىسان زەينى چەواشە بە ھەلە مەبەستەكانى نوسەر و بىزّهار لىيىكەداتەوە. مەبەستى پۇل گرايس لە بنه‌مای هاوکارى كردن لە جەرگەي پەيوهنەيىرتندا ھەر ئەم شتەيە . بە واتايەكى تر گرايس لەو بېۋايە دايىه ئەگەر ئەم هاوکارى كردنە لە ئارادا نەبىت زمان چەندە رەوان و پاراو بىت ، ھىچى پىي ناكىرىت .

چوار مەرجى سەرهەكى

لە روانگەي گرايسەوە بۇ ئەوهىي پەيوهنەيەكى سالىم و پېرأپ دابىمەززىنېرىت ، پىيوىستە چوار مەرج لە ئارادا بن. گرايس (1975) ئەم مەرجانە بىرىتىن لە : ۱- چەندايەتى ۲- چۆنايەتى ۳- پەيوهنەداربۇون ۴- شىئوھى دەپىرىن. ئەگەر ئەم چوار مەرجە رچاو بىكىن خويىنەر يان گويىگەر بەو مەرجەي

نه گونجاوییه بدوزیتهوه . به بروای گراییس بهشی بەرچاوی پەیوهندیگرتن لە ریگای زمانهوه لەم ریگایه وە ئەنجام دەدریت . به واتایەکی تر بەشی هەر گەورەی پەیامەکە بەھۆی بەرامبەرەکەوە ریک دەخربیتەوه . یوجین نایدا پیی وايە کە نزیکەی 20 لە سەدی زانیاریيەكان لە نیو خودى زماندا ھەن و ئەوهى دیكە خوینەر لە ریگای تیگە يىشتىنى شەخسى خویەوه قەرەبۇوى دەكتاتەوه .^{*} نایدا لە وتارى " كۆمەلناسى و پەیوهندى لە نیوان خاريجىيەكان (1993)دا باس لەھوھ دەكتات کە زمان تەنیا ئامرازى زانیاري گەياندن بە ئىيە نىيە . زانیارىيەكان لە مىشكى ئىمەدا ھەن ، و ئەگەر ئەم زانیارىيە زەينيانە نەبوایەن زمان هەرگىز تواناي ئەوهى نەبۇ زانیارىيەمان پى بېھەخشى . زمان لەھە بى زەسەلاتتەرە کە ھەممۇ راستىيەكان نىشان بىدات . نایدا كار (فعل) To run () ھەلاتن بە نمۇونە دېننیتەوه و لە چەند شوپىنى جىاوازدا ھەلى دەسەنگىننى و دەلى ئەم كىدارە لە كەلتۈرۈھەكاندا بەم جۇرە پىناسە كراوه : " جى گۆركى بۇون لە ریگای ھەنگاۋ ھەلگىتنەوه بە چەشىنىك كە قاچىك سەر لە نۇي لە شوپىنى پىشىوودا دانەنرىتەوه . " پاشان ئەوه روون دەكتاتەوه كە ئەگەر مارىش بە سەر زھۇىدا بىرات ھەر لەم كىدارە Torun بە كار دەبرى . دەبىيەن كە ئەو پىناسەيە لە گەل رۇيىشتىنى ماردا يەك ناگىرىتەوه . كەواتە دەردەكەمۆ كە ئەم وشەيە ھەممۇ راستىيەكان ناگىيەنىت ، بەلكۇو راستى لە دەرەھە زماندا ھەيە و ئېيە تەنیا لە ریگای زانیاري شەخسى خۇمانەوه دەتوانىن لە مانىاي وشەكان تىېڭەين ، نەوهك لە ریگای خودى وشەكانەوه . نایدا دەلىت زمان 20 لە سەدى زانیارىيەكان رادەگەيەنىت و ئەويتى دەبىت لەریگای پىنەتەن خودى و تەھوھ بە دەست بىت نەوهك لە ریگای زمانەوه . نایدا پیي وايە تەنانەت گۆقارىيەكە بابهەتىكى تىيدا چاپ دەكىت ، بە مەرجى گۆقارەكە سەنگ و قورسالىي ھەبىت حالتىكى وەها بە وتارەكە دەدات كە خوینەر لەتىپروانىننىكى تايىبەتەوه وتارەكە بخوينىتەوه . بە واتايەكى تر گۆقار دەبىتە بەشىك لەو زانیارىيەكانه كە لە وتارەكەوە دەدرىتە دەرەھە .

يان خوینەر بۇ خۆي بۇشاپىيەكانى نىيۇ بابهەتكە پىر دەكتاتەوه . هەر مروقىكى ئاسايىي كە بەسەر زماندا زال بىت خاونە ئەو توانايىيە . ئەگەر ئەم توانايىيە نەبوایە لە ھېچ قىسە يان نۇوسراوەيەك تىنەدەگەيىشتىن .

--- عەلى سلاۋو ، لە كۆيى ؟ (لە تەلەفۇندا)

--- لە كۆمپانىام

--- كاك عەباس كاھوى چاكى ھەيە

--- من ئەمشەو درەنگ دېمەوە

--- باشە ، كەواتە بۇخۆم ئەچم ئېكىرم .

لە گفتگۇ تەلەفۇنیيە سەرەھەدا كە لە نیوان ژن و مىرىدىكدا كراوه ، زنە بە پىاواھەكى دەلىت " كاك عەباس كاھوى چاكى ھەيە " بەلام مەبەستى ئەوهىيە كە لە مالەھە بەرە دايىرە روېشتىووه بىنۇيە كە كاك عەباس كاھوى تازەمى ھەبۇوە و ئىيىتا داوا لە مىرىدەكەي دەكتات كەمېك كاھو بىكىت . لە راستىدا مەبەستى زنەكە لەو قىسەيە كېنى كاھو ، ئەگەرچى لە راستى سەرەھەدا بە ھېچ شىۋىيەك ئەو داوا كارىيە بە دى ناكىت . بەلام پىاواھەكە لە مەبەستى زنەكەي تىيەكتات ، لەگەل ئەھەشدا وەلەمېكى داوهەتەوە كە بەرۋالەت پەيوهندىي لۇزىكى بە داوا كارىيەكەوە نىيە . پىاواھەكە دەلىت : " من ئەمشەو درەنگ دېمەوە . " ھېچ رىزمانىيەكە ناتوانىت ئەم دوو رستە پىكەوە بېبەستىتەوە . كەچى سەربارى ئەوهش زنەكە رازى دەبىت . ھۆي رازى بۇونەكەي ئەوهىيە كە بۇ خۆي بۇشاپىيەكان نىيوان ئەم دوو رستەيە پىر كەردووهتەوە . بە واتايەكى تر ئەو وەلەمى پىاواھەكى بەم جۇرە لېك دەداتەوە : من ئەمشەو درەنگ دېمەوە و لەبەر ئەوه كە كاك عەباس بەر لە گەپانەھەي من دووكانەكەي دادەخات ، من ناتوانىم كاھو بىكىرم .

بە پىيى روانگەي گرایىس ئەگەر بىت و گۆيىگەر يان خوینەر لەگەل قىسە يان نۇوسراوەيەكدا بەرە روو بىتەوە كە بە رواھەت پەيوهندى بە بابهەتكەوە نەبىئ ئەوا بە لەبەر چاو گەرتىنى ئەو بىنەمايە كە بىيەزەر يان نۇسەر مەبەستىيان چەواشە كەردىنى بەرامبەرەكەيان نىيە ، دەبىت بە شوپىن ئەوهە بىت كە ھۆي ئەم

بهرامبهره‌که‌مان له کاتی هه‌لکرتنی خویدانه‌که‌دا هیزی باسکی چهنده‌یه . به لکوو ته‌نیا مه‌بستمان ئوه‌یه که بمریزه‌وه داخوازیه‌که‌مان ده‌برپین . به پیّی بنه‌مای هاوکاری له روانگه‌ی گرایسه‌وه ، له دوچیکی لهو چهشنه‌دا به رامبهره‌که‌مان به جوچیکی تر له په‌یامه‌که تیناگات . واته و تیناگات که ئیّمه مه‌بستمان ئوه بووه که هیزی بازوی هه‌لسه‌نگینین . خوینه‌ر به شیوه‌ی سروشتیانه هه‌رگیز ئه و لایه‌نه له ماناكه هه‌لنا بزیریت . به پیّی گریمانه‌ی " استنباغی " گرایس ئه و به‌شه له خوینه‌ران که به شیوه‌ی نالوچیکی په‌یامه‌که وردگرن ، ناسروشتیانه له ئاست زماندا هه‌لسوكه‌وت ده‌کهن .*

په‌راویز * باسکردن له جیاوازی نیوان " توانین " و " گونجان " کیشکه چارمه‌سر ناکات ، چوونکه کاتی ده‌لین " ببوره ده‌کری ئه و خویدانه‌نم پی بدەی . ته‌واو له‌وه دلنياين که " ده‌گونجى " ئه‌م کاره بکریت و پرسیاری ئیّمه له بابه‌ت گونجانه‌وه جگه له‌وه که به ریزدارانه بزانرى مانا‌یه کی تر هه‌لنا‌گریت . هوچیکی تری هه‌لبیزاردنی ده‌برپینی ناراسته‌وحو بو کاریگه‌ری هه‌مه‌چه‌شنی ئاده‌بی و شیوازی داپشت ده‌گپریت‌وه . که‌لک و هرگرتن له زمانی هیما و به شیوه‌یه کی گشتی ئاده‌بی هیما‌گه‌ری و رهمزی پیویستی به به‌کارهینانی زمانی ناراسته‌وحو هه‌یه . که‌لک و هرگرتن له هونه‌ره‌کانی ئاده‌ب بو نموونه لیکچوون ، خوازه و ره‌گه‌زدوزی و سره‌نجام گه‌مه جوچیه‌جوچه‌کانی زمان نموونه‌یه کن له ده‌برپینی ناراسته‌وحو که به مه‌بستی کارتیکه‌ری هه‌مه‌لایه‌نه که‌لکیان لی و هر ده‌گیریت .

خالی سه‌رنج‌راکیش و له راستیدا خالی سه‌ره‌کی له گریمانه‌ی گرایس دا ئوه‌یه که گوچکر يان خوینه‌ر به‌ردواوم ناما‌ده‌یی ئوه‌یه تیدایه که مانا‌ی نوئ بو ئه و بابه‌تانه دابتاشیت که به روالت نابه‌جین و له راستیدا به‌هه‌مان ریکادا بپوات که‌ویستی بیزه‌ر يان نوسه‌ر بووه . بو نموونه کاتیک دایکیک بو ئوه‌یه مناله‌که‌ی له کاریکی خراپ بکیپریت‌وه پیّی ده‌لیت " ئه‌که‌ر ئه‌و شته هه‌لکری ده‌تكورزم " مه‌حاله مناله‌که پیّی وا بیت که دایکی به‌راستی ده‌یه‌وئ بیکوژیت . میکانیزمی شیکردن‌وه‌ی مانا و مانا‌دوزی ته‌نیا تایبه‌ت به زمانی دیالوگ و

بوچی نابیت ده‌برپین " په‌راویز " بیت؟

کورتیبیزی هوچی جوچر به جوچری هه‌یه . یاسای که‌م هه‌ولدان یه‌کیک له‌هوچیه‌کانیه‌تی . مروق پیّی خوشکه به کورتیرین شیوه‌مه‌بسته‌کانی خوچی رابکه‌یه‌نیت . کورتیبیزی یه‌کیک له تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی زه‌ینی مروق‌هه . ئه‌و که‌سانه که له قسه و نووسراوه‌کانیاندا دریزدادپی ده‌کهن ، له روانگه‌ی ئیّمه‌وه وا دینه به‌رچاو ، خویان به هیچ جوچک و ایرن‌اکه‌نه‌وه . ئه‌وان وا ده‌زانن که به رامبهره‌کانیان پیویستیان به هه‌موو ئه‌و زانیاری‌یه‌یانه هه‌یه و ئه‌گه‌ر زانیاری‌یه‌کان که‌مت‌بن ، له بابه‌تکه تیناگه‌ن . ئه‌وانیش هر ئه‌وه‌نده هه‌ست بکهن که گوچکر له مه‌بسته‌که‌یان تیکه‌بیوه چیتر هیچ نالین و ده‌بینه‌وه . به واتایه‌کی تر ئه‌وانیش یاسای که‌م هه‌ولدان یان بنه‌مای که‌مت‌ین کوشش په‌په‌وه ده‌کهن . له گفتکوچی پیشودا له راستیدا ژنه‌که چند رسته له نیو رسته‌یه‌کدا ده‌گونجینیت . کاتیک که ده‌لیت " کاک عه‌باس کاهوی چاکی هه‌بوو " مه‌بستی ئوه‌یه که " من ئه‌مرو " که به برددهم دوکانی کاک عه‌باس دا تیپه‌پرده‌بوم ، دیتم که کاهوی چاکی هیناوه . تو کاتیک له کومپانیا گه‌پایته‌وه که‌میک کاهو بکر و بیهینه‌وه بو ماله‌وه " .

به‌شیکی نوچی بیس‌هران ، یان خوینه‌ران ئه‌م چه‌شنه په‌یام گه‌یاندنه‌یان به لاوه په‌سند نیه و هه‌ست ده‌کهن دریزه‌وه ماندوویان ده‌کات و له په‌یامه‌که‌یاندا جوچر یه‌که‌میان به لاوه سروشتیره و له هه‌مان کاتدا پیّیان وايه کاریگه‌ریزیاتره . له راستیدا لام نموونه‌ی دوايیدا یه‌که‌م بنه‌مای گریمانه‌ی گرایس واته بنه‌مای چندایه‌تی له به‌رچاو نه‌گیراوه و زمان له راده‌ده‌در چوچه‌ته ژیزه‌باری رونونکردن‌وه‌وه .

هوچیکی تری به‌کارهینانی وته‌ی ناراسته‌وحو قسه کردن به شیوه‌یه که ریزدارانه . بو نموونه کاتی له‌سه‌ر میزی نان خواردندا ده‌لین " ببوره ده‌توانی ئه‌و خویدانم بده‌یتی؟ " هه‌رگیز مه‌بستمان ئوه نیه که بزانین

نیوان واژه‌کان ، و په‌یوه‌ندی نیوان رسته‌کان " لیکدران" (هالیدی وحسن/1976).

په‌یوه‌ندی ریزمانی بربتیبه له ریکه‌وتتیک که به یارمه‌تی توحه‌ه ریزمانی‌ه کان پیک دیت. رسته‌ی " میزه‌کم کری و میزه‌کم برده‌وه بو ماله‌وه " ئگه‌رچی له باری مانایی و لوژیکیه‌وه رسته‌یه کی تهواوه ، به‌لام له باری ریزمانی‌ه و ریک نه خراوه . ریکه‌وتتی ریزمانیانه دهق وا حوكم دهکات که " میز " ا دووهم لاچی و له جیاتی ئوه جیناواي " ئوه " دابنریت .
په‌یوه‌ندی واژه‌ی (په‌یوه‌ندی نیوان واژه‌کان) له ریگای ئاماده بونی وشه لیکچوو و په‌یوه‌ندیداره کانی نیو دهقه‌که‌وه دروست دهبیت . باهه‌تی هر وته یان نووسینیک دهبیت هوی دایین کردنی ئم په‌یوه‌ندییه . بیزه‌ریک که باس له که‌شوه‌ها دهکات ، ناچاره له وشهی ودک ههوا ، ههوای گرم ، ههوای سارد ، پله ، ته‌پایی ، "جه‌بهه" ، ههوری ، نیوه ههوری ، سامال ، فینک ، باراناواي ، په‌رش و بلاوی و هتد که‌لک و هریکری . ئاماده بونی ئم وشانه له نیو دهقدا یه‌کگرتووییه ک دروست دهکات و خوینه‌ر دهباته نیو دونیایه کی پرله زانیاری تایبه‌ته‌وه .

په‌یوه‌ندی نیوان رسته‌کان / بربتیبه له یه‌کگرتووییه ک که دهبیت له نیوان رسته‌کاندا پیک بیت . له هر زمانیکدا کومه‌لیک وشه و دهسته‌واژه هن که روئیان بربتیبه له گواستنه‌وهی خوینه‌ر له رسته‌یه که‌وه بو رسته‌یه کی تر . ئم وشه و دهسته‌واژانه به گشتی له پیت و زهرفه لیکدهرانه پیک دین که به ته‌نیایی مانا نادهن به‌دهسته‌وه ، به‌لام روئیکی گرینگیان له مانابه‌خشنین به رسته‌کان ههیه . وشه و دهسته‌واژه ودک ، به‌لام ، ئگه‌رچی ، سه‌باری ئه‌مانه ، به‌واتایه‌کی تر ، به کورتی ، له‌کوتاییدا ، له په‌یوه‌ندی له گه‌ل ، شایانی باسه ، له ئامادا و هتد به‌شیک لهم باهه‌تهن .
به داخه‌وه هیندیک له نوسره و ورگیپ و ئه‌دیتوره کان تیناگه‌ن که ئم دهسته واژانه چ دهور و گرنگیه کیان ههیه و جاری وايه ئه‌وانه به تیکدهر ناو دهبن . ئم دهسته واژانه روئیکی هه‌ستیارتریان ههیه . ژماره‌یه کی به‌رچاو له

گفتگو نیه . له ئه‌دهبیشدا که‌لکی زور لهم دیارده‌یه و هرده‌گیریت . بو نمودونه کاتی حافیز دهليت : " بیا تا گل بر افشارنیم و می در ساغر اندازیم / فلك را سقف بشکافیم و گرحي نو در اندازیم " هیچ خوینه‌ریک به لایه‌وه سه‌یر نیه که چون دهکریت قلشت بخیریت ئاسمانه‌ی گردودونه‌وه ! ئه‌مهش له‌بهر ئه‌وهیه که خوینه‌ر له کاتی خوینه‌وه و مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل دهقدا یه‌کسهر مانای راسته‌وه خوی ئاسمان قلیشادن له میشکی خوی دوور دهخاته‌وه و له ئاکامدا ماناكه‌ی و اته پرنسیپ و پلانیکی نوی بو دارشتني زهینی هه‌ل ده‌بیزی . به داخه‌وه هیندی له نوسران و ئه‌دیتوره کان ناتوانن لهم تواناییانه‌ی زمان تیبگه‌ن و له ئامادا له روانگه‌ی ئه‌وانه‌وه به‌شیکی زوری رسته‌کان ناته‌واون و به جوئیک ده‌سکارییان دهکن که وته زور جار له فورمی ئاسایی خوی ده‌ده‌چیت و مل بو دارشتنيکی سروشتنی نادات . ئم جوئه ده‌سکاری کردن له زماندا له‌سهر بنه‌مای تیگه‌یشتنيکی به رواله‌ت " لوژیک " یانه و له راستیدا نالوژیکیانه‌ی زمان دا رwoo ده‌دات .

په‌یوه‌ندی و یه‌کانگیربوون

بو ئوه که دهق (نووسرا و زاره‌کی) بتوانیت زورترین کاریگه‌ری له‌سهر خوینه‌ر دابنیت ، ده‌بی خاوند دوو تایبه‌تمه‌ندی په‌یوه‌ندی و یه‌کانگیربوون بیت . په‌یوه‌ندی cohesion (cohesione) یان یه‌کگرتوویی له زماندا ، بربتیبه له په‌یوه‌ندی نیوان به‌ش و توحه نیو خوییه کانی دهق و کاری به سه‌ر پاشخان و پیش گریمانه و بنه‌مای هاوا کاریه‌وه نیه . په‌یوه‌ندی کاری به سه‌ر هه‌لسکه‌وت و هاوا کاریکردنی خوینه‌ر له تهک دهقدا نیه ، به‌لکوو دیارده‌یه کی ریزمانییه . په‌یوه‌ندی کراوه به سئی به‌شه‌وه : په‌یوه‌ندی ریزمانی ، په‌یوه‌ندی

په یوهندیبیه که ده توانین به پیکهاتنى هاوسمه نگیبیه کی باش لە نیوان کورتیبیزی و زور بیزی دایبنن.

دەقیک کە هاوسمه نگیبیه کی لەو چەشىھى نەبىت ، ئەگەرچى رستەكانى تەواو بن ناتوانىن پى بلېن دەق . ئەنكويىست / 1978 / لە پىناو سەلماندى ئەو راستىيەدا کە هەر و تەيەك سەر بارى ئەوهى کە لە بارى رىزمانىيەو تەواو بىت ناتوانىت دەق بىت ، ئەم رستانە خوارەوە بە نموونە دىننەتەوە :
A week has seven days . every day I feed my cat Cats – have four legs. The cat is on the mat .Mat has three letters.
واتە حەتتوو حەوت روژە . من ھەممو روژىك خواردن دەدەم بە پشىلەكەم .
پشىلە چوار پىيى ھەيە. پشىلە لە سەر mat دانىشتۇوە . mat سى پىتى ھەيە: (M A T)

يە كانگىربۇون يان يەكگىرنى رەوانبىيىيانە دىارىدەيەكى كەلتۈرۈيە و لە كەلتۈرە جۆر بە جۆرەكاندا جىاوازە. دەق سەبارەت بە خويىنەرى خوى دەنۇوسرىت و ئەگەر بىت و سەبارەت بەو كەسانە بىنۇوسرىت كە لە راستىدا خويىنەرى دەقەكە نەبن ، ئەوا تىيى ناگەن . روون و ئاشكرايە كە يەكىك لە باھەتكانى وەرگىپان هەر ئەم يەكگىرتۇوپەيە لە رەوانبىيىدا.

وەرگىرەكان بۇ ئەم جۆرە و شانە لە زمانە بىكەنەكاندا تەنبا يەك ماتا لە مىشكىياندا شىك دەبەن و كاتى كە لە دەقىكى بىكەنەدا تۈوشى ئەم و شانە دەبىن بە شىۋەيەكى مىكانيكىيانە هەر ئەو يەك و شە لە وەرگىپانە كانىياندا بەكار دىنن ، بى ئەوه كە بىر لەو بىكەنەو كە رەنگە ئەم و شەيە نەتowanىت شوينى رستەيەك لە ھەمبەر رستە پىپش خويىوھ دىيارى بکات و وادەكتا تىكەيەتنى رستەكە بۇ خويىنەر دىۋار بىت . ئەم دەستەوازىنە جەڭ لەوهى كە ماناي ورد و نزىكىيان پىكەوھ ھەيە ، هيئىدى جارىش لە جەرگەي وەرگىپاندا ماناي بىنەرەتى خويان لە زمانە بىنەرەتىيەكەدا لە دەست دەدەن . كەواتە پىيوىستە وەرگىپ ھاۋاتايەك بۇ ئەو و شانە ھەلبىزىرىت كە لە گەل دۇخى رستەكان لە زمانى دووھەمدا بىگونجىت . (رېنەر و پولاجىك / 1989 ل/89) لەو بىرلەدان كە بايەخ نەدان بە دەستە واژە لىكەدرەكان يان بەكارەيىنانى نابەجىيان كارىگەريکى زور لە سەر خىرايى تىكەيەتنى دادەننەت .

يە كانگىربۇون (coherence) يان يەكگىرنى رەوانبىيىيانە بىرىتىيە لە په یوهندىبىيكە لە نیوان بەشەكانى دەق كە لە سەر بىنەماي چەندىن ھۆكەر لە دەرەوەدى دەقدا دروست دەبىت . پىپش گرىيمانە ، پاشخان و بە گشتى بىنەماي ھاوكارى ئەم فاكەترانە لە خۇ گرتۇوە . دەقىك كە زانىارىيە راگەينىزاوەكانى لە رادەي پىيوىستدا نەبى لە راستىدا پەيوهندى نیوان بەشەكانى ناتەواوە . دەقىكى لە جۆرە پىپش گرىيمانە ، پاشخان و بىنەماكانى ھاوكارىكىردىنە لە پەيوهندىگىرتىدا پىشىل كەردووە . ئەم جۆرە دەقە يەكانگىرى تىدا نىيە . يە كانگىربۇون لە راستىدا بىرىتىيە لە رىكەوتىنەكى رەوانبىيىيانە لە نیوان بەپىكەر و وەرگىر پەيامەكەدا . جۆرى تىكەيەتنى نوسەر لە پاشخانى بەرامبەرەكانى واي لىدەكتا كە پىپش گرىيمانەكانى خۆى بە تەواو(كامل) بىزانىت و ھەر ئەم پىپش گرىيمانانە دەبنە ھۆكاري سەرەكى دىاريکىردىنى پىكەتەي دەقەكە . ئەوهى كە دەبىت لە بىنەرەتدا چ شتىكەلىك بوتىرىن ، يان نەوتىرىن زىاتر پىيوىستىيەكى ئاخاوتەيىھە نەوهك پىيوىستىيەكى زمانى . بەشىكى زورى ئەو شتى كە دەبىتە هوى پىكەتىنى گوتار ھەر ئەم

به واتایهکی هونهريانهتر گوتار گهشه ناکات. دامهزراند니 پهيوهندی بهستراوهتهوه به رهچاو كردنی ئه و چوار مهرجهی سرهوه.

به پیی بنهمای يهکم ، واته چهندایهتى ، دهبيت له قسه و نووسيندا سنورويك بو خومان دابينين . ئهگهر بيت و زور بىزى يان كم بىزى بکين ئهوا ئهـم بنـهـماـيـهـماـنـ پـيـشـيـلـ كـرـدوـوهـ. بـهـلامـ جـهـوـكـهـ دـهـبـيـتـهـ هوـىـ دـيـارـيـكـرـدـنـيـ رـادـهـيـ زـورـ بـىـزـىـ يـانـ كـمـ بـىـزـىـ ؟ـ يـهـكـيـكـ لـهـ هوـكـارـهـ گـرـينـگـهـ كـانـىـ دـيـارـيـ كـرـدـنـيـ ئـهـمـ رـادـهـيـ بـرـيـتـيـهـ لـهـ نـاسـتـيـ تـيـكـهـ يـشـتـنـيـ خـوـينـهـرـ يـانـ گـوـيـگـرـ .ـ لـيـرـهـدـايـهـ كـهـ لـهـ نـيـوانـ دـهـسـرـاـگـهـ يـشـتـنـ بـهـ دـهـقـيـكـ كـهـ بـنـهـمـاـيـهـ چـهـنـدـايـهـتـىـ تـيـداـ رـهـچـاوـ كـراـوهـ وـ وـهـرـگـيـپـارـيـكـىـ دـهـسـپـاـكـداـ جـيـاـواـزـىـ سـهـرـهـلـ دـهـدـاتـ.ـ دـهـقـىـ وـهـرـگـيـپـرـدـراـوـ لـهـ بـنـهـرـهـتـ (ـ زـمـانـيـ بـنـهـرـهـتـ)ـ دـاـ بوـ ئـهـوـ كـهـسـانـهـ نـوـوـسـرـاـوـهـ كـهـ تـايـبـهـ تـمـهـنـدـيـيـهـ كـانـيـانـ لـهـ گـهـلـ تـايـبـهـ تـمـهـنـدـيـيـهـ كـانـىـ كـهـسـانـهـ نـيـوـ زـمانـيـ مـهـبـهـسـتـداـ بـهـ تـهـواـوىـ يـهـكـنـاـگـرـيـتـهـوهـ.ـ ئـيمـهـ بـهـ زـهـحـمـهـ دـهـتـوـانـينـ وـهـرـگـيـپـارـيـ فـارـسـىـ (ـ گـرفـ خـانـهـ سـوـانـ)ـ بـخـوـينـنـهـوهـ.ـ بـهـلامـ كـنـ دـهـلـيـتـ كـهـ پـروـسـتـ لـهـ كـاتـيـ نـوـوـسـيـنـيـ ئـهـمـ رـوـمـانـهـدـاـ بـيـرـىـ لـهـ خـوـينـهـرـ ئـيرـانـيـ كـرـدوـهـتـوهـ.ـ وـهـرـگـيـپـارـانـ بـهـرـدـهـوـامـ روـوـبـهـرـوـوـىـ ئـهـمـ دـاخـراـويـيـهـ دـهـبـيـتـهـوهـ وـ هـهـرـواـ دـهـمـيـنـهـوهـ .ـ

وتاريک که له ئورووپا و ئەمریکادا دەربارەی دوایین دەسکەوته جىنىتىكىيەكان بىلە دەبىتەوه ، ئىمە ناتوانىن بە ناسانى وەرىگىرىنە سەر زمانى فارسى . بابەتىكى لەو چەشىن بىچگە لە گرفته جۇراو جۇرەكان لەبارى بەكار ھىنانى چوار بنهمای پەيوهندىگىرنەوە كېشەيە هەيە. لە بەشى دوایيدا ھەولم داوه بە ھىنانى چەند نمۇونەيەك ئەم كېشانە دەست نىشان بکەم .

پاڙي دووههه دهق و گەلتۈور

جياوازى نىوان پىكھاتەي دهق لە¹ گەلتۈورەجياوازەكاندا

بە پیی ئهـوـ چـوارـ بـنـهـمـاـيـهـ كـهـ پـوـلـ گـرـايـسـ دـايـناـوـهـ ،ـ دـهـقـ (ـ زـارـهـكـىـ ،ـ يـانـ نـوـوـسـرـاـوـ)ـ دـهـبـيـ پـهـيـرـهـويـ ئـهـوـ چـوارـ بـنـهـمـاـيـانـهـ (ـ وـاتـهـ چـهـنـدـايـهـتـىـ ،ـ چـوـنـايـهـتـىـ ،ـ پـهـيـوـهـنـدـيـگـرـتـنـ وـ شـيـوهـيـ رـاـگـهـيـانـدـنـ)ـ بـيـتـ.ـ بـهـ پـيـچـهـوـانـهـوـ كـوـمـهـلـيـكـ وـشـهـ وـرـسـتـهـيـ شـيـرـزـهـ دـيـنـهـ كـايـهـوـهـ .ـ بـهـ بـرـوـايـ گـرـايـسـ دـوـوـ لـايـهـنـيـ پـهـيـوـهـنـدـيـ گـرـتـنـ وـاتـهـ بـهـرـيـكـهـ وـ وـهـرـگـرـ بـهـرـدـهـوـامـ دـهـبـيـ پـيـكـهـوـهـ ھـاـوـكـارـىـ بـكـنـ تـاـ پـهـيـوـهـنـدـيـ دـاـبـمـهـزـرـيـتـ.ـ ھـاـوـكـارـىـ نـهـكـرـدـنـيـ ھـەـرـكـامـ لـهـ دـوـوـ لـايـهـنـ دـهـبـيـتـهـ هوـىـ نـهـزـوـكـ كـرـدـنـيـ پـهـيـوـهـنـدـيـيـهـكـهـ .ـ لـهـ رـاستـيـداـ خـوـينـهـرـ يـانـ گـوـيـگـرـ لـهـھـرـ سـاتـهـ وـھـخـتـيـكـداـ لـهـ گـهـلـ دـهـقـ يـانـ وـتـهـداـ لـهـ كـارـدـانـوـھـدـيـ بـهـرـامـبـەـرـدـانـ وـ دـهـبـيـتـ ھـەـرـدـوـوـلاـ يـەـكـتـرـ رـازـىـ بـكـنـ .ـ ئـهـگـهـرـ بـيـتـ وـ نـوـسـرـ يـانـ بـيـزـەـرـ رـيـوـشـوـيـنـهـ كـانـىـ پـهـيـامـگـهـيـانـدـنـ پـيـشـيـلـ بـكـاتـ ،ـ وـ يـانـ گـوـيـگـرـ بـهـ ئـهـنـقـهـسـتـ وـ بـهـ هوـىـ نـاتـهـواـوىـ لـهـ ئـهـنـدـامـهـكـانـىـ وـھـرـگـرـتـنـداـ پـهـيـامـكـهـ وـھـرـنـهـگـرـيـتـ ،ـ ئـهـواـ پـهـيـوـهـنـدـيـ درـوـسـتـ ئـابـيـ وـ

رسته‌کهی بهم جوّره راست کردبووه " هر ژن یان پیاویکی رهخنگر ، نوکته‌یه‌کی رهخنگرانه‌ی بُخُوی ههیه ، یان پیویسته ههیبیت که به لایوه په‌سنده " سهرهتا باس له رسته‌ی وهرگیپر دهکهین . باشتین ریکه بُشیکردن‌وه و رهنگی بُچاک‌کردنی رسته‌ی سهرهوه ئه‌مه‌بیت که ئه‌وه رسته‌یه وهک رسته‌یه‌کی نووسراو چاو لى بکهین ، نهوهک رسته‌یه‌کی وهرگیپرداو . یه‌که‌م شت که بهر چاو دهکه‌ویت ئاماره کردنه به ژن بوون یان پیاو بوونی رهخنگر که له زمانی فارسیدا به شتیکی زیادی داده‌نریت . کاتیک چاو له خودی رسته سهره‌کییه‌که دهکه‌ین ده‌بینین که نوسه‌ریش جیناوه‌کانی his و her ای له رسته‌که‌دا هیناوه . لیردهدا خه‌می وهرگیپرانیکی ورد و ده‌سپاک هانمان ده‌دات که رسته‌ی وهرگیپر به راست بزانین . به‌لام له لایه‌کی ترهوه بوونی واژه‌کانی "ژن" و "پیاو" له رسته‌دا له گه‌ل سروشتنی زمانی فارسیدا ناگونجیت .

ئه‌گه‌رچی سروشتنی زمان به گشتی ری نیشان‌ده‌ریکی باشه بُوتیکه‌یشتن له راستی و ناراستی دارشتنی وته ، به‌لام لیردهدا واز لهو باسه دینین و ئه‌وه پرسیاره له روانگه‌یه‌کی زانستیانه‌وه راقه دهکه‌ین که ئاخو لیردهدا پیویسته ئاماره به واژه‌کانی "ژن" و "پیاو" بکه‌ین یان نا؟ ده‌زانین که پیکه‌هاته‌ی زمانی ئینگلیزی به جوّریکه که ئه‌م دوو دیارده (واته نیر و می) لهیه‌کتر جیا ده‌کاته‌وه و ئه‌مه‌ش کاریکی دلخوازانه نیه ، بەلکوو ناچاره وا بکات . به‌لام زمانی فارسی ناچار نیه ، بەلکوو به ناسانی ده‌توانیت - بەبئی دیاري کردنی ره‌گهز -- کەلک له بپیاریکی گشتی وهرگیریت که له راستیدا زمانی ئینگلیزی لیئی بین به‌شه . که‌واته کاتیک له زمانی فارسیدا ده‌لیئین " هر رهخنگریک " مه‌بەستمان هه‌موو رهخنگریکی ژن و پیاووه ، و له زهینی خوینه‌ری فارسدا هر ئه‌م وته‌زایه (مقوله) تیدایه . هر شتیک ، بُن‌نومونه ههـ " نوکته‌یه‌کی رهخنگرانه " که ده‌دریتے پاڭ ههـ " رهخنگریک " ههـ رهخنگری ژن ده‌گیریتەوه و ههـ رهخنگری پیاو . دیاره له ههـ رسته‌یه‌کدا که جهخت له سهـ ژن بوون یان پیاو بوون کرابیت پیویسته وهرگیپریش ئهـمه بگوازیتەوه .

گوتار و وهرگیپران

یه‌کیک له تابلوکانی تایبەت به هاتوچو له قەراخ جاده‌کاندا ، تابلویکه که ئهـم رسته‌یه‌ی لەسەر نووسراوه : reduce speed رسته‌یه‌ی به فارسی بهم شیوه‌یه : " از سرعت خود بکاهید " (واته خیرايی خوت کەم بکەرهوه) . ههـ وەک ده‌بینین وشهی " خود " لەبنەپەتدا له نیو رسته‌که‌دا نیه ، به‌لام له رسته فارسییه‌کەدا پیویسته . به واتایه‌کی تر رسته‌ی " از سرعت بکاهید " (واته لەخیرايیت کەم بکەرهوه) یان " سرعت را کم کنید " (واته خیرايی کەم بکەنهوه) بُو فارسیک رسته‌یه‌کی پوخت نیه ، یان لانی کەم بەراده‌ی رسته‌ی " از سرعت خود بکاهید " رسته‌یه‌کی سروشتنی و پوخت و جى کەوتونیه . ئەمە نیشان ده‌دات که له زمانی ئینگلیزی و فارسیدا گوتار خاوهن پیکه‌تەیه‌کی یەکسان نیه و جیاوازییه‌کی لە بنەماي یەکەمدا - واته بەنمای چەندایتى -- دا دەردەخات . ئەم بابەته بُو دەسته واژه‌ى ، , keep , , " از سمت راست براپنید " (واته له لای راستدا باژوون) يش ههـ راسته . وادیاره که زمانی فارسی بە بى ئاماره کردن بە کردارى " راندن " (ئاشۇون) ناتوانیت مەبەستەکەن بگەیەنى .

ئیستا باس له نمۇونەیه‌کی تر دهکه‌ین . چاو لهم رسته‌ی خوارهوه بکەن Every critic has(or should have) her or his own favorite , , ,critical joke.

ئەمە یەکەم رسته‌ی بابەتیکه که هارولڈ بلۇوم له ژیئر سەردیئى " Freud " kAshakespearean reading . وەرگیپابوو " هر ژن یان پیاویکی رهخنگر ، نوکته‌یه‌کی رهخنگرانه دلخوازى بُخُوی ههیه -- یان پیویسته ههیبیت " شاره‌زایك هاتبۇوو

په یوهنداربوون "Relevance" ، بهو پیئیه دهبی شتیک بلین که به جوئیک له جوئه کان په یوهندییه کی به په یامه کهوه هه بی. ئه وهی که قسیه کی راستمان کردبیت هه مهو شته که نیه . زور قسی راست هن که په یوهندیان به باسه کهوه نیه و له ئاکاما ده بنه هوی شیواندنی په یوهندییه که . ئه شیکاری و به لگه هینانه وه و امان لیده کات که بلین رسته " هر رخنه گریک " Evry critic نوکته یه کی رخنه گرانه دلخوازی خوی هه یه " له گه " دوو چه مکه له دهسته وارهی " هر رخنه گریک " دا هن .

ئیستا دیینه سهر باسی به شیکی تری رسته که واته وشهی " Favorite ". وده بینیتان هله چنه که وشه دلخوازی لا بردووه و له جیاتی ئه وه دهسته وارهی " که په سندی ده کات " ی داناوه و رسته که بهم شیوه یه لیکردووه : " هر زن یا پیاویکی رخنه گر نوکته یه کی رخنه گرانه بو خوی هه یه - یان پیویسته هه بیت که په سندی ده کات . " روون و ئاشکارایه که پیکهاتهی ئه وه رسته یه له باری نیوهر وکه وه سست و ناریکه . جگه له دهسته وارهی نه گونجاوی " زن یان پیاو " ئه و بشه رسته که که به هوی خهتی موداوه له یه کتر جیا کراوه ته وه ، رسته که ناله بارت کردوه . له وهش خراپتر ئه و بشه یه که پیئی زیاد کراوه ، واته دهسته وارهی " که په سندی ده کات ". له پیکهاتهی سروشتی زینی مروقدا رسته یه کی لهو چه شنه دروست نابی . ئه وه رسته نه به وتن خوش و نه به نووسین . ئیمه کارمان به لایه نی ئاخاوت نیه وه نیه ، به لام له باری ریکی و هه موار بونی نووسینه که وه کیشی هه یه . تو خمه کانی رسته که له جی خویاندا نین و هر بویه جه خت له سهر هیندیک له تو خمه کان کراوه ته وه که نه ده بوا وابیت . دیاره هه مموی ئه مانه له تیکه یشتیکی هله و میکانیکیانه له ورگیرانی " ورد " و " ده سپاک " وه سه چاوه ده گریت که ده بیت له جیاتی هر تو خمیک له زمانی بنده ده تدا له زمانی مه بستدا تو خمیک دابنریت . ئه وه قسیه له بنچینه دا راسته به لام ده بیت

یان راسته و خو ئامازهی پی بdat . به لام ئه وهی لیره دا گرینگه ئه وهی که هه نورکه ره وشکه بهو چه شنه نیه و ورگیر ده بیت ئه وه ره وش بناسیت . ئه وهی لیره دا جی بی باسه ئه و سه رئیشیه یه که له راستیدا زمانی ئینگلیزی بو خوی دروستی کردووه و شته پیوهندیداره کان بهم دوو ره گهزه لیه کتر جیا کردووه ته وه . کاتیک بو نمونه له زمانی فارسیدا ده لین : " نویسنده قلمش را برداشت " واته " نوسره قهله مه کهی هه گرت " پیویست ناکات دهست نیشانی بکهین که نوسره زنه یان پیاو . به لام زمانی ئینگلیزی ئه وه زادییه تیدا نیه و به ناچار ده بیت به ناو هه لویستی خوی روون بکاته وه که ئاخو باسی زن ده کات یان پیاو ، و سه ره نجام بلیت His Pen یان Pen .

ئه وه خوی له خویدا کیشی دروست ناکات و زمانی ئینگلیزیش تاکو ئیستا سه بارهت به ببررسیارییه تی به رامبه به جیا کردن وهی ئه وه دوو ره وش ته تو وشی کیشی نه بوده ، به لام ئیستا هوکاریکی نازمانی بو دهه هوی ئه وه که ئه وه به شه له پیکهاتهی زمانی ئینگلیزیدا پاراوی و ئاسانی کار پیکردن که لیه دهست بdat و ئه وه هوکاره ش شتیک نیه جیا لهو پاله په ستویه که له لایه ن بزوونه وهی رووله گه شهی (فیمینیزم) وه ده خریته سه ری . ئه گهربهاتباو ئه وه رسته یه سه ره وه پهنجا سال له وه پیش نووسراپا ، بیگومان ته نیا جینا وی his به کار ده هیزرا . له راستیدا ئه وه بهو ماناییه که نوسره نایه ویت به تایبەتی جه خت له سه رن بون بکات ، به لکوو ته نیا دهی ویت ئه وه کسانيه لیه به رچاو بگریت که له لایه ن بزوونه وهی لایه نگری له زنان --- لیره دا لقی زماننا سییه کهی --- وه دا واده کریت . ئیستا که زمانی فارسی به هیج شیوه یه ئه وه کیشی هی نیه ، چی بکات باشی ؟ مه سله که روونه . زمانی فارسی به هیج شیوه یه پیویستی بهو نیه که له ئاست ئه وه ره وش دا هه لویست ور بگریت . که او بونو ئامازه کردن به زن بون یان پیاو بون له رسته یه دا زیاده . ئه گهربیت و به پیئی سیه هم بنه ما له بنه ما کانی ها و کاریکردنی گرایس چاو له زیاده بونی ئه وه دهسته وارهی سه ره وه بکهین ، ئه وه بابه ته که به ته واوی روون ده بیت وه . ئه وه بنه ما یه ، بنه ما

رسته‌کان ده‌گوپین و ئاکامه‌کەی هەلددەسەنگىنин: -- هەر رەخنەگرىك نوكتەيەكى رەخنەگرانەي بۇ خۆي ھەيە . نوكتەي دلخوازى من ئەوهەيە كە "رەخنەي ئەدەبى فرويدى" لەگەل ئىمپراتورىيەتى رۆمادا بەراورد بکەم . بەراسىتى " دەق" يىكى باشى لى دەرجۇوو. ھەم پاراوه و ھەم دىپاكە . لە رسته‌ئى يەكەمدا دەسته واژەي " بۇخۆي " تا رادەيەك ماناي Favorite لە خۆي گرتۇوە . و لە راستىدا سەرەتايەك بۇ ئەوهەي خويىنەر ئامادە بکات تا لە وشەي " دلخواز" ئى رستى دوايىتى بگات . كاتى وشەي " دلخواز" لە رسته‌ئى دوايىدا دائەننەن ، ھەست ئەكەين كە ئەو شوينە جىڭاي راستەقىنەي خۆيەتى . لە لايدىكى ترەوە لە روانگەي زمانناسى گوتارەوە ئەم ئالىگۈرۈكىدەن شىپواز يان نىيەرەرۆكى دەقەكەي خەوشدار نەكردووە . پىددەچى وەركىپرى بە ئەزمۇون بە پىيى ئەزمۇونى خۆي ئەم كارە بگات ، وەركىپرى زمانزانىش لە رووى زانايى خۆيەوە ئەم كارە دەگات . بەلام وەركىپرى ناشارەزا - كە وردىن و دەسپاكىشە - ناتوانى ئەم كارە بگات.*

پەراوىز/ * ئەم بابەتە ئەوه دەسىلەملىيەت كە باسە نوييەكانى لەمەپ گوتار تا رادەيەكى زۇر بىنەماي ئەو حوكىمە لەرزۇك دەكەن كە وەركىپان لە چوارچىپەيەي رستەدا پىناسە دەگات و نىشان دەدات وەركىپەيەنلىجى جار ناچارە پاتتايىيەكى زىياتىر لە رستە بىگرىتەوە بۇ نىشاندىنى جياوازى لە بىنەماي چەندايەتى دا --- كە بە دەرىپىنەنلىكى ترا دەتوانىن بلېيىن ھەمان كەم و زىاد كردنە لە رەھوتى وەركىپاندا ، نمۇونەيەك لە زمانى سىسالايمى (يەكىك لە زمانە ئەفرىقىيەكان) دېننەوە . كاتىك لە بارى پىشىنەي كەلتۈورى دوو زمان جياوازىيەكى زۇريان لە نىيواندا بىت ، ئەوا دەسكارى كردن بە پىويسەت دەزانلىكتى . بە واتايىكى تر وەركىپان بە بى كەلك وەركىتن لەم مىكانىزمه ناتوانىت مانا بەخش بىت . He went to a (1) McDonald,s. the quarter pounder sounded good and he ordered it. زۇر زەھەمەتە و بە گشتى مەحالە خەلکى بۇرکىنافاسۇ لەم رستەيە تى بگات . ئەگەر بىمانەۋى ئەو رستەيە بۇ سەر زمانى سىسالايمى -

لە پەيرەو كەردىنەيدا وردىنەن بىن . هەرەوەك چۆن ماناي " زىن " يان " پىاو " بەبى نووسىنى وشەكە لە نىيۇ زماندا ھەيە ، و لەوانەيە تەنانەت نووسىنى بېيتە هوى شىۋاندىنى پىيوەندىيەكەش ، (هەر بەو جۆرەش) دانانى وشەي Favorite لە شوينىكى نەگۈنچاوى رستە وەركىپاوهەكەدا رەنگە مانايەك ، يان لانى كەم جەختىكى نابەجىي پىيپەخشىت . دەبىت بىزانىن لىيەدا چى بکەين باشە؟

ئەم رستە خوارەوە رەنگە وەركىپاويىكى باش بىت : " هەر رەخنەگرىك نوكتەيەكى رەخنە گرانەي دلخوازى بۇ خۆي ھەيە ، يان دەبىي بېيت " ئەمە رستەيەكى باشه و دەتوانىت بە ھاوتاي رستە سەرەتكىيەكە دابىرىت لە زمانە بنېرەتتىيەكەدا . دىيارە ئەگەر بىمانۇويت بە راستى لە ناخى دلى فارسييکەوە قىسە بکەين دەبىي بلېيىن كە پىيوەلكانى دوو ئاواھلناوى " رەخنەگرانە " و " دلخواز " لەسەر وشەي " نوكتە " كەمىك قورسايى دەگات ، هەر بۇيە پىيمان خۆشە رستەكە بەمجۇرە بگۈرین : " هەر رەخنەگرىك ، نوكتەيەكى رەخنەگرانەي بۇ خۆي ھەيە --- يان دەبىي بېيت ". بەلام مادام نوسەر وشەي Favorite ئى بە كار ھىتاواه ، چار نىيە و ئىمەش دەبىن لە رستەكەي خۇماندا بىھىنەن و ھەر واش دەكەين .

بەلام كاتىك چاولە وەركىپانى رستە دووھەمى ئەم دەقە دەكەين بىرىكى تازە بە مىشكەماندا دېت . رستە دووھەمى دەقەكە ئەمەيە: " Mine is to compare "Freudian literary criticism " to the Holy Roman Empire.

وەركىپانى وشە بە وشەي ئەو رستەيە سەرەوە شتىكى وەك ئەم رستەيە لى دەرەچى " ھى من بىرىتىيە لە بەراورد كردىنى رەخنەي ئەدەبى فرويدى لە گەل ئىمپراتورىيەتى رۆمادا " ئەو بىرە تازە ئەمەيە كە " ناخو دەتوانىن وشەي Favorite كە بە زەممەت لە نىيۇ رستە سەرەوەدا دەگۈنچىت بىگۈزىنەوە بۇ نىيۇ ئەم رستەيە ؟ تاقى دەكەينەوە : بۇ ئەم كارە پىويسەتە هەر دوو رستەكە پىكەوە و لە تەنېشىت يەكدا لىك بەدەينەوە . بەم بىرە تازەوە

وا ده ده که وی قسه جی بروانیه په یوهندیه که زیانی پی ده گات . بو نمودن و ئه و که سانه که ئه زمودن و تنه وه ئه ده بی ئینگلیزیان له ولا تانی ده ره وه ئه ور و پا و به تایبەت له سعو و دیه دا هه يه ، به گشتی ئاما زیان به کیشە يه کر دو وه که له نیو غەزە لە کانی شکسپیر دا هه يه . کیشە که په یوهندی بهم دیزه شیعرە خواره وه هه يه :

s day, Shall I compaer three to a summer

خەلکی گەرمىن و به تایبەت عەربە کان ئەستەمە لهم دیزه شیعرە تى بگەن . شەکسپیر لهم دیزه دا خوشە ویستە کەی به رۆژىکى ھاوینى دەشوبەھىنى ، کە ئەمە بو ئەو بەریتانيانە لە شوینىکى سارد و ھەمیشە بارانا ویدا زیاون دیارادە يە کى دەگەن و دلر فىنە . بەلام ئەو عەربە بىيۇزو بە تەرىايى و سېيھەر وە دەکات لىنى تىنەگات . ھەر وەك دیارە لىرە دا بەنەمای چۈنایەتى لە ھەمبەر عەربە دا پېشىل كراوه . بىگومان شەکسپیر لە کاتى وتنى ئەم غەزە لە دا بىرى لە عەربە نە كر دو وه تەوە و لە ئاكامدا نە تەنیا غەزە لە كە تەواوه ، بەلکو و لە لوتكە رەوان بىيىشىدai . ھۆي ئەوە كە ھىچ په یوهندىيەك لە نیوان ئەم غەزە لە و عەربە كە دا دروست نابىت ، ئەوە يە كە گوتارە کان لە نیو كە لتوورە جىاوازە کاندا جىاواز . ئەمە ئەو کیشە يە كە وەرگىپان بە بەر دە وامى لە ئاستى جۇرا و جۇردا بەرە بورۇي بوجەتەوە .

سېيھەم بەنەما لە په یوهندىي گەرتىنەي سالىم و بىنیادنانى دەقدا بىرىتى لە بەنەمای په یوهندىدار بۇون يان (ژى مدخل بۇون . وته و نووسراوە کانمان نە تەنیا دەبى راست و بە رادەي پېيويست جىپۇرا بن ، بەلکو و دەبىت په یوهندىييان بەو کیشە وە هەبى كە باسى لىيۇ دەكرى . بو نمودن وە ئەگەر كەسيك لىيمان بېرسىت " بىورە كاتمىر چەندە؟ " و ئىيمە لە وەلامدا بلىين " دويىنى شەو باران بارى " ئەوا قسە يەكمان كر دو وه کە نەلە رووی ئەندازە (بەنەمای چەندىيەتى) يەوە كیشە يە کى هە يە و نە لە بارى راستى و بروأ پېكراو يە و (بەنەمای چۈنایەتى) ، بەلام عەيىي ھەرە گەورە ئەوە يە كە په یوهندى بە با بەتە كە وە نىيە . ئەم بەنەمای رۆئىكى گەرنىگى لە دامە زاندى په یوهندى و پېكھاتنى دەقدا هە يە .

زمانى بەشىك لە خەلکى بۇركىنافاسۇ - وەرگىرەنەوە ، دەبىت بهم شىوه وە خوارە وە ئى بکەين :

(1a) He went to a place where food is s. There he saw the cooked and sold . It is called McDonald fried and put ground meat which was formed into patties into something baked with flour... خوارەنە ئاسايى وەك ھەمبەرگرى مەك دۇنالد بە بۇركىنافاسۇ يە كى لادىي بنا سىنەن ، ئەوا دەبىت وشە زۇرتىر بە دەقە كە زىياد بکەين ، تا ئەو بە باشى ئەم خوارەنە بنا سىت . ئىستا ئەم رستە خوارە وە لىك دەدەنەوە :

(2) The river had been dry for a long time . Evreybody the مانى زارە كى ئەم رستە يە كە لە زمانى بۇركىنافاسۇ يە وە هاتو تەن نىيۇ زمانى ئىنگلەيزىيە و بەم جۇرە يە : " زۇر دەمىك بۇو چۆمەكە وشك بېبوو ، خەلک لە رىيورە سمى ئەسپەرە كە دەنايىدا بەشدارى يان كرد ."

تىيەكەيشتن لەم رستە يە بو كەسيكى ئەملىكى ، بەریتانى و ئىرمانى و زۇر نە تەوە دىكە زۇر دۇزارە . وەرگىپانى دروستى ئەم رستە يە لە زمانى بۇركىنافاسۇ بۇ سەر زمانى ئىنگلەيزى يان فارسى پېيويستە بەم شىوه يە بىت :

(2)The river had been dry for a long time. If a river has been dry for a long time then a river spirit has died. If somebody has died there is a funeral . Everybody attended the funeral.

كەسيك كە خەلکى بۇركىنافاسۇ نەبىت بە زە حەمەت ئە توائىت لەم رستە يە تىبگات : بەشدارى كردن لە رىيورە سمى بە خاڭ ئەسپاردىنى تەرمى چۆمى وشك بۇودا . ھەر بۇيە پېيويستى بە روونكەرنە وھە يە . (blas 1990, L 86)

بو ئەوەي په یوهندى دابىمەز زىيت پېيويستە باقى بەنەما كانى ترى په یوهندى گەرتەن پەپەرەو بکەن . بو نمودن وە پېيى بەنەمای چۈنایەتى دەبىت قسە يان نووسراوە جىي بروأ بىت . دىارە سىفەتى " بروأپىكراوى " سىفەتىكى رىزە يە و پېيەندى بە پېكھاتو وھە يە . كەر وابى لە ھەر چوارچىو وھە كدا قسە بکەين لەوانەيە هىيىدى لە شتە كانى ھەرجىي بروأ نەبن . لەو شوينانەدا كە

کیشەیەکی تری وەرگیپانە کە سەرباری بۇونى چەندىن ریکا چارە ، ھېشتا بە يەكجاري چارەسەر نەکراوه و رەنگە هەر بە چارەسەر نەکراوى بەمینىتەوە . لەگەل ئەمەشدا ئەمە بۇ خۆی ھۆيەکى ترە بۇ گۈزانىكى بە ناچار لە وەرگیپاندا بۇ پەيرەو كردنى ئەو چوار بىنەمايە کە بە سەر پەيوەندىدا زالىن بە ناچار دەبىت لايەنى زمانى -- رەوانبىزىيەكە ھاوسەنگ بکرى . ئەمە لەبەر ئەوهىيە کە گوتارەكان لە كولتوورە جياوازەكاندا بە پىيى رادەي دوورى و نزىكىيان لە يەكتەر جياوازىييان پىيىكەوە ھەيە . داسەپاندىنى پىيکەتەي گوتارى زمانىكى بە سەر پىيکەتەي گوتارى زمانىكى دىكەدا نابىتە مايەي دروستبۇونى دەق و شتىكىش كە نەبىتە دەق ، بە تەواوى لىيى تىنەگەين . ئەمە ھەروەھا ھۆيەكە بۇ سەلماندىنى ئەو راستىيە کە " نۇوسراؤه " --- بە بىن لە بەر چاۋ گىتنى بە ھىزى ، يان لاۋازىيەكەي --- لە بۇنيادى دەق نزىكىتە تا وەرگىپان . لىرەدا دەگەينە دوایىن بىنەمايى زالى بە سەر ھاوكارىكىرىنى نىيوان بەرپىكەر و وەرگردا (پىيکەتەي دەق) ، واتە شىۋازان "manner" . ئەم بىنەمايەش يەكىك لە بىنما گىرنگەكانى گەياندىنى پەيامە . بە پىيى ئەم بىنەمايە قىسە دەبى بە شىۋازاڭى تايىبەت رىئك بخىرت . بۇ رۇون بۇونەوەي شىۋازاڭى كاركىرىنى چوارەم بىنەماي پەيوەندىگەن ، واتە شىۋازاڭى گەياندىنى پەيام ، چاولەم چەند دەقى خوارەوە بکەن :

- 1- من قەلەم جاۋىيىك ، رادىيويەك ، قەلەم سوقتىيىك و تەلەفزيونىيەم ھەيە.
- 2- من رادىيويەك ، تەلەفزيونىيەك ، قەلەم سوقتىيىك و قەلەم جاۋىيىك ھەيە.

نوسەر ئەم دوو رستە و لە راستىدا ئەم دوو دەقهى بە پازدە كەس لە خوینىنداكارنى دا و داوايلىيکىدىن رستەي ھەلبىزىرداوى خۇيىان رابگەينىن . هەر پازدە كەسەكە تىيىكرا رستەي دووھەميان بە باش زانى . ئەو دوو رستەي سەرەوە لە بارى رادەي راگەيەنانى زانىارىيەوە جياوازىيەكىان پىيکەوە نىيە . هەر دوو رستەكە بە قەد يەك زانىارىيان تىيدا يە . لە بارى راستى و بىرۋاپىيکاراوىيەوە وەك يەكىن . ھېچ توخمىكى لابەلايش لە دوو رستەدا بە دى ناكىرىت . كەواتە تەننیا هوى باشتىر بۇونى رستەي دووھەم لە چاۋ رستەي

لە پەروەردەي روژئاوابىدا گىرينگىيەكى زۇر بەم باپەتە دەدرىت . ئەوان بۇيان گىرينگە كە لە وقتە و نۇوسييەكانىاندا شتىك كە پىيويست نەبى نەينووسن و نەيلىن . ھەلبەت لەم بوارەشدا ھەروەك لايەنەكانى ترى مەسىلەي مەملانىي گوتارەكان لە ئارادايە . بە واتايەكى تر باسکەردنى باپەتىك لە شوينىكدا -- واتە لە كەلتۈورىكدا -- پىيويستە و لە شوين و جىڭايەكى تردا نە تەننیا بە پىيويست نازانىتىت ، بەلکوو بە شتىكى زىياد و سەير و سەمەرە دىتە بەرچاۋ . بۇ نەمۇونە لە ھېنەدى لە گوند و شاروچكەكانى ئىراندا كاتى باس لە گويدىرپىز و رەشە ولاخەكانىان دەكەن ، بە بەرامبەرەكە دەلىن حاشا حازرى " . بۇ نەمۇونە دەلىن " حاشا حازرى دوئى شەو مانگاڭەمان زاۋە " . پەيامى سەرەكى ئەم رستەيە " زايىنى مانگاڭايە " نەوەك شتىكى تر . بەلام بىزەر قەيدى " دوور لە رووى جەناتبىت " ئى لى زىياد كەردووھ . چوونكە بە كار ھېنەنلى وشەي " گويدىرپىز " يان " مانگا " لە بەردهم گويدىكدا ، بە تايىبەت ئەگەر غەریب بىت ، بە سوکايەتى دەزانىت و تى ئەكوشىت بە زىياد كەردى ئەم زەرفە كەشوهەوابى ئاخاوتەنە كە رېزدار بىكەت . لەم بوارەدا دەتوانىن ئامازە بە نەمۇونەيەكى تر بکەين . لە ھېنەدى لە شاروچكەكانى ئىراندا كاتى باس لە شتىكى پىيس يان قىزەون وەك مىز و پىسالى دەكەن ، بىيگومان بۇ ئەمە كە گويكەرقىزى نەشىۋىتەوە زەرفى " گولاؤ لە رووتان " بە رستەكە زىياد دەكەن . بۇ نەمۇونە دەلىن " دوئىنى شەو جەواد زۇر نەخوش بۇو ، گولاؤ بىن لە رووتان ، رشايەوە " .

وەرگىپانى ئەم جۆرە دەستە واژانە . ھەميشە كىشە كەلدىايە چوونكە خەلکى سەر بە كەلتۈورەكانى تر يان بە زەممەت لەم شتانە تى دەگەن ، يان لە ھېنەدى بواردا ھەر تىيى ناڭەن . ئەمەش لەبەر ئەوهىيە کە لە روانگەي خوينەرى سەر بە كەلتۈورىكى ترەوە لى زىياد كەردى ئەمە بە زىياد و لە راستىدا نابەجى دادەنلى . ھەر بۇيە ناتوانىت لىيى تى بىكەت . " پەيوەندىداربۇون " يەكىك لە بىنەما گىرينگەكانى پەيوەندى گىتنە و كۆلەكەي پىيکەتەن دەقە و پىشىل كەردى دەبىتە هوى ناتەواوى دەقەكە . ئەمەش

day. Sloppily, mousy brown hair hung in her eyes, and she scooped strands and curls off her forehead. Her voice, highpitched would screech across the classroom and the hall." Julius."I can still hear her squeak, her lips pinched in a little pink circle." if you don't know about diameters, I'll have to fail you." But of all my math teachers. I disliked most the one who taught me algebra. A tall, lanky man, this teacher had an angry temper that most of us from asking questions. Once a girl the row asked timidly, " Will" you explain that again please?" As Mr.Gilian's face grew scarlet, he plunged his hands into his black pants pockets. "Try paying attention," he barked, "and then you won't have to bother me with ridiculous questions." From my past unpleasant experiences with math tachers I have grown to dislike them all automatically; is it any wonder that my math grades never rise above C.s and D.s?

- Julius passero

وانهی بیرکاری ، وانهی ئەشكەنچە

ھەرگىز مامۇستاكانى بيركاريم لە ياد ناكەم . چونكە لە تەواوى سىردىمى خويىندى دواناوهدىم دا رقم لە زۇريان دەبۇوېدە . زۇر باش مامۇستاي بيركاري پۇلى پىنچەمم لە بىر ماوه ، ژىنىكى لووت درېش بۇو كە چاولىكە بچووکە زېپىنهكەي بە توندى لە سەر لووتى قايم دەكىرد . بەر لە دەسىپىكىرىدىنى ھەر بابهتىك خراپتىن قوتابى پۆلەكە ، واتە منى ناچار دەكىرد نۇرسراوهكانى سەر تەختەرهىشەكە بىسپەمەوە. ھەمۇ رۇزىك چەندىن لەپە

يەكەمدا ، دەگەرىتىوھ بۇ بنەماي چوارەم ، واتە شىۋازى گەياندىنى پەيام . كەواتە پىيۈستە ئەم بنەمايە لە پىيکەتىنى دەقدا بالادەست بىت. لە بەر ئەوى كە شىۋازەكانى گەياندىنى پەيام لە كەلتۈرە جۆر بە جۆرەكاندا جياوانز ، ئەم بنەمايەش لە زمانەكاندا شىۋەرى تايىبەت بەخۇوە دەگرىت. كاتى دوو كەلتۈر ، دوو زمان ، يان دوو گۇتار بەيەك دەگەن ، بە ناچار دەبىت شىۋازەكانى پەيام گەياندىنىش وەك يەكىيان لى بىت. مەگەر ئەوهەك داسەپاندىنى پىيکەتەي زمانىك بەسەر زمانىكى تردا بە كارىكى رەوا بىزانىن ، كە دىيارە ئەمە بۇ خۆى كىشە و گىروگىرفتى بە دوادا دىيت و سەرەنجام ئەو شتەي كە دەدرىت بە خويىنەر پىيى ناوترىت دەق(واتە تىيگەيشتنى مەحالە) و بۇ ئەوهەي بىبىتە دەق (لىي تىيگەين) پىيۈستى بە دەسكارىكىردىن ھەيە و دەبىت لە رووى رەوانبىيىتىيەوە --- نەوهەك لەبارى زمانىيەوە --- پىيىدا بچىنەوە . بۇ رۇونكىرىدەھەزىياترى باھەتكە ، نۇرسراوهكانى سەر تەختەرەشەكە بىسپەمەوە. سەرنج بەدەن ئەم پارچە نۇرسىنە كە وىرای وەرگىپەراوهەكە لە خوارەوە دىيت:

Horrors and High School Math

I will never forget my math teacher because I disliked most of then throughout my high school yarse. I remember my eleventh year math teacher vividly. She had a straight nose on which a pair of gold -rimmed glasses sat tightly at the end. Before each lesson began she compelled me, her worst student to erase long white columns from the chalkboards. Each day she gave pages of homework. I hated those assignments, so I just ignored them. In the end, of course, my reward was a *fifty* in red on my report card. Next , my geometry teacher stands out in my mind. Although Miss Carpenter was twenty- five, she acted like an old witch of a hundred . She wore the same dingy green dress each

گوتاری زمانی ئىنگلizيدا ، ئەگەر لە نىيو دەقىكىدا كەسىك بىيەوى قىسە بىكەت -
- بۇ نمۇونە لە شانۇ نامەكاندا كە بە گەشتى بەشى زۆرى دەقە كان دىالۇڭن -
- سەرەتا قىسەكىدىنەكە دەنۇوسىرىت ، پاشان ئاماژە بە حالەتى قىسە كىرىدەكە
دەكىرىت . لە كاتىيەكە لە زمانى فارسىدا راست پىچەوانەي ئەم شەتەيە . هەرودەك
لە نۇوسراوەي سەرەوەدا دەبىينىن ، سىت كارپىنەر سەرەتا وشەي جوليوس
دەلىت و پاشان نوسەر ئاماژە دەكتات بە حالەتى لىيۇي لە كاتى قىسەكىرىدەدا.
بەلام هەرودەك لەو پارچە نۇوسىنىھى سەرەوەدا بەر چاود دەكەۋىت ، دەبىت ئەم
وەسفكىرىدە بەر لە وتنى وشەي جوليوس بىت . ئەگەر وەرگىر ھەست بە
پىيويستى ئەم گۇرانكارىيەنەكتات ، لە راستىدا گوتارى زمانى بىنەپەت بەسىر
زمانى مەبەستىدا دا سەپاندووه.

خالى دووھەم پەيوهندى بەو بەشە لە دەقەكەوە ھەيە كە تىيىدا ناوى
جىليليان دەردەكەۋىت . هەرودەك دىيارە لە دەقە وەرگىپاوهەكەدا ناوى جىليليان دوو
رسەتە پىيشتر لە دەقە سەرەكىيەكە دېت و ئەم جىڭۈرۈننەي نەتەننیا نىشانەي
ناتەواوى ئەم وەرگىپانە نىيە ، بەلكۇو جىيەجى نەكىرىنى و لە راستىدا رەچاو
كىرىدى پىيکەتەي زمانى بىنەرت بە هىچ شىيۋەيدەك لە گەل زمانى فارسىدا
ناڭونجىت . وادىارە سىستەمى گوتارىي زمانى فارسى بە جۈرىكە كە ناتوانىت
وەسفى كەسىك بىكەت ، بە ئەمەن بىيىشتر ئاماژە بە ناوەكەي نەكىرىدىت .
لە حالىكىدا بەو شىيۋە كە لە دەقە ئىنگلizييەكەدا ھاتورە ، سىفەتكانى جىليليان
(واتە توپرەيى و گىز و مۇن بۇونەكەي و ئەوهى كە كەس ناوىرېت پرسىيارى
لى بىكەت) بەر لە ئاماژە كىرىن بە ناوەكەي باس دەكىرى . تەنانەت كاتىك يەكىك
لە قوتابىيەكان پرسىيارىكى لى دەكتات ، خويىنر ھىشتا نازانىت ناوى چىيە
ئەمە لە زمانى ئىنگلizييەكەدا زۇر ئاسايىھە . جارىكى دىكە بە ئاكامە دەكەين
كە سىستەمى رەوانبىيى زمانەكان پىيىكەوە ھاۋاھەنگ نىن و گۇرانىكى لەو
چەشىنەنەوەك نابىتتە هوى نەپاراستنى ئەمانەت ، بەلكۇو ئەمە لە خوپىدا
ئەمانەت پارىزىيە .

مەشقى بە سەردا دەداین . من لەو مەشقانە بىزاز بۇوم و هىچ بايەخم پى
نەدەدان . دىيارە دوايىش پاداشتەكەم دەرەجەيەكى پەنجاي سوور بۇو لە نىيو
بەرگەي تاقىكىرىدەنەكەندا . مامۆستايى ھەندەسەشم باش لە بىرمماوه . خانمى
كارپىنەر ، ئەگەرچى كچىكى تەمن 25 سالان بۇو، بەلام ئاكارى پېرەزنانە
بۇو . بەرەۋام قاتە سەۋونە كال و بوبوەكەي لە بەر دەكىر . قەزە ئالۇزكاوه
قاوهىيى و بۇرەكەي ئەرزايدە نىيو چاوانى ئەويش ئەو تالە لەلۇل و تىك ئالاۋانەي
لەسەر تەھىلى لادەدا . دەنگە زىقاۋىيەكەي گۆيى كەپ دەكىر و لە نىيو پۇل و
تەنانەت لە سالۇنى ھاتوچوودا دەنگى دەدایەوە . لىيۇ و شەك ھەلاتووه كانى كۆ
دەكىدەوە و دەيگەت : " جوليوس ، ئەگەر فيرىي ھىلىي يەكسانى (قىڭ) نەبىت
، ناچارم ئەمسال نەھىيەم دەرچى ". بەلام لە نىيو مامۆستاكانى بېركارىمدا لە
ھەموان زىاتر رقم لە مامۆستايى جىبر دەبۈۋەيەوە . بىاۋىيىكى توپرە و گىزۈمۈن
بۇو بە ناوى جىليليان كە كەس نەيدەوېرلا پرسىيارى لى بىكەت . جارىك يەكىك لە
كچەكان لە رىزى دواوە بە دەنگىكى لەرزوکەوە لىيى پرسى " تاكاي ئەكىرىت
جارىكى تر شى بىكەنەوە ؟ " جىليليان لىيى سوور بۇويەوە و دەستى خىستە نىيو
گىرفانى پانتولە رەشەكەي و وەكى سەگ ھەلى كوتايە سەرى و وتى " ھەول
بەدە گۆيەكانت بىكىتەوە و جارىكى تر بەم پرسىيارە قۇپانە لە كاتە نەگىرى ".
ئەزىزمۇونە تالانە لە گەل مامۆستاكانى بېركارىمدا بۇتە هوى ئەوهى كە
لە خۇۋە رقم لە تەواوى مامۆستاكانى بېركارى بىت . كەواتە سەير نىيە ئەگەر
قەت لە بېركارىدا دەرەجەكانم لە (ج) و (د) تىپەپ نەبۇون .

جوليوس پاسرو

جە لە چەند خالى ورد كە پىيويستى گۇپان لە وەرگىپاندا نىشان دەدات ،
دۇ مەسەلەي گۈنگ لە دەقى سەرەوەدا ھەيە كە بەراشقاوى پىيويستى گۇرانى
گوتارى لە وەرگىپاندا نىشان دەدات . خالى يەكەم ئەوهى كە لە سىستەمى

بنهپر بکریت. بهلام تا ئهو کاته ناتوانین به دلنييابيهوه بلىين که کام رىکايە راستە .

له روٽى وهرگىپاندا دوو هىز مل له ملى يەك دەنئىن و هەر يەكهيان تى ئەكوشى ئەوي دىكە بخاتە ئېرىكىتى خۆيەوه : جىهانى گوتارى و سىستمى پىكھاتەيى زمانى بىڭانە دەيەوەيت خۆي بخزىنېتە نىو جىهانى گوتارى و سىستمى پىكھاتەيى زمانى زكماكىيەوه و زمانى زكماكىش به ھەممۇ توانايىھە خۆپاگرى دەكتات . ئاكامى ئەم مملمانىيە دەبىتە هوى دىيارى كردىنى رەوشى زمانى وهرگىپان كە به واتايىك نە زمانى بنهپرته ، نە زمانى مەبەست ، لېرەدایە كە كۆمەلىك لە شارەزاياني وهرگىپان ، زمانى وهرگىپانى به زمانى سېيھەم ناوزەد دەكەن . (داف 1981) ئەو كەسانە كە له وهرگىپانى فارسى بۇ ئىنگلىزىدا ئەزمۇونىيەكىان ھەيە و دەلىن ئەگەر نموونەيەكى لەو چەشىن بىيىن (واتە وهرگىپانى ناونيشان لە دەقى فارسييەوه بۇ ئىنگلىزى) ئەوا ئەو رەوشە ھەل دەبىزىن كە لەگەل كەلتورى ئىنگلىزى (كەلتورى مەبەست) دا بىگونجىت و شىيۆھى رىزكىرنى گشت بۇ بەش — كە لە زمانى فارسيدا باوه -- بۇ ئىنگلىزى زمانەكان بە كار ناهىيەن . لە راستىدا ئەوان دەقەكە به چەشىن ئىكەن كە دەخەن كە لەگەل زمانى مەبەستدا بىگونجىت . دەتوانىن لە روانگەيەكى ترەدە چاولەم كىيىشە بکەين . دەتوانىن بلىين كە كەلتورى پېشکەوتۇو و لە راستىدا كەلتورى بەھىزىترخاون گوتاريکى بە هىزىتە و لە مملمانىيى كەلتورىدا بمانۇيى و نەماننۇي ئەو كەلتورە سەر دەكەۋىت . رەنگە ھەر ئەمە دروست بىيىت و بە كردهوەش ھەر ئەم روھتە پېش بکەۋىت . بهلام ناتوانىن خىرايىيەكە لە رادە بەدەر زۇر بکەين ، چۈونكە بەرەستىيەكى زۇر گرنگ و بە هىزى وەك پېيەندى گرتەن لە ئارادايە و پېيەندى گرتەن و شۇپاش ناجنە خانەيەكەوە ، چۈونكە دوولايەنى ھەيە : ئەگەر لاينى دووھم وەرىنەگرىت ، لاينى یەكەم ھىچى پى ناكرىت .

نمۇونەيەكى گونجاوى دىكە بۇ نيشاندانى شىيۆھى نيشاندانى وته و جىاوازىي لە زمانە جۇرەجۇرەكاندا ، شىيۆھى ناونيشان نۇرسىيە لە زمانى ئىنگلىزى و فارسيدا . ئىنگلىزى زمانەكان بەم جۇرە ناونيشان دەنۇوسن : U. S.A., mass.. boston.Paramount st.,18,j. Thomson

ھەروەك دەبىنن ئەوان (ئىنگلىزى زمانەكان) لە بەشەوە بۇ گشت دىن . بە پىچەوانەوە ، ئىيمە لە فارسيدا بەم جۇرە ناونيشان دەنۇوسىن : رەشت ، شەقامى سەعدى ، كۆلانى قايلىم ، ژمارەسى 18 ، بەرپىز جەعفر سادقى . لە فارسيدا ناونيشان لە گشتەوە بۇ بەش دەنۇوسىت . هوى ئەوهى كە بۇچى ئەم دوو شىيۆھ لەم دوو زمانەدا بۇتە باو ، روون نىيە ، و تا ئەو جىكايىش كە پېيەندى بەم باسەوە ھەيە ، گىنگىيەكى ئەو تۆي نىيە . گىنگ جىاوازى نىوانىيانە . كاتىك كە زمانى فارسى لەم بوارە بەرتەسکەدا بەرامبەر بە زمانى ئىنگلىزى دەھەستىتەوە لە خۇوھ كىيىشە سەر ھەل دەدات . چى بکەين باشە ئەگەر بمانھۇ دەقىكى لەو چەشىن لە ئىنگلىزىيەوه وەربىگىرىنە سەر زمانى فارسى ؟ دەبى كامەيان ھەلبىزىرىن ؟ دەبى كام سىستىمى گوتارى بە سەر ئەھى دىكەدا زال بکەين ؟ دەلەمى ئەم پېرسىارە ھەروا ئاسان نىيە . رەنگە بلىين ھەر قىستا بەشىكى بەر چاوى ئىرانيايەكان لە كتىيە وەركىپىدراروەكاندا ئەم جۇرە ناونيشانە كە بە شىوانى ئىنگلىزى نۇرساۋون و بە هىچ جۇرېك ھەست بە ناخوشى ناكەن . لە وەلما دەبىت بلىين كە يەكەم ، ژمارەيەكى بەرچاوى دىكە لە ئىرانيايەكان بەو جۇرە نىن ، و دووھم ئەو كۆمەلە خەلکەش بە زەھمەتىكى زۇر و پاش خۇ ماندوو كردىنەكى زۇر لە گەلەيدا راھاتوون . لە راستىدا ئەمە مەسىلەيەكى زۇر گرنگە . ئەوهى لەم پېيەندىيەدا دەبى باسى بکەين ئەوهى كە رىڭاى رووبەررووبۇنۇو لە گەل ئەم كىيىشە لە سەردەمە جۇرە جۇرەكاندا جىاوازە . رەنگە روژىك بىتە پېش كە كەلتورەكان و پاشانىش گوتارەكان بە رادەيەك لە يەكتەر نزىك بىنەوە كە ئەم كىيىشە خۇبەخۇ

ئەزمۇونى مليناقيسىكى

تىكەل بە كارى وەرگىپانن ، گەلىك لەو باپەتانە بە سوودتنە كە كىتفۇرد باسیان دەكتات و ئەمەش لە بەر ئەۋەيە كە نايدا چەندىن سال سەرۆكى ئەو دامەزراوه ئەمېرىكىيە بوه كە وەرگىپانى كىتىبى پىرۇز (ئەنجىل) بۇ سەر زمانە جۇزبەجۇزەكانى جىهان لە ئەستو بوه و لە جەركە ئەم كارەدا بە كردهو تۈوشى گەلىك كىيىشەتىنە كە كىتفۇرد باسیان لىيۇد دەكتات ، راست و زانستيانەن و پشتىيان بە بنەماكانى زمانناسى بەستووه ، بەلام چوونكە بۇ خۆى بە كردهو كارى وەرگىپانى نەكردوھ و قىسەكانى لەبەر ئەوھ كە تىورىيەتى رۇوتەن ، وەرگىپەكان ناتوانى سوودى لىيۇر بىگىن و سەرنجىيان راناكىيىشىت .

يەكىك لەو كەسانە كە بە كردهو تىكەل بە كارى وەرگىپان بۇوه و ئەزمۇونەكەي - بەتاپىت لە بارى شىيەتى روانىنەوە --- دەتوانىت بۇ وەرگىپەكان بە سوود بىت ، برانىسلاڭ مليناقيسىكى ، ئەنتۇپۇلۇجيستى بە ئەسلى پۇلۇنىيە. مليناقيسىكى ماوهىك لە دورگەكانى تروپىرياند لە كىينە ئۇنىدا زياوه و تىكەلاۋىيەتى زۇرى لە گەل خەلکى ئەو شۇينەدا هەبۇوه . ئامانجى مليناقيسىكى لەو كارە ئەوھ بۇوه كە دەربارە داب و نەرىت و شىۋازى زيانى ئەو خەلکە زانىيارى كۇبكاتەوە. ئەو بۇ ئاڭامە دەكتات كە لە ماوهىكى كۆرتىدا ناڭرى بە باشى لە كەلتۈورى ئەو خەلکە بىكەين بەلۇن ئەۋەن ئەۋەن بۇ ئاسىنىنەمەلايەنە ئەوان ، ئەۋەيە كە لە نىزىكەوە لە گەلىاندا بىزىن .

mlinanafisikى هەول دەدا لە زيانى رۇزانە ئەۋەن سەر لەنۇي بخەنەوە بەشدارى بكتات و لە رىيگاي فىرىبۇونى زمانەكەيانوھ بە باشى كەلتۈورەكەيان بناسىت . ناوابراو گەلىك جاران داواى لە خەلکى ئەو دورگەيە كردوھ كە حىكايدەتى راوكىردن و ماسى گىرتەكانيان بگىپەنەوە و پاشان ئەو حىكايدەتەنە تۇمار كردوھ . ئوگرى مليناقيسىكى بۇ تۇماركىردىنە وردى داب و نەرىت و خۇ و رەھوشتى ئەم ھۆزانە لە لايەك و گواستنەوە پراپىرى ئەوانە بۇ نىيۇ كەلتۈورى ئەورۇپىيەكان لە لايەكى ترەوھ ، كىيىشەيەكى بنەرەتى دروست كردوھ . كىيىشەكەش ئەۋەيە كە چ رىيگايەك بۇ گواستنەوە ئەو كەلتۈورە بۇ

باشتىن رىيگا بۇ تىكەيىشتن لە كىيىشەكانى وەرگىپان برىتىيە كە كاركىردىن لە م بوارەدا . تەننیا لە جەركەي كاركىردىندا كىيىشەكە بە تەواوى دەرەدەكەوى . ئەو كەسانە كە بەكىرەدەوە سەرقالى كارى وەرگىپان بۇون ، باشتىر لە خەلکى دىكە دەتوانىن رىيگا چارە بۇ كىيىشەكان بەلۇنەوە . مخابن وەرگىپە لىيەاتووه كانى ئىران شتىكى ئەۋەن ئەنەن بە باپەت دۆزىنەوە ئەنەن رىيگا چارە بۇ كىيىشەكانى وەرگىپان لە پاش خۇيىان بە جى نەھىيەشتووه ، كە وەرگىپە لەوەكان بەتوانى سوودى لىيۇر بىگىن . دىارە لەوانەيە هوى سەرەكى ئەم كارە ئەوھ بىت كە ئەوان هېيج زانىارىيەكىيان لە سەر زمانناسى و تىورەكانى وەرگىپان نەبۇوه . ئەوان هەولىيان نەداوه كە رىيگا چارە بىنچىنەيى و گشتىگىر بۇ كىيىشەكانى وەرگىپان بەلۇنەوە ، بەلۇكۇ تەننیا بىريان لە چارە سەرەكىردىندا كىيىشەكانى خۇيىان كردوھ تەوە . ئەوان لەم بوارەدا كە متەرخەمەيان نەكىردوھ ، چوونكە ئىشىيان ئەوھ بۇوه كە وەرگىپەنەكى رىيکو پىيك و پاراو و ورد پېشىكەش بىكەن ، نەوەك هەول بىدەن بىنەما و پېرىسىپەكانى وەرگىپان بەلۇنەوە و بىلائى كەنەوە . ئەمە ئەركى كەسانىيەتى ، واتە زمانناسەكانە كە دەبىت بۇ دەسپاگەيىشتن بە بىردىزە سوودبەخشەكان لە وەرگىپاندا مەسىلەكانى ئەوان سەر لەنۇي بخەنەوە بەرىاس ، و بىزانن كە ئەوان بۇچارە سەرەكىردىندا كىيىشەكانىيان چ رىيگايەكىيان گىرتۇھەتەبەر ، ئەو رىيگايانە شىبىكەنەوە و پۇلۇنیان بىكەن و ئەو مېتۇدانە كە ئەوان بۇ دۆزىنەوە (كىشى) گىرتۇيانەتەبەر ، لە گەل بىر دۆزەكانى خۇيىاندا تىكەل كىيىشيان بىكەن ، تا بىردىزەكانىيان بە كەلك و سوود بەخىش بىن . بۇ نەمۇونە كاتى ئىيمە قىسەكانى يوجىن نايدا و كىتفۇرد لە بارەي باسەكانى تايىپەت بە وەرگىپان پېكەوە بەراورد دەكەين ، ئەم جىاوازىيەمان بە تەواوى بۇ دەرەدەكەوىت . ئەو كىيىشانە كە نايدا باسیان دەكتات ، بۇ ئەو وەرگىپانە كە

تىئنگەين . ئەم چەشنه وەرگىرانە --- كە رەنگە بتوانىن پىيى بلىين وەرگىرانى مە حكەمە پەسەند ، چۈونكە دەتوانىن بە پىوانە بەراوردىكارىيەكان بەرگىريان لى بەكەين --- نە دەخويىزىنەوە و نە بە باشى لېيان تى دەگەين . سەرەنجام ئەمانە ئەو جۆرە وەرگىرانانەن كە دەكىرت بۇ تىكەيشتن لە پىكەتەمى مۇرفولۇزى و سىنتاكسى زمانى بىنەپەت -- واتە زمانى دەقە سەرەكىيەكە - - كەڭيان لى وەر بىرىن .

سەرەنجام كىيىشە مەليناقيىسىكى ئەو بۇ كە چ مىتىۋىدەك بۇ گواستنەوە ئاخاوتىنى خەلکى دورگە كانى تروبىرياند بۇ نىيۇ زمانى ئىنگلىزى ھەل بىزىرىت كە بىبىتە هوى ئەو كە خەلکى ئىنگلىزى زمانىش وەك خەلکى تروبىرياند لە باپەتكە تىبىكەن . ئەو پاش ماودىيەك بىركرىدنەوە سەرەنجام بەو ئاكامە كە يېشت كە بە گشتى سى رىڭاي لە بەردەدايى : وەرگىرانى سەرىبەست ، وەرگىرانى دەقاودەق (وشە بە وشە) ، وەرگىرانى شىيكارى .

كىيىشە وەرگىرانى سەرىبەست ئەو بۇ كە نەيدەتوانى بە تەواومتى رەوتى بىركرىدنەوە خەلکى تروبىرياند نىشان بىدات ، و بە واتايەكى تر وەرگىرانىكى لەو چەشنه نەي دەتوانى بىركرىدنەوە ئەو خەلکە نىشان بىدات .

عەيىي وەرگىرانى دەقاودەق لەوەدايە كە ناتوانىت مانا بىگەينىت . ئەم وەرگىرانە پىكەتەمى زمانى بىنەپەت پىشان دەدات ، بەلام كارى بە چەمكەوە نىيە و زياتر لە لىكۆلىيەنەوە زمانناسىدا بە كەلك دېت تا لە گواستنەوە چەمكە كەلتۈرۈييەكاندا . كۆمەلېك بىرپايان وايە كە ئەم وەرگىرانە لە ئاستى چەمكە سوود بەخشە ، بەلام ئەمانە زياتر ئەو كەسانەن كە بە سەر زمانى بىنەپەتدا زالىن و نەزانانە زمانى وەرگىران (زمانى مەبەست) لە گەل سىنتاكسى زمانى بىنەپەتدا --- كە پىشتر لە گەل ئاشنان --- دەخەملەيىن و لىيى تى دەگەن . شىپوانى رىكھستنى زمانەكان وەك يەك نىن و لە ئاكامدا دەتوانىن بلىين كە هىچ وەرگىرانىكى دەقاودەق ناتوانىت بە تەواوى چەمكە كە بىكەينىت . بىگومان پىكەتەمى سىنتاكسى و مۇرفولۇزىيانە زمانىك دەبىتە هوى ئەو كە مانا و پەيامى ئەو زمانە نەگوازىرىتەوە و ئەم ھاوكىشە يەھەمېشە وەك خۆيەتى

نىيۇ كەلتۈرۈ ئەوروپىيەكان ھەل بىزىرىت . مەليناقيىسىكى دەيويىست بە جۆرى ئەم گواستنەوە يە ئەنچام بىدات كە هىچ لايەنلىكى ئەم پەيامە لە بىرنەكىرىت و پەيامەكە بە تەواوى بگوازىرىتەوە .

بۇنى ئەم ويسىتە لە وەرگىراندا گەلېك بە سوودە . مخابن ھىندىكە لە وەرگىرەكان ئەم ھەستىيارىيە بە سوودەيان نىيە و ھەر بۇيە ئەو دەقە كە پىشكەشى دەكەن ، بە گشتى دەقىكى ئالۇز و دىۋارە . ئەوان بە ئاسانى لەو دەقە تىيەگەن ، بەلام نازانىن كە ئەم تىيەكەيشتنە ئەوان پەيوهندى بە دەقى وەرگىرەواهە نىيە ، بەلکوو پەيوهندى بە دەقى بىنەرەتەوە ھەيە . تايىبەتمەندى مىشكى مۇرۇڭ و گەوهەرى تىكەيشتن بە چەشنىكە كە ئەگەر لە دۈزىك تىكەيشت ، ئىتەر ئەوهندە گۈئى بە پىكەتەمى دەربىرىنە كە نادات . كەواتە ، زۇر سروشىتىيە كە وەرگىر لە جىركەي كارى وەرگىراندا چەمكى رووداواھەكان لە زمانە سەرەكىيەكەوە وەردىگىرىت و دەيرىزنىتە نىيۇ چوارچىيە زمانى وەرگىران و لە كاتى ئەم دارشتىندا دەستنووسە دارىزراواھەكە لە گەل تارمايى زمانە بىنەرەتكەدا دەيىخەملىنى و دەيىخۇنىتەوە . ئەم خۆيىندەوە ، خۆيىندەوەيەكى تەواو نىيە ، بەلکوو سەر لە نۇئى خۆيىندەوە ئە وشە و رىستانەيە كە پىشتر چەمكەكەيان لە مىشكىدا چەسپىيە و ئەمە راست پىيچەوانەي رەوتى سروشى خۆيىندەوەيە . لەبىر ئەو كە ئىيمە لە خۆيىندەوەيەكى سروشىتىياندا وشە و رىستانە دەخويىنىتەوە و وردى وردى كە بە سەر وشە و رىستاندا گۈزەر ئەكەين ، لە مىشكىماندا مانا دروست ئەبىت ، و ئەگەر ھاتوو ئەم حالتە دروست نەبۇو و ئىيمە لە ماناي پەيامەكە تى نەگەيىشىن ، ئەبىت داپاشتنى ناپىكى وشە و رىستانە كەن بە ھۆكارى بىنەپەتى بىزانىن .

ھىندى جار وشەكان بە جۆرىك رېك دەخرىن كە ئەگەر لە گەل دەقە سەرەكىيەكەدا بەراوردى بىكەين ، كەم و كورتىيەكى تىيە نابىينىن . ئەم حالتە بە روالەت زۇر سەپىرە . چۈن دەكىرىت رىستانە كە لە ھەموو لايەنلىكەوە لە گەل پىكەتەمى دەقە بىنەپەتىيەكەدا بگۈنچىت ، كەچى نەخويىزىتەوە و لىيى

ئەو بۇ کە وتى ئەو ناسىنە دەبىت لە دەرەونەوە دەست پېيىكەت ، نەوهەك لە دەرەوەپا.

ئەو كارهى مليناقيىسىكى كىرىدى ، ھەر ئەو كارهى كە مەعسۇومى ھەمەدانى لە وتارە بە نىزخەكەيدا كىردوويمەتى ، و باس لە فوسەرى كىتىبى " سىر حكىم دەرىپا " (واتە رەوتى دانايى لە رۆزئاوادا) دەكات و ئەللىت : " فروغى ھەر وەك لە پېشەكى كىتىبەكەيدا نۇرسىيۈمىتى ، دواى ئەوهى كىتىبى " وتارى دىكارت " وەردەگىرەتەو ، بىريار دەدات بۇ ئەوهى مىشكى خويىنەر ئامادە بىكەت ، سەرەتايەكى بۇنىووسىت كە رەوتى فەلسەفەي رۆزئاوايى تا سەردىمە دىكارت بگىرىتە خۆى. لە راستىدا كىتىبى " سىر حكىم دەرىپا " بەرەنjamى ئەم پېشەكىيە. (مەعسۇومى 1366 ئىھتاتوى / 1987. ز. ل. 16) ئەم كاره يارمەتى خويىنەر دەدات تا بتوانىت پېكەتەكە بناسىت و لە رىڭايى پېش گرىيماڭەكانەوە بە تەواوەتى پەيامەكە وەر بگىرىت . ماناي ئەم قىسە ئەوهى كە تاكۇو مىشكە بە تەواوەتى ئامادە ئەبىت بۇ وەرگرتنى ئەندىشەيەك ئەو ئەندىشەيە لە مىشكەدا جى ناگىرىت . زمان دەبىت لە نىيۇ گوتار دا گەشە بىكەت و بە وەرگرتنىكى ميكانيكىيانە ناتوانىن گوتار بونىاد بىنېن . بەبى گوتارىش تىيگەيشتنى تەواومان لا دروست نابىت و تەنبا تىيگەيشتنىكى هاڭەزايىمان لا دروست دەبىت . بىكۇمان ئەگەر بمانەۋى لە رەوتى وەرگىرەندا --- جىهانى گوتارى خويىنەر لە بىرچاو بگىرىن --- گوتارە بىنەرەتىيەكە توشى گۇپان دەبىت و لەوانەشە پەيامەكە تا رادىيەك گۇپانى بەسىردا بىت بەلام چونكە بۇ تىيگەيشتن لە پەيامەكە جىڭە لە دەرۋازەمى جىهانى گوتارى دايىك (گوتارى خۇمانى) رىڭايىكى تر لە ئارادا نىيە ، ناچار دەبىت ھەندى گۇپان لە گوتارەكاندا بىرىت .

لەم قۇناغەدى دوايىشدا نموونەي ھاوشىوەي كارهەكانى مليناقيىسىكى و فرۇوغى بەر چاو دەكەون . پېشەكىيەكەي " عەبدولەھىمی ئەھمەدى " بۇ وەرگىرەنى شانۇنماھى " گالىلو " يى بىرتولت بىرىخت و پېشەكىيەكەي نەجەفى دەرىيابەندەرى بۇ وەرگىرەنى " پىرەمېرىد و دەرىا " ھەمینگوای ، دوو

بە واتايەكى تر لە رەوتى وەرگىرەندا ھەرچەندى بمانەۋىت --- لە بارى گەيانىن و وەرگرتنى ماناوه --- ئاساتىر پەيامەكە بگەينىن ، ئەوهەندەش لە پېكەتەي سىننەتكەسى - مۇرفۇلۇزىيەكەي دوور دەكەۋىنەوە . بە تايىبەت ئەگەر رەچەلەكى ئەو دوو زمانە نۇر لە يەك دوور بن . لە بەر ئەوهەك مليناقيىسىكى دەيويىست رۆزئاوايىكەن لە گەل شىۋازى ژيانى خەلکى دورگەكانى تروپریاند و داب و ئەرىتەكانىيائدا ئاشنا بىكەت ، نەيدەتوانى وەرگىرەنى وشە بە وشە بە كار بىنېت . ئەو نەيدەويىست پېكەتەي سىننەتكەسى ، يان مۇرفۇلۇزىي زمانى تروپریاندى شى بىكەتەوە ، بەلکۇو دەيويىست كەلتۈورەكەيان نىشان بىدات . مليناقيىسىكى وەرگىرەنى سەرىبەستى ھەل نەبڑارد ، چۈنكە ئەو شىۋازە نەيدەتوانى جۆرى يېركەنەوە ھۆزەكانى تروپریاند نىشان بىدات ، بەلام لە لایەكى تەرەوھ بەو ئاكامە گەيشت كە وەرگىرەنى وشە بە وشە جىڭە لە ناسىنېنىكى زۇر سەرەتايى و زۇرجارىش نارۇون لە ئەندىشە و كەلتۈورى ئەوان شتىكى تر نادا بە دەستەوھ .

لېرەدا بۇ كە مليناقيىسىكى رىڭايى سېيھەم ، واتە وەرگىرەنى شىكارىيى ھەل بڑارد . ئەو بىريارى دا تەواوى ئەو مەرجانە كە بۇ تىيگەيشتنى تەواو لە كەلتۈورى خەلکى ئەو دورگانە پىيوستى دەستە بەر بىكەت . ئەو دەيرانى كە تىيگەيشتن پىيوستى بە ئامادەكارى ھەيە و دەبىت ئەم ئامادەكارىيانە پىشتەر بە خويىنەر بىرىن . ھەرەوھ باسمان كرد ، مليناقيىسىكى داواى لە خەلکى تروپریاند دەكىرد كە بەسەرەتەكانىيان بىگىرنەوە . ئەو ئەم بەسەرەتەنانە تۈمار دەكىرد و وەرىدەگىرەنە سەر زمانى ئىنگلىزى . بەلام لە نىيۇ ئەم وەرگىرەنانەدا ھىنندى شتى سەير ھەن كە خويىنەر رۆزئاوايى ھەرگىز لېيان تىنەكەت ، مەگەر ئەوهەك بە باشى روون بىرىنەوە . ئەو پەى بەوھ بىد كە خويىنەرە رىڭايى شىكارىيەوە دەتوانىت لە ئالۇزترىن و دېۋارتىن ئەندىشەكان تى بىكەت . ھەر بۇيە ئەم شىكارىيەلى زىياد كرد و رىبازىيەكى نويى لە مىزۇوى ئەتتەرپۇلۇزىيا دا ھىنايىھ كايدەوە . پىشتەر ئەو ھۆزانە لە دەرەوەپا دەناسىران ،

بهره‌مه‌که و هروه‌ها ئاستى (تىكەيىشتى) خويىن‌رهو هەئىه. بەلام تا راده‌يەك دەتوانىن بە دلنىايىهەد بلىين كە بە دەگەمن رى دەكەۋىت باپەتىك بە بى هىچ دەسکارى كردىنىك لە زمانىكەوە بۇ زمانىكى تر وەربىگىردىرىت" ئەو باپەتەي لېزەدا جىڭكە باسە جىوازى بىنەرتى نىيوان ئامادەكىرن (تالىف) وەرگىنپان دەكەتس و هروه‌ها باسى ئەوه دەكەتس كە خويىن‌رانى كتىبى وەرگىرداو لە راستىدا ئەو كەسانەن كە لەلتورى زمانى بىنەرتدا دەخويىن‌هەو، نەئەو كەسانە كە خويىن‌رى زمانى مەبەستن و هەر لەپەر ئەوهش چەند بەشىكى كتىبە وەرگىراوەك بۇ گروپى دووهەم ناموئىھ ولېي تى ناگەن " (صلح جو1368/1989ز، ل 100) كەواتە ئەگەر لە وەرگىردا ئەوهندەي پىيوىستە دەسکارى بکرى ئەوا دەتوانىن وەرگىپانىكى وەما پىشكەش بکەين كە كىشەي گوتارى نەبىت . مەعسۇومى دەلىت " وەرگىپىك كە بە ئەركى سەرشانى خۆي بزانىت لە مەبەستى نوسەر تى بگات و بە سەر وەرگىپانىشدا زال بىت ئەوا هەنگاوىكى بەرەو بە ئامادەكار (مولف) بۇون ھەلگرتووە. وەرگىپ بەم چەشە دەزانىت كە كتىبىكى وانەيى ، بەرەھەمەكى ئەدەبى ، يان فەلسەفى نىيە كە نەتوانىت بە هىچ شىۋەيەك دەسکارى بکرىت. بەلكوو ھىندى جار ئەو ئازايەتىيەي هەئىه كە مەتلەلىكى بىڭانە لا ببا و مەتلەلىكى خۆمالى لە جىنى دابنېت. وېنە يان خشتەيەكى ئامارى لە جياتى وېنە يان خشتەيەكى دىكە دابنېت. ئەم كارەش بە زانست و زانىيارى و كارامەيىھەو ئەنجام بىدات. دەبىن بالۇكارىش لەم بوارانەدا پاشتى وەرگىپ بگرىت و پىداویستىيەكانى بۇ دايىن بگات . ئەگەر وەرگىپ پىشىنیار بگات كە دەبى پاشىك بە گاشتى گۆپانى بە سەردا بىت ، نابى بە بىانۇو ئەمانەت پارىزىيەوە دىزايەتى بگات و پىيوىستە دلسوزانە گۆپى لى بگرىت و خەرجى ئەم كارەش بخاتە ئەستۆ خۆي " (معسۇومى 1366/1987ز ل 21)

ئەم نمۇونانە ئەوه دەسەلمىتىن كە رەوتى وەرگىپان دەبىت ھاپرى بىت لە گەل ھاوسەنگ كردىن (تعديل) - لە وشەوە بگەرە تا بە گوتار-- . ئەو ئاورتەيە كە مەعسۇومى لە پەيوهندى لەگەل بەھەرمە ئەدەبى و

نمۇونەي بەرچاوى ئەم جۆرە پىشەكىيانەن . ئەم پىشەكىيانە بوارىكى وەها بۇ خويىن‌رە دەرەخسىيەن ، كە بە باشى لە جىهانى بىرخەت و هەمەنگوای تى بگات . بىكۆمان ئەم كارەش پىيوستى بەوە هەئىه كە پىشەكى نووس بە باشى نوسەر بناسىت و ئەمەش لە توانىاي ھەموو كەسىكدا نىيە. بەلام گىرنگ ئەوهە كە وەرگىپ هەست بەو پىيوىستىيە بگات و بەو ئاكامە بگات كە بە بى پىشەكى ناتوانىن بە تەواوهتى لە بەرەھەمەكە تى بگەين . ئىيمە كەلەك كتىبى وەرگىپداوى گىرنگمان دىيوه كە بە بى ئەوهە وەرگىپ يان بالۇكەرەوە (ناشر) هىچ پىشەكىيەكىيان بۇ نووسىيى ، بالۇ بۇونەتەوە. بەلام ئەم بەرەھەمانە بە هوى گىرنگييانوھ خەلک دەيانكىرىت و دەيانخويىنەتەوە ، بەلام رادەيلىتى كەيشتنەكەي روون نىيە . لە راستىدا دەتوانىن بلىين كە ئابى ھىندى بەرەھەمى ئەدەبى و زانستى وەربىگىردىنەوە ، چۈونكە هيىشتاتا ئەوه نەگەيىشتووە و لە راستىدا پىيوىستە وەرگىپ ، يان كەسيكى دىكە پىشەكىيەكى بۇ وەرگىپداوى ئەو بەرەھەمانە بۇونەتەوە بەرەھەمانە بۇ تىكەيىشتى خويىن‌ر بەرەخسىيەن .

ملىنائىسىكى وەرگىرانى سەرەبەستى بۇ كارەكەي خۆي بە باش نەزانى ، چۈونكە دەيرىزنى كە جىاوانى نىيوان دونىاي ترۇبىيانىيەكان و رۆژئاوابىيەكان يەكجار زۇرە و ئەم مەودا زۇرە تەننیا لە رىيگاى دانى پاشخانەوە پى دەكەرىتەوە. بەلام ئەوه بەم مانايە نىيە كە دەبىت بۇ وەرگىپانى ھەر بەرەھەمەك ئەو كارە بکەين . ئەم كارە پەيوهندى بە دوورى و نزىكى دوو كەلتورى بىنەرت و مەبەست (مىدا و مقصىد) دوھەئىه . ئەگەر بمانەۋىت كتىبىكى فيزياي وانەيى لە زمانى ئەلمانىيەوە وەربىگىپىنە سەر زمانى ئىنگلىزى - ئەگەر ئەو كارە پىيوىست بىت - رەنگە ھاوسەنگ كردنى پىكەتەكە بە پىيوىست نەزانىت. بەلام ئەگەر بىت و ھەر ئەم بەرەھەمە بۇ زمانى پەشتوو تەرچەمە بکرىت پىيوىستە دەسکارىيەكى زۇرى تىدا بکرىت . كەواتە رەوتى گۆرانگارىيەكان لە نووسىنى پىشەكى درېشەوە پى نىيەرەوەكەوە تا گۆپانى بچۇوكى وشە سازى دەگرىتەوە و ئەم گۆبانگارىيەكان پىيوهندىييان بە جۆرى

ههیه و هر که سیک نابیت هر کتیبیک بخوینیتەوە. ئەمە شیوه بىرگىدەنەوەيەكى ھەلەيە. وەرگىپەرلە ھەموو شتىك دەبى بىزانتىت كە ئەو بەرھەمەي ئەو بۇ وەرگىپەرانى ھەل دەبىزىرىت ، نابیت ئەوەندە لە ئاستىكى بەرزدا بىت كە كەس نەتوانىت بىخوینىتەوە. دەبى بىزانتىت لەم دۆخە تايىبەتىيەدا زمانى مەبەست دەرەقەتى زمانى بىنەرت دېت يان نا؟. بە داخوھە ئىمە لە ئىراندا گەلەك بەرھەمى وەرگىپەراومان ھەبۇوە كە بە رۇونى پىشاندەرى ئەوەيدە كە وەرگىپەكانىيان خەميان لەو شتانە نەخواردۇوە. دىارە ھەروەك پىشەر باسکرا ئەم جۆرە وەرگىپەرانە تىكەيىشتىنىكى ئاپاسىتىان لە باپەت وەرگىپەرانەوە ھەيە. ئەوان پىيىان وايە ئەگەر بىت و وەگىر وەرگىپەرانىكى ورد و تەواو بىدات بە دەستەوە خوینەرى وردىن و شارەزا لىيى تىدەگات لە كاتىكدا بە هىچ جۆرىك وا نىيە و ئەمە يەكىك لە بەلا گەنگەكانى وەرگىپەرانە لە ئىراندا: دەقى وەرگىپەراو بەرامبەر بە دەقى سەرەكى مانا دەدات ، بەلام بە بى ئەو هىچ رىيکختىنى وشەكانەوە ھەيە ، نەوەك بە خودى وشەكانەوە. ھەر لەبەر ئەوە بۇ كە زمانناتسى كەيىشە ئەوەي كەلە راستىدا سىنتاكس(نحو) بە ھەموو زمان دابىنیت.

ئەزمۇونى ملىناقىسىكى بۇ ئەو كەسانەش بە سوودە كە ئەيانەوى بىزانى كە پەراوىزدانان تا چ رادەيەك و تا چ ئاستىك روڭلى لە رۇونكىردىنەوەي بەرھەمەنەكدا ھەيە . پەراوىز ئەو كارە دەكات كە ملىناقىسىكى بە رىڭاى رۇونكىردىنەوە سەرەتا يەكانىيەوە ئەنجامى دا . پەراوىز بوشاشىي نىيوان كەلتۈرۈھەكان پىر دەكاتەوە و خوینەرى وەرگىپەران دەخاتە رىزى خوینەرى دەقى سەرەكىيەوە . پەراوىز حوكى ئەو پىش گرىمانە و پاشخانانەي ھەيە كە بۇ پەيوەندى كەرنىن پىيىستەن . بەلام لىرەدا خالىكى زۇر گەنگەتىرىش ھەيە ، ئەويش ئەوەيدە كە ھەر پەراوىزدانان و رۇونكىردىنەوەيەك لە دەرەوەي چوارچىۋەي دەق بە مانانى پەچەندىنى رەوتى سروشىتى چۈونە نىيۇ دەق. كاتىك كە سەرقائى خوینىدەوەي باپەتىكىن سروشىتىرەن حالت ئەوەيدە كە باپەتەكە درىزىھە پى بەدەين و بېرمان

فەلسەفييەكاندا باسى دەكات ، ھەميشه راست نىيە و لەم لايەنانەشەوە رەنگىيەت ھاوسەنگ كەردن پىيىست بىت . وەك چۈن پىشەر فيتزجرالد ھەر ئەم كارەي لە گەل "چوارينەكانى" خەيام دا كەردووە ، كارىك كە لە روانگەي ھىننىي كەسەوە باشتىرىن مىتۈدە بۇ وەرگىپەرانى شىئەر . كاتىك كە سەيرى وەرگىپەرانەكانى فيتز جرالد بۇ شىعەرەكانى خەيام دەكەين ، باشتىر دەتوانىن لە فەلسەفەي گوتار - شىوه پىكەتەي رەوانبىيەتىانە - تى بىگەين و بىزانىن كە تەننیا لەو چوارچىوانەدا كە پىيىان راھاتووين لە پەيامەكە تى دەگەين ، نەوەك بە هوى ئەو پىكەتەنەوە كە بە تەواوەتى پىيىان ناموين . لە وەرگىپەراندا رادەي نامۇ بۇونى گوتار يەكجار گرینەكە و لەم رادەيەدا خالىك ھەيە كە ئەگەر لەوە تىپەر بىكەت پەيام بە گوئى بەرامبەر ناگات و وەرگىپەرانەكە سوودى نامىننەت . ئەزمۇونى ملىناقىسىكى لە دەلەپاوكىيەكانىيەوە سەرچاواھى دەگرت . ئەو لەوە دەترسە كە كەس لە باپەتەكانى تى نەگات . ئەو دەلەپاوكىيە كە زۇرېھى وەرگىپە ئىرانييەكان ھەستى پى ناكەن بۇھەتە هوى نزىك بۇونەوەي بەرەبەرەي ملىناقىسىكى لە نىيەرەوەكى پەيوەندى كەرنى زمانى و بەرھەمى كارەكەشى دەنگى دايەوە. بەشىكى بەرچاوى وەرگىپە ئىرانييەكان گوئى بۇھە نادەن كە ئایا خوینەر لە باپەتە تىدەگات يان نا كە ئەوان وەرى دەگىن . بىلۇكەرەوەش لە ئىراندا بى راوىزكارە ، يان راوىزكارەكانى بە قەدەر پىيىست ھەست بە گەنگى ئەو كېشانە ناكەن . ئەو شتەي وەرگىپە ھەلى دەبىزىرىت قىبوولى دەكات و بەرھەمەكە بىلۇ دەبىتەوە. دىارە وەرگىپە تا رادەيەكى زۇر دىلى دەستى چوارچىۋەي دەقەكەيە و كارىكى ئەوتۇي پىنەكىرىت . بەلام لىرەدا مەبەستمان ئەم جۆرە بەرتاسكىيە نىيە. مەبەست ئەوەيدە كە دەبىت وەرگىپە لە ھەلبىزاردىنى بەرھەمدا ھەست بە بەرپەرسىيارەتى بىكەت . بە شىك لە وەرگىپەكان دەلىن كە كارى ئىمە وەرگىپەان و گوئى بۇھە نادەن كە داخوا خوینەر تى دەگات يان نا . ئەم جۆرە كەسانە ھەميشه تى نەكەيىشتەن لە دەقى وەرگىپەراو بۇ نەزەنلى و تىنەگەيىشتۇرۇي خوینەر دەگەپىنەوە و بەس . دەلىن ئەو كەسانەي كە ناتوانى تىيىبىگەن نابى بىخوینەوە. ھەرچى چۈنۈك بىت ھەر كەتىبىك خوینەر خۆ

پاژی سیه‌هه‌م

گوتاره‌کان تاج ئاستیک دەتوانن له يەکتر نزیک ببندوه؟

ئیمه له راپردوودا له سەر میز نامنامان نەدەخوارد ، به ترۆمبیل هاتوچومان نەدەکرد ، له چاک و چونىدا تەوقەمان نەدەکرد . شەۋباش و روڭ باشمان نەئەوت . بەلام ئىستا ھەموو ئەمانە و زور شتى دىكەش به چاولىكەرى كەلتۈرۈي بىگانە و به تايىبەتى كەلتۈرۈي ئەررووبى ئەنجام دەدەين .

هاوارى " ئالى ئەحمدە"كان و "شەريعەتى" * يەكان بو خۇ پاراستن له به رۆژئاوايى نەبۇون ، وا دىيارە به ھىچ كويە نەگەيشتۇرۇ و ئەو باسە گەرمەى كە سەبارەت به ھىرلىشى كەلتۈرۈ دەكىرىت ، دىويىكى دىكەى باسى به رۆژئاوايى بۇونە .

له بوارى گوتارى نوسراوېشدا رەوشەكە هەر بەم جورە بۇوە . ئىمە لە نوسىنەكىنماندا كەلکمان لە خالى بەندى وەرنەدەگرت . ماناي پەرەگرافمان نەدەزانى . نەماندەزانى سىستىمى گەپاندەنەوە و به تايىبەتى گەپاندەنەوە دەرروونى لە نوسراوەيەك دا چىه . پېرسەمان بۇ بابهەكان داندەدنا . لەپەرە ماھمان نەبۇو . كەتىپنامە ئەلەفبىيەمان نەبۇو . پېرسەتى رېنۇينىكەرو ھىچ چەشە رېنۇينىيەكى دىكەمان نەبۇو . كاتى دەمانویىست بابهەتكى زەق بکەينەوە ، پېتى

بو لای شوينىدىكە نەچىت . كاتىك چاولەسەر و شەكەن ھەندەگرىن سەيرى پەراوىز دەكەين بۇ ئەوھى بابەتىكى دىكە بخويىنىنەوە ئەوا رەوتى سروشتى تىكەيشتى تا رادەيەك زيانى پى دەگات . ئەمە وەكو ئەوھ وايە كە ئىمە خەرىكى قسەكىرىن بىن و يەكىك قسەكەمان پى بېرىت و شىرازەزى زەينمان بېچرىنىت . كەواتە ھەرچەشىن داپرانيك زيان بە پىكەتەي دەق دەگەينى . بەلام پەراوىز بۇيە پېيوىستە چوونكە بەشىكى زۇرى دەقەكەن بە بى پەراوىزدانان لى تى گەيشتنىان مەحالە ، يان لانى كەم ئەم چەشەنە رۇونكىرىنەوانە دەبنە هوى ئەوھ كە باشتىر و وردتىر لە دەق تى بگەين . ھەرۋەك دەبىنин دىالەكتىكىكى ورد بە سەر ئەم مەسىلەيەدا زالە . وەرگىپى بە توانا ئەو كەسەيە كە بىانىت لە كۆيدا پەراوىز دانىت . *

-- بۇ ئەوھى نمۇونەيەكى بەرچاولە پەراوىزى شىۋىنەر بىنینەوە دەتوانىن ئاماژە بە كتىبى (زيانى نەھىنى مىگىل ئەيتىن لە شىلىدە) بکەين . ئەم كتىبە كە رۆمانىيىكى ژۇرنالىستىبىي ، كاپرىيەل گارسىيا ماركىز نۇوسىيۇيەتى و باقرى پەرەام وەرى گىيەۋەتەوە . لە كاتى خويىندەنەوەيدا نابىت چاولەنگىرىت ، چوونكە بەرەدەوامبۇون لە خويىندەنەوە رۆماندا كەللى گۈنگە . لەم رۆمانەدا تەنانەت بۇ شارى سانتىاگۇ لە خوار لەپەرەكەوە رېنۇوسمە لاتىنېكەى نۇوسراوە و رۇون نىيە كە رېنۇوسمى ئىنگلېزى سانتىاگۇ ج زانىازىبىك بە زانىارىيەكانى خويىنەر زىياد دەگات . جىڭە لەوە كەپېش بە رەوتى سروشتى خەمالاندىن (پەدازش)ى بابهەتكە بگىرىت . دەتوانىن پېچەوانى ئەم بابهەش و تارى بىست لەپەرەبىي (ئىچىج واصىقى) چاولى بکەين كە لە گۇڭقارى (كلک / خاكىلىيە 1371ھەتاوى/1992ز)دا چاپ كراوه . ئەم و تارە باس لە سائىب و مەزھەبى سەير و سەمەرەكەى ئەوان دەگات . و تارىكى توپىزىنەوەبىيە . ئەم و تارە تەنانەت يەك پەراوىزىشى نىيە ، لە كاتىكدا ئەگەر ھەر ئەم و تارە لە لايەن كەسانىكەوە نۇوسرابا كە خولىيائى پەراوىز نۇوسىيەن ، ئەوا 5-6 لەپەرە پەراوىزيان بۇ دەنۇورىسى .

تا ئەو شوينى پەيوهنى بە باسەكەي ئىمەوە هەيءە ، باسکەرنى هوڭارە سیاسى و كۆمەلاتىيەكانى مەسىلەكە بايەخىكى ئەوتۇرى نىيە. ئەگەر لە روانگەيەكى بابەتىيانوھ چاوى لى بکەين ، بەو ئاكامە دەكەيىن كە ئەم شتە رووى داوه . رەنگە ئاگادار بۇون لە هوڭار و فاكتەرەكانى ئەوهندە بە كەلگى ئىمە بىيىن كە بىانىن سەرئەنjam ئەم رەووتە هەتا كۆي درىزە دەكىشىت و ئەركى وەرگىران بەرامبەر بە هاوسمەنگ كەرنى گوتارەكان چىيە؟

بەلگە و نىشانەكان نىشاندەرى ئەوهن كە ئەم گەپانە هەر بەردەوام دەبىت و بەرەو نزىكەوتتەوھ لە گوتارە روزئاوايىھەكان دەچىتە پېيش . وادىيارە بوارى زانست - كە وەرگىپانىش دەگرىتەوھ -- حسابى خۆى لە ناسىيونالىزمى كەلتۈرى و دەزايەتى كەرنى بىيگانە جودا كەردووھتەوھ . ئەگەرچى ھېشىتاش ھېندى كەس ماون كە لە بىر و كەردهوھدا بروايان بە پەرەگراف و خالبەندى و زۇر شتى دىكەي لەو بابەته لە نۇوسىيىندا نىيە ، بەلام زۇربەي نۇسەرە فارسەكان ئەستانداردە نىۋەتەوەيىھەكانى نۇوسىيىنيان قبۇول كەردووھ . ئىستا ئەو كەسانە كە دەيانى نۇوسراواھەكانىان بایەخ و پلە و پايدەكى بەرز بەدەست بىيىت ، ئەم پىيوىستىيانەيان قبۇول كەردووھ .

ھېننانە گۆپى "دەقى پېيۇر" كە ئەمپۇكە باسىلى دەكىت و -لە راستىدا دەبىت بىكەت ئاستى "گوتارى پېيۇر" دەربىرىنىكى دىكەي ئەم پىيوىستىيە دىيار بۇنى ئەو رەووتە و ئاراستەكەي لىرەدا دەبىت چ مانايىك بېبەخشىت ؟ ئاخۇ ئىستا دەتوانىن بىلەن بەھوئ ئەوهى كە ئەم رەووتە چارەنۇوس ساز و حاشا ھەلنىگەرە ، كەواتەدەبىت خىرا تىيىدا بەشدارى بکەين ؟ تا ئەو شوينە پەيوهنى بە وەرگىپانوھ هەيءە وەلامەكە نىيگەتىقە.

زوربەمان ئەوهمان تاقى كەردووھتەوھ كە حەزمان لە خويىندەنەوي بابەتىك كەردووھ بەلام پىيمان خوش نەبووھ لە رىگاى وەرگىپانوھ بېخوينىنەوھ . بە تايىبەتى زۇربەي كتىب خويىنەكان بەم جۆرە بىردهكەنەوھ . ئەگەر روزىك راپرسىيەك بکرىت كە ئاخۇ خەلک زىاتر گىرنىگى بە ئامادەكىدىن (تائىف) دەدەن يان بە وەرگىپان، يان بازپارى كتىبى ئامادەكراو گەرمىزە يان كتىبى

رەشمەن بەكارەنەدەھىنا ، ناوى كتىبەكانمان بە فۇنتى ئىرانىك چاپ نەدەكرد و لە كاتى نۇوسىيىنى پېشەكىدا سپاسمان لە هاوسمەرە مندالەكانمان نە دەكرد و لە سەرەتە و كوتايىي و تارەكانماندا پوختە و دەرنجاممان بەجودا نەدەنۇوسى . ئىستا ھەموو ئەم كارانە دەكەين و لەوانەيە لە داھاتووشدا ھېندى كەس ناونىشانى سەرپاکەتى نامەكانىيان لە بەشەوھ بوجشت بۇوسىن .

* - جەلال - ئەممە د. عەلى شەرىعەتى دەوو روژنىبىرىي نىيەمى دەووهمى سەرەتە بىيىتەم بۇون كە بناغەي رەوتى روژنىبىرىي ئىسلامىيەن لە ئىرلاندا داتا و دەزى زالبۇونى كەلتۈرۈي روزئاوايى بۇون و لەو پىيئاواھدا ھەولىكى زۇريان دا تا روژنىبىرىانى ئىرلان بە كەلتۈرۈي روزئاوايى پەرەمەرە نەبن . (وەرگىپ) .

پالەپەستو گوتارە روز ئاوايىھەكان

ئەو ھېزە كە پائى پېيۇر ناوین تا ئەم كارانە بکەين ، جەگە لە ھېزى گوتارە روزئاوايىھەكان ھېچى دىكە نەبووھ . ھىچ مودىلىك بەبىن كارتىكەرنى هوڭارى نىوخۇيى و دەرەكى پېيك نايەت . تەنانەت شوين پېيى ھېندى لە گۆرانكارىيەكان بىز بۇوھ ، يان لانى كەم لە يەكم نىگادا نابىنرىتەوھ . بەواتايىكى دىكە نەمۇنە ھەلگەرتەنەوھ (گىرته بەردارى) يەكى زۇر كراوه ، بەلام مودىلى نەمۇنەيى نادىيارە . رەنگە بەكارەھېنانى وشەي " پالەپەستو " لىرەدا باش نەبىن و پىيوىست بە رۇونكەرنەوھ بىكەت . بىيگومان تەنبا بە پالەپەستو ئىش جىبەجى نابىن ، خواست و تامەززۇرىي لايەنى بەرامبەريش مەرجە . بە واتايىكى تر ئەم گۆرانكارىيەان بە هوئى پالەپەستو روزئاواھ پېيك نەھاتۇن ، بەلکۇو بە هوئى پالەپەستو لۆشكە و پىيوىستىيەوھ پېيك هاتۇن . مىشىكى لۆزىكى مودىلىكەي دىيەو و ھەستى بەھوھ كەردووھ كە پىيوىستە وەرى بگرىت . رەنگە ئەمە بەلگە و نىشانەي ئەوهبىن كە كەلتۈرۈي روزئاوايى بەم شىيەوھ لە دوورەوھ ھەموو گوتارەكانى نىيۇ كەلتۈرەكانى تر دەخاتە ژىئر ركىفي خۆيەوھ .

نایدا و نهیاره کانی

هاوسنهنگ نهکردنی و هرگیپران و ادهکات که تیگهیشتن له باهته که قورس بیت و ئەم هاوسنهنگ کردن له هەر زمانیکدا شیوه‌یه کی تایبەت به خووه دەگرى. بو نموونه نووسراوه‌یه که له ئینگالیزبیوه و بو سەر زمانه کانی فارسى ، تۆركى ، هیندى ، يان ھولەندى و هردهگیپریتەوە له هەركام له و زمانانهدا له بارى زمانى و شیوه‌یه دەربېرىنەوە پیویستى به هاوسنهنگییه کي تایبەت ھەي. جیاوازى نیوان ئەم هاوسنهنگییانه پەيوەندى بەوهە ھەي کە كەلتۈرۈر و گىرى كويىرەکانى نیو زمانى بەنھەرت چەندە له روانگەى زمانى مەبەستەوە دوورە. رەنگە بابهتىك لە دەقەكەدا ھېبىت کە هاوسنهنگى يان روونكردنەوەي بو هیندى زمان پیویست بیت ، بەلام بو ئەوانى دىكە پیویست نەبىت. يوجىن نایدا (1964، ل168) سەر پەرشتىيارى دامەزراوه‌یه ئەمرىكى بو و هرگیپرانى كتىبى پېرۇزى (ئنجىل) كە لم بوارەدا ئەزمۇونىكى دەولەمەند و بە نىخى ھەي ، باس له كىشەيەك دەکات كە له كاتى و هرگیپرانى بەشىك لە ئنجىل دا بو سەر زمانه ئەفريقييەكان تووشى بۇوە. ئەم بەشە پەيوەندى بە شوينەوە ھەي کە تىيىدا حەززەتى عيسا بە رىدا دەپوا و حەوارىيەكان بۇ رىزلىيەنان گەلا و لقى سەوزى دارەكان دەرژىنە بەر پىيى. نایدا كە رىيگاى هەناردىنى گروپىكى لىكولىنەوەوە لە جۆرى پەرچەكدارى خوينەرانى و هرگیپراوى كتىبى پېرۇز - پېش و پاش بلاو بۇونەوەي -- ئاكادار دەبۈوە ، دەلىت ، زۇرەبەي ئەفريقييەكان نەياندەتوانى لم بەشە تى بگەن . دواى لىكولىنەوە دەركەوت كە له ئەفريقياى پەدارو درەختدا ، گەلا و لقەكان وەك شتىكى بە نىخ چاو لىتاكىرىن تا بىزىزىنە بەر پىيى زاتىك ، بەلكوو شتىكى موزاحىمن کە دەبىت لە سەر رىيى گەورەكان كۆبکريىنەوە و گىسك بدرىن . ئەم

و هرگىپراو ، ئەوا راستى و دروستى ئەم مەسەلەيە زياتر رۇون دەبىتەوە. دىارە لىرەدا پیویستە خالىك وەپىر بىننېنەوە كە دەتوانىت تىگە يىشتىنەكى ھەلە راست بکاتەوە و ، ئەويش ئەۋەيە كە ئەگەر بابهتىكى ئامادەكراو لە ئارادا نەبىت خەلک رۇوەتكەنە خوينىنەوەي دەقى و هرگىپراو. باسەكە ئەۋەيە كە ئەگەر بىت و بابهتىك بتوانىت خۆ بگەيەننەت ئاستى باهته هاواچەشىنەكانى لە نىو زمان و كەلتۈرۈر جیاوازەكاندا تا چ رادەيەك پېشوازى لىيەتكەرىت؟ كەواتە ئەو تىگە يىشتىنە تىگە يىشتىنەكى چەوتە كە بە بىانوی دىيار بۇونى ئاراستەر رەوتەكە لە كەلە هاوسنهنگ كردن (تعديل)دا دىۋايەتى دەكا. هوکارىكى كە دەبىتە ھۆى ئەۋەيە كە هاوسنهنگ كردنى گوتار لە و هرگىپراندا بە كارىكى باش بىزەنلىك ، كروك و نىيەرەوكى خودى پەيوەندى كەرتەكەيە. ئەو دەقە و هرگىپراو و نووسراوانە كە ئېمە لە كاتى خوينىنەوەياندا ھەستەكەين "و هرگىپرانن" ئەوانەن کە هاوسنهنگ نەكراون . ئەو راستە كە گوتارە نووسراو و ئاخاوتىيەكان لە زمانى فارسىدا بەرھو نىزىكە و تەنھەو لە هاواواتا رۇزئاوابىيەكانىيان دەچنە پېش ، بەلام ئەمە بەو مانايە نىيە كە گەيشتۇونەتە ئاستى ئەوان. ئەو هوکارە كە لە جەرگەى و هرگىپراندا رادەي هاوسنهنگ كردنە گوتارىيەكان دىاري دەکات ، راست مەوداى نیوان ئەم دوو كاروانىيە كە لە روانگەى ھەندى كەسەوە هەرگىز ناگەنە يەك . هەتا مەودا كەيەيان كەمتر بىتەوە ئەم جۆرە هاوسنهنگ كردنانەش كەمتر بە پیویست دەزەنلىك . بەلام تا كاتىك ئەم مەودا يە بىننەت هاوسنهنگ كردن پیویستە. دواتر دېيىنە سەر باسى ئەۋە كە رۇزئاوابىيەكانىش لە رەوتى كارى و هرگىپراندا بە پىيى جیاوازى كەلتۈرۈرەكانىيان ئەم هاوسنهنگ كردنانەيەيان ئەنjamاداوه و لە داھاتووشدا ھەر ئەو كارە دەكەن.

دەستەی خوینەران لە بەرچاو بگرین و کاتىك كۆمەلیك خوینەر ھەيە دەبىت رادەي نىونج لە بەرچاو بگرین و ، كىشەكە راست لە سەر ئەم نىونجە دلخوازەيە. فورمولىيکى پىتهو بۇ گەيشتن بەو باشتىن دۆخە بۇونى نىيە و زياتر زەوق و سەلەيقەي خودى وەرگىئر ئەو دۆخە دىيارى دەكات. بەلام ئەگەر بتوانىن لە نىيۇ ھەر كەلتۈرۈيڭىدا سەركە توتوتىرىن وەرگىپانەكان ھەلبىزىرىن و رادەي ھاوسەنگ كردىنەكان بە پىيى كات و زەمنەن دىيارى بکەين ، رەنگە بتوانىن پىوهرىيکى بابەتىيانە بۇ رادەي ھاوسەنگ كردىن دىيارى بکەين . تاكۇ ئىستا هىچ كەس ئەم كارەي بۇ وەرگىپانە سەركە توتوه فارسييەكان ئەنجام ئەداوه و، بابەتىكە شاياني ئەوهىيە كە لىكۈللىنەوهى لە سەر بىرىت . ئەو كەسى كە ئەم لىكۈللىنەوهىيە دەكات ، پىيوىستە فاكترى زەمن لە بەرچاو بگرېت ، چۈونكە ئەو ھاوسەنگ كردىنەكان بۇ نموونە چىل سال لەمەوبىر لە وەرگىپانىكىدا كراون بە پىوهرى ئىستا زۇرە .

ھەروەك چۈن ئەگەر بۇ وىنەو كەسىك بتوانىت پىشى زەمن بکەۋىتەوە و وەرگىپانە ھاوسەنگ كراوهكانى 30 سالى دواتر راۋە بكتات ، ئەوا لە كەمى رادەي ھاوسەنگ كردىنەك تۇوشى سەر سورمان دەبىت. لە نىيۇ وەرگىپانەكانى 30 سال دواتردا وشەي ئەوتۇرەيە كە ئەمپۇ بە بى ھاوسەنگ كردىن مەحالە وەرگىپىرىتەوە ، بەلام لە داھاتتۇودا دەتوانىن ئەو كارە بکەين بۇ نموونە ئەمپۇ ئىمە دەتوانىن بە ئاسانى وشەكانى " ئاپاچى " و " مائۇ " لە دەقەكانماندا بە كار بىيىن و خوینەريش بە ئاسانى لېيان تىدەگات. بەلام كاتى خۇي بېبى بەكارەتىنانى وشەي " قېبىلە " (ھون) لېردا تىكەيىشتەن لە وشەي ئاسانى لېي تىنەدەگەيىشت. وشەي " قېبىلە " (ھون) لېردا تىكەيىشتەن لە وشەي ئاسانى دەكا كە لە زەمانى ئىنگلىزىدا بەم مانايدە بە كار نابىرىت. ھەر ئىستاش لە زۇر رووھوھ پىيوىستە كەلك لە ھاوسەنگ كردىن وەرگىرن. جارىيکىان بابەتىكىم دەربارەي ژيانى دارقىن دەخويىندەوە . لە چەند شوينىكىدا باس لەوە كرابىوو كە دارقىن بە سوارى H-M-S چۇو بۇ فلانە شوين و لە فيسارە شوينەوە گەپايەوە. بۇ نموونە لە ژىر وىنە دارقىندا ئەم رىستەيە

جياوازىيە ئەركولۇزىا (زىنگە ناسى) يىيە لەمپەر بۇو لەبەرددەم تىكەيىشتىنى بابەتكە و دەبوا بە ھاوسەنگى ، يان رۇونكىرىدەن و ئەم لەمپەرە نەھىلىرىت. ھاوسەنگ كردىن زەمانى و گوتارى نەيارىشى ھەيە. ھىندى كەس لە سەر ئەو بروايەن كە بې پىيى راستىتى ئەم دېپە شىعرە كە دەللىت "ھەر كە گاوس خواهد جور ھندوستان كشد" واتە " ئەوهى تاوسى دەۋىت دەبى ھىلاكى رىڭاى ھىندىستانىش قبۇول بكتات". خوینەر يان دەبىت خۇي لە قەرهى خوينىدەوهى وەرگىپان نەدات ، يان ئەگەر ئەو كارە دەكات ئەوهندە توانىلى لە خویدا شك ببات كە بتوانىت لە وردەكارىيەكان و پىچ و پەنای دەقە بىنەرتىيەكە تى بگات. كىشەكە تەننیا پەيوهندى بە توانى سەردىر كردىن لە وردەكارىيەكان نىيە . ئەگەر بتوانىن ئەو بىللەمىيىن كە ھاوسەنگ كردىن كارىيکى پىيوىستە ، ئىترەق نىيە بە كار ھىننەنى توحەم نۇرئاموكان -- كە خوينەرى زەمانى مەبەست لېيان تى ناگات -- بېينە هوى شىواندىنى پەيامەكە . وەرگىپان خۇي لە خویدا بىرىتىيە لە گواستنەوهىيەكى ھاوسەنگ كراو. هىچ وەرگىپانىكە لە بارى تىپۇرى و ھەروەها پراتىكىيەوە لە دەقە سەرەكىيەكە تاچىت. كىشەكە تەننیا پەيوهندى بە رادەي ھاوسەنگىيەوە ھەيە. ئەو كەسانەكە كە دىرى ھاوسەنگ كردىن دەقى وەرگىپىراون ، بە گشتى نازانىن كە وەرگىپانەكانى خويان ، يان ئەو وەرگىپىراونە كە لە روانگەي ئەوانەوە ھاوسەنگ نە كراون ، پېن لە ھاوسەنگ كردىن مۇرفۇلۇزى و سىنتاكسى و اتاتىپى حاشاھەنەگر. ئەوان ئەم ھاوسەنگىيە ھەست پېكراوانە نابىين و ، بە واتايەكى تر قبۇوليانە بەلام ئەگەر تۆزقالىك كەم و زۇر بىيت ، ئەوا بە شىوهەيەكى نىكەتىقانە بەرپىچى دەدەنەوە. ئەم جۇرە كەسانە لە رىزەيى بۇونى خودى مەسەلەكە تى ناگەن و لە راستىدا نازانىن كە ھەمان وەرگىپان كە ئەمان پەسندى دەكەن لە روانگەي ھىندى كەسى دىكەوە ھاوسەنگ كردىن كە لە رادەبەدەرى تىدا كراوه و لاي ھىندى كەسى ترىش بەو رادەيە نىيە. كەواتكە ، وادىارە ھەر كەس لە ھاوسەنگىدا بە دواي ئاستىكى دلخوازى خۇي دا دەگەرىت و چۈونكە ھەرگىز رى ناكەوىت كە وەرگىپان تەننیا تاقە خوينەرىيکى ھەبىت ، (بۇيە) دەبىت

. ئەگرچى وەرگىرەمموو ھەولى خۆى خستوته كەپ بۇ ئەوهى بە ئەمانهۇتەوە وەرىيېگىرى ، بەلام ھىندى جار ناچار بۇوه جىڭۈرۈكى بە وشەكان بکات و بۇ شىكىرىنەوەي و تە و باپەتكە و شەيەكى خۆى داناوه و، يان رستەيەكى لە دەقە سەرەكىيەكە ھەل گىرتۇوە.... ئەم كارەي پىنى ياخوشە ، بەلام ھىچ رىڭايەكى دىكەي پى شىك نايەت. بەلام ئىستا خوشحالە رابگەيەننیت كە وازى لەم روانگەيە ھىناوه . وردىيىنى ، ھەولدان و ئەزمۇونى زىياتر ئەوهى سەلماندە كە دەكىرى تەنانەت لەم جۇرە دەقانەشدا دەسپاڭ بىن. بۇ سەلماندىنى راستى ئەم بانگەشەيە ھەر ئەوهىنە بەسە كە وەرگىرەپارواي ئەو بەشەي باسمان كرد لەو گۇفارەدا و لەم كتىبەدا لەگەل يەكتىدا بەراورد بەكىن تا جياوازىيەكەيان دەر بەكەويت . دەسكارى كردنى وەرگىرەكان لە نىيۇ دەقى كتىبەكەدا رەنگە ھەر بە گۇپىنى يەك ، دوو وشە لە ھەرلاپەرييەكدا بېرىتەوە ، كە ئەويش بەناچار لەپەر رەچاو كردنى جۇرى دارشتىنى دەستە واژە فارسىيەكە ، يان شىكارى باپەتكە پىنى زىياد كراوه يان جىڭۈرۈكىي پېكراوه (نەجەفى ، ل 37).

ئەو باپەتكەي سەرەتە ئەوه دەسەلمىننیت كە يەكەم ، نەجەفى سەرەتەمانىك بپواى بە "جىڭۈرۈكى كردنى وشەكان " و "زىياد كردنى وشە" يان "لابىدىنى رستەيەك لە نىيۇ دەقى بېرەتى " دا بۇوه. دووھم ، دواتر كە بە قىسى خۆى وازى لەم روانگەيە ھىناوه ، دىسانىش دەلىت كە لە ھەر لەپەرييەكدا يەك ، دوو وشەي " بە ناچارى و بۇ رەچاو كردنى شىۋازى دارشتىنى دەستەوازە فارسى ، يان شىكارى باپەتكە لى زىياد كراوه يان جىڭۈرۈكى پېكراوه . " بە واتايەكى تر نەجەفى لە تىپۋانىنە تازەكەيىشىدا بپواى بە ھاوسمەنگ كردن ھەيە و تەنبا جياوازىيەكە پەيوەندى بە رادەي ئەو ھاوسمەنگ كردنەوە ھەيە. بەلام خالىكى زۇر گىرنگ كە نەجەفى ئامازەي پى ناكات مەسىھەلىي زەمنە . مەۋدای زەمنى نىيوان ئەم دوو وەرگىرەنە زۇر گىرنگە. نىوهى دووھمى سالانى چلى ھەتاوى لە ئېرەندا گەرمەي باس و لېدوانى ئەدەبى و رەخنەي ئەدەبى بۇو ، و لەو سەرەتەمەدا بۇو كە بەشىكى بەرچاولە زاراوه ئەدەبىيەكان جىي خۇيان لە

نووسرابۇو " ئەم وىنەيە ھى كاتىكە كە دارقىن تەمەنلى 29 سال بۇوه ، واتە 2 سال دواي ئەوهى بە سوارى H-M-S H-M-S بىگىل لە سەفەر گەرایەوە . "

This Portrais was painted when Darwin was 29 years old
2years after his return from the voyage on HMS Beagle.
زىيە پېتى On و ئىتالىيائى بۇونى وشە بىگىل و بە شىۋەي گشتى ئاشنایەتى لە گەل ئەم شىۋازەدا ھىچ گومانىك لاي خوينەرى ئىنگلەيزى زمان ناھىيلەتەوە كە بىگىل ناوى "پاپۇر" ئەگرچى ئەو وشەيە لە دەقەكەدا دەيار نىيە. بەلام لە وەرگىرەنە فارسىيەكەدا پېيۈستە ئامازە بە وشەي پاپۇر بېرىت. ھەروەك چۈن ئەگر ئىنگلەيزى زمانەكانيش بىانەويت ئەم رستە وەرگىرەنەوە كە دەلىت " سالى پار چۈوم بۇ زىيارەتى ئىمام رەزا " بىگومان دەبىت لە وشەي Shrin (راتە مەرقەد) كەلگ وەرىگەن. ئەگرچى ئەو وشەي لە رستەكەدا نىيە. ئىنگلەيزى زمان بە بى وشەي " مەرقەد " نازانىت كە " ئىمام رەزا " بە شوينىكى پېرۇز دەگوتىت. ھەرواکە ئىيمە ئىستاش بە بى وشەي " بەرد " لە " حجرالاسود " تى ناكەين. رەوتى ھاوسمەنگ كردن لە نىوخۇدى وەرگىرەنەكەدai و ئەگر وەرگىرېك نەيەويت پېىملى بىت ، لە ھىچ و خۇرايى وەرگىرەنەكە قورس و گۈران دەكەت.

نەجەفى دەريابەندەرى لە لەپەرەي 37 يى پېشەكى " ئەدەبىيات چىيە؟ " كە لە سالى 1352 يى هەتاوايدا بلاۋىراوهتەوە ، باس لەوە دەكەت كە بەشىكى كتىبەكەي لە سالى 1345 يى هەتاواي / 1966 دا وەرگىرەواه و لە گۇفارى " جونگ - ئى ئىسەفەھان " دا بلاۋى كەردووهتەوە . لە پېشەكى وەرگىرەنەكەي سالى 1345 يى هەتاواي / 1966 دا دەنۇرسىت :

دەقە ئەدەبى و ھونەرىيەكان بە ئاسانى ناكىرىن بە فارسى . زاراوه ھونەرىيەكان ناتەواون و ناتۆانن مەبەستەكان بىگەينن و وشە و واتاكان سۇنۇرۇيىكى دىارييان نىيە . بەلام بە خوشىيەوە لە وەرگىرەنە ئەم چەشىنە دەقانەدا رەنگە پاراستنى شىۋازى نوسەر لە پېيش ھەموو شتىكە و دانەنرىت : گىرنگ ئەوهىيە كە واتاكان بە رووتىرین و سادەتىرین شكل وشىۋە بوترىنەوە

ریگای بەراوەژووکردنەوە وەك دەقە سەرەکییەکەی لى دىتەوە. (Back translation) . لەم وەرگیپانەدا ناو دەکرى بەناو ، سىفەت دەکرى بە سىفەت و کار دەکرى بەكار. لە هىچ حالەتىكدا دۇو رستە ناکرى بە يەك رستە و تەنانەت دۇو و شە نابىتە يەك و شە و پىچەوانەكە يىشى راستە . لە وەرگیپانەدا پاراستنى روالتى قسە بىنمايمەكى نەگۆرە . چووكتىن دەسكارى كردىن بە رەوا نازانىرت . ئەگەرچى پىكھاتە جۇراوجۇرەكانى زمان رىڭا بەوه نادات كە هىچ وەرگیپانىك بە مانايى و شە وەرگیپانىكى روالتى بىت ، بەلام لەم وەرگیپانەدا وادانراوە كە وەرگىپەر دەبىت تا دەکرى گۈنجاندىنى فۇرمى (FORMAL CORRESPONDENCE) لەپەرچاپ بېرىت . لەم وەرگیپانەدا پەيام لە بەرامبەر فۇرمادا بايەخى خۆى لە دەست دەدات . ئەوە ئەركى سەر شانى خويىنەرە كە دەبىت بە هەر شىۋەيەك بۇوه لە ناخى فۇرمەوە پەيامەكە هەلنجىيىنەرە و لە دەقەكە تى بېگات . ئەركى بىنەرتى و گرنگى وەرگىپەر ئەوەيە كە فۇرمى دەرىرىنەكە بېپارىزىت . لەم وەرگیپانەدا بە هىچ شىۋەيەك وەرگىپەر نىيگەرانى ئەوە نىيە كە خويىنەرەنگە لە بايەتكە تى نەگات . لە راستىدا قەناعەتىكى بەھىز پېش بەو نىيگەرانىيە دەگرىت ، ئەوپىش ئەوەيە كە خويىنەر ئەو توانييەيە كە پەيامەكە لە فۇرمەكە دەركىشى . روون و ئاشكرايە كە وەرگیپانىكى لەو چەشىنە لە سەر بىنەمايەك دامەزراوە كە بەو پېيە فۇرمە هاوجەشىنەكان لە زمانە جۇر بەجۇرەكاندا لە پەيوهندى گىتنىدا وەك يەكن . ئەگەرچى ئەم جۇرە وەرگیپانە بە درېزىايى مىيۇو لايەنگىرى خۆى هەبۇوه ، بەلام لە بەرامبەردا نەيارى بەھىزىشى هەبۇوه كەلەو پىتىاوهشدا راپىچى دادگا كراون و هەندىكىشيان شەھىد كراون . (صلح جو1372ىھەتاوى/1993)

وەرگیپانى زىندۇو (DYNAMIC TRANSLATION) جەمسەرى بەرامبەر بە وەرگیپانى روالتىيە . لەم وەرگیپانەدا مەبەستى سەرەكى گەياندىنى پەيامە . فۇرم ئامرازىكە لە خزمەت پەيامدا . دەکرى بۇ ئەوەي خويىنەر لە كروكى پەيامەكە بېگات ، بە پىيى پېيىسىت فۇرمەكە دەسكارى

نىيو زمانى فارسىدا كردىوە . بە واتايەكى تر كاتى نەجەفى لەكەن سەيد حوسىئىنى دا بۇ جارى دووھەم دەست دەكەن بە وەرگىپانى كتىبى " ئەدەبیات چىبىي " سارتىر ، زمانى فارسى رووشىيىكى باشتىرى ھەيە . جىاوازىيەك كە نەجەفى لە نىيوان ئەم دۇو قۇناغەي كاركىردىدا بەدى دەكات ، راست پەيوهندى بە كېشەي زەھەننۇھەيە . لە راستىدا ئەگەرچى نەجەفى رەخنە لە خۆى دەگرىت ، بەلام كارەكەي بە هەر دۇو باردا كارىكى باش بۇوه . بەو مانايە كە وەرگىپانى يەكەم بە هوى دواكەتووبيي زمانى وەرگر (زمانى خويىنەر) وە زياتر پېيىسىتى بە ھاوسەنگى ھەبۇوه . ئەو بەشەي قسەكانى نەجەفى كە جىيى رەخنەيە ئەمەيە كە دەلىت (گوايى) وازى لە روانەي پېشىووئى خۆى هيىناوه ، لە حالىيەدا بە كردىوە بەھەمان رىڭاپىشىوودا روېشتىووە . لە راستىدا ئەوانەي لە رووى زمانەوانىيەوە دىرى ھاوسەنگ كردىن تا رادەبەكى زۇر لە سەر ئەو باوەرنە كە جىاوازىيەكى ئەوتۇ لە نىيوان گوتارە زمانىيەكاندا نىيە و دەگرىت بە بى هىچ كېشە و ھەروەها بە بى هىچ دەسكارىيەك ، گوتارىك لە نىيو چوارچىوھى گوتارىكى تردا داپېرىزىنەوە . ئەم باسە تا ئەو شوينە كە پەيوهندى بە رەھوت و رەھەنەدى ئەم دىياردەوە ھەيە راستە ، بەلام ناكرىت لەمەوە بەو ئاكامە ھەلەيە بېگىن كە ھاوسەنگ كردىن بە پېيىسىت نەزانىن . ئەو شتە راستە كە لە نىيوكەلتۈرۈھ جۇر بەجۇرەكاندا گوتارە مروييەكان زۇر لە يەكتەر نىزىك بۇونەتەوە ، بەلام ھېشتىتا نېبۇن بە يەك .

يەكىك لە ناودارتىنى ئەو كەسانەي شارەزايىيەكى زۇرى لە وەرگىپاندا ھەيە و بپوايەكى قوولى بە ھاوسەنگ كردىن ھەيە ، يوجىن نايدا ، زمانناسى ئەملىكى ھاوجەرخە . نايدا وەرگىپان دەكات بە دۇو بەشى ناتەباوه : وەرگىپانى FORMAL يان روالتى و وەرگىپانى زىندۇو(پۇيا DYNAMIC) . (نايدا 1964 ل 165 - 175) وەرگىپانى روالتى بايەخ بە وىنەي و شە دەدات . لەم جۇرە وەرگىپانەدا هەرگىز و شە لە قاوغە روالتىيەكەي ناترازىت و سروشىتىيە كە لە وەرگىپانىكى لەو چەشىنەدا هىچ جۇرە ھاوسەنگ كردىنېكى زمانى روو نادات . وەرگىپانىكى لەو چەشىنە زۇر بە ئاسانى لە

سەربەستدا ھەيە. ئەگەرچى ھېشتا پىيورىكى تەواو بۇ ھەنسەنگاندىن و جىاڭىرىدە وەرى ۋەرگىپانى وشە بەوشە و ۋەرگىپانى سەربەست لە بەردەستدا نىيە ئەكرى بلىيەن كە قىسى ئەو رەخنەگرانە راست نىيە. نايادا ۋەرگىپانى زىندۇ و ۋەرگىپانى سەربەرسەت بە يەك شەت ئازانىت. ئەگەرچى نايادا بۇ گەيشتن بە وەرگىپانى زىندۇ ھەندى جار ھەمان رىڭاى و ۋەرگىپانى سەربەست دەگىرىتەبەر ، بەلام رەنگە دەتوانىن ئەم دوو شەتە لە ماھىيەتدا وەك يەك سەير بکەين . نايادا زۇرجار پى لە سەر ئەو دادەگىرىت كە دەبىت و ۋەرگىپ ئەپەپى ھەولى خۆى بخاتە گەر بۇ ئەوهى خويىنر لە پەيامى دەقە بىنەرتىيەكە تى بگات . نايادا قىسى لە سېرىنە وەرى پەيام ناكات ، بەلکۇ مەبەستى ئەوهىكە بۇ گەياندىنى پەيامەكە دەسكارى فۇرمەكە بکرىت.

لە راستىدا پەيپەو كەرنى ئەوبۇچۇونە ئەندا دەريارەي ۋەرگىپانى زىندۇو ، كارىكى ئەستەمە چۈونكە پىيدهچى ئەم كارە بىبىتە هوى ئەو كە ۋەرگىپ بچىتە ئىيۇ چوارچىيە و ۋەرگىپانى سەربەستەوە (كە ئەمەش لە جىيى خويىدا كارىكى سوود بەخشە) . لە دەزگاى ورگىراناسى نايادا ئەگەر بىت و لە دەقە بىنەرتىيەكەدا بۇ نۇموونە سېپتى دىياردەيەك بەبەفر بىشوبەيىندىرى و ، خويىنەرى دەقى مەبەست ئەو دىياردە نەناسىت و ناتوانىت وىنائى بگات ، ئەوا و ۋەرگىپ مافى ئەوهى ھەيە كە ئەو سېپتىيە بە لۆكە يان شتىكى ھاواچىشنى بىشوبەيىنتى كە بىتوانىت ھەمان " دەور " ئى ھېبىت . (نايادا 1964-1971) . لە راستىدا لىرەدا فۇرم واتا ناگەيىنەت و ۋەرگىپ ناتوانىت لە رىڭاى ھەمان فۇرمەوە پەيامەكە بگوازىتەوە و راست لىرەدايە كە نايادا " واتاي دەورگىپ " دەخاتە پىيىش " واتاي فۇرمى " يەوە . بە ئاسانى دەتوانىن بەشىكى زۇرى وشە و راستەكان و ۋەرگىپىنەو سەر زمانىكى تر . بە واتايەكى تر بۇ ۋەرگىپاندىنى بە شىكى بەرچاوى راستەكان دەتوانىن كەلك لە ۋەرگىپانى وىنەيى و ھېگىرىن . بەلام لە رىڭاى ئەم جوّرە ۋەرگىپانەو ناتوانىن ھېندى لە وشە و راستەكان كە نايادا بە " ناوجە ئاللۇزەكان " ئى نىوان دوو زمان ناوزەدى دەكەت و ۋەرگىپىنەو . (نايادا 1964-1971 : 171-176) ئەمانە ئەو شوپىنانەن كە ئاستى زانايى و توپانايى

بکرىت ، بگۇردىت ، يان بە يەكجارى بىسىرىتەوە . گەنگ ئەوهىپەيامەكە بگات ، كە لە رىيگاى (فۇرمەوە) كە فاكتەرىكى پلە دووه دەگۈزىزىتەوە . يەكىك لە بىنما سەرەكىيەكانى ۋەرگىپانى واتايى (پەيامى) ئەوهىپەيامەكان لە زمانەكاندا وەك يەك نىن . لەوهش گەنگەنەندىك جار رىكھستىنى فۇرمەكان لە پال يەكتىدا پىيكتە و لە ئەنجامدا واتايەك پىك دەھىيىنى كە ئەو دارشتىنە لە زمانەكانى تىدا ئەو واتا نادەن بە دەستەوە . بىيگومان دەتوانىن بلىيەن كە بە درېزىيى مىزۇو بە شىكى بەرچاوى ئەو دەقانە كە وشە بە وشە ۋەرگىپداوون يان كەس لىييان تى نەگەيىشتوو يان بە ھەلە لىك دراونەتەوە . لە بەر ئەو كە ۋەرگىپ بپواي وانىيە كە چىنىي بە رىكەوتى و شەكان ھەمان واتا دەگەيىنیت كە لە مىشكى ۋەرگىپدا ھەيە ، ھەر بۇيە بەرھولاي ورگىپانى روالتى دەكىشىتىت ، و بە پىچەوانەشەو ، بپوا هېيىن بە مەسىلەيە دەبىتە هوى ئەو كە ۋەرگىپ لە كىشىمەكىشى نىوان فۇرم و پەيامدا ، لايەن پەيامەكە بگرىت . دىارە گومان لەوەدا نىيە كە پەيام تەنبا بە هوى فۇرمەوە دروست دەبىت و لە ئاكامدا دەتوانىن بلىيەن كە ئەگەر فۇرم بە باشى بگوازىتەوە ئەوا بە شىوھىپەكى دلخواز پەيامەكە دەدا بە دەستەوە . لە راستىدا تەواوى كىشەكەمان لە سەر خودى ئەم ئاواهلىكدارى " بە باشى " يە . ھېندى كەس پېييان وايە كە ئاواهلىكدارى " بە باشى " بە مانا يە كە تاقە و شەيەك كەم و زىادى نەبىت . بەلام ھېندىكى تر دەلىن ، لەبەر ئەو كە زمانەكان خاونەن يەك پىيكتەن نىن . ھېندىك جار وا رىك دەكەوېت كە سەبارەت بە گواستنەوى پەيامىكى پىيىنچى و شەيى لە زمانى بىنەرتەوە بۇ نىيۇ زمانى مەبەست ، دەبى لە شەش يان چوار وشە ، كەمتر ، يان زياڭىز كەلك ۋەرگىرى . لە راستىدا ئەم كەم و زىياد كەردنانە كارىكى پىيۆيىستە ، ئەمانە تىكەلىك بۇ پر كەردىنەوە دىزى نىوان مووزا يىكى پىيكتەيى و واتايى دوو زمانەكە ، تا فۇرم و واتاي دوو زمانەكە سەرچەم وەكۈو يەكىان لى بىت . ھېندىك لە ۋەرگىپەكان و ۋەرگىپان ناسەكان تىكۈشۈن ئەو جىاوازىيە كە نايادا لە نىوان و ۋەرگىپانى روالتى و ۋەرگىپانى زىندۇو دا قايلە ، بە ھەمان ئەو جىاوازىيە دابىن ئەندا كە لە نىوان و ۋەرگىپانى وشە بە وشە و ۋەرگىپانى

شیوه‌کان چاره‌سه‌ریان کردون ، به‌لام ئەوانیش بیریان لهو نه‌کردووه‌توه که چونیه‌تی گهیشتن بهم ریگاچارانه روون بکنه‌وه . دیاره ده‌توانین بلین که ئەم ئەركى سەرشانى ئەوان نهبووه ، به پیچه‌وانه‌وه ئەم ئەركى زمانناس و پسپوره‌کان بوو که دەبوايە ئەم كیشانه رافه بکن و بېرۇزه‌دی کرده‌بىي بهینه کایوه که مخابن له زۇرىباره‌وه وەها دەرنەچووه . ئىمە له لايىك وەرگىپى وامان هەبووه که به بى ئەوهى له بارى تیورىيەوه سەرى لى دەركەن به زەوق و زانايىيەوه له تەنگزەكانى وەرگىپان رىزگار بۇون و كیشە ئالۇزەكانيان بۇ خويىنەرچاره‌سەرکردووه و ، له لايىكى ترەوه تیورىزانى وا هەبوون که خويان به کرده‌وه کاريان له وەرگىپاندا نه‌کردووه . بۇ نمۇونە له ھىندىك لە تیورىيەكانى وەرگىپاندا دەوتىرى کە (چ لە ئاستى رىزمانى و چ لە ئاستى واتايى)دا ئابىت گۇران له بايەتى قسە كردن) مقولەسىخن (دا پىك بېئرۇت . به پىيى ئەو تیورە دەبى ناو بکريت به ناو ، کار بکرى به کار ، ئاوه‌لناو بکرى به ئاوه‌لناو ، و له بوارىكى تردا شوبهاندن بکرى به شوبهاندن ، و خوازه بکرى به خوازه ، و رەگەز دۆزى بکرى به رەگەز دۆزى . ئەو كەسانە كە ئەم تیورانە دائەتاشن به گشتنى ئەو روون ناكەنەوە كە ئەم دۆخە لە كرده‌وهدا پىك ئايەت . ئەوهى کە وەرگىپ بە کرده‌وه دەيکات گۈپىنى ئەم ئامرازە زمانى و ئاخوته‌بىيانىيە تا بتوانىت دەقىكى يەكگرتۇو و پتەو بىنېتە كایوه . بىگومان بىڭاگرتن لەسەر ئەو بېياره دوگمانە دەبىتە هوى نەزۆك كردى زمان و له گەل ئەوهشدا دەقىكى نارپىك و شېرە پېشکەش دەكات کە به تايەت له بەر ئەم هوئى دوايى ناكرى ناوى دەقى لەسەر دابىنیيە .

وەرگىپ لە زمان و به واتايەكى باشتىر لە سەر كەلتۈورى بنەرتى و كەلتۈورى مەبەست دەردەخات . لەم بەشانەدا فۇرم كارىكى لە دەست نايەت و وەرگىپ دەبىت بچىتە نىو قۇوللايى گەنجىنە زمانى مەبەستەوە و فۇرمىك بدوزىتەوە كە هەمان ئەرك و دەوري ھەبىت . بۇ گەيشتن بەم مەبەستە بى ئەم لاو ئەو لا دەبىي وشە گۇپى بکريت و لېرەدaiيە كە نەيارەكانى رەخنە لىدەگرن . جەنتىزلىر بە تەوسەوە دەلىت کە نايدا " بەرخولە " دەكات بە شىرى ئاوى (FOK) و (بەران) تا پەيامى خوا بەگۈيى ئىمامانداران بگەينىت . (جەنتىزلىر GENTZLER 60 : 1993)

بە گشتنى زۇرىبەي ئەو كەسانە كە رەخنە لە نايدا دەگىن ئەوانەن كە خويان بە كرده‌وه كارى وەرگىپانىان نه‌کردووه و ، به پیچەوانه‌وه نايدا چۈونكە ئاچار بۇوه کە وەرگىپانى بەشىكى گەورە لە كەتكىي بېرۇز بۇ سەر زمانە ناهىندو ئەوروپىيەكان سەرپەرشتى بکات ، بەو ئەنچامە پراتيكيانە گەيشتەوە . بە داخەوه يەكىك لەو لەمپەرەنە كە بەدەۋام بودتە هوى ئاتەواوى تیورى وەرگىپان ئەو بۇوه کە زۇرىبەي پسپورانى وەرگىپان بۇ خويان بە كرده‌وه ئەم كارهيان نه‌کردووه و نايدا لەم نىيۆدە ئاورتەيەكى بەرچاوه . بىر دۆزان بە باشى لەو مەسەلانە تى دەگەن كە پېيەندىييان بە ناتەبايى دوو سىستەمەوە هەيە . بەلام كاتى ئەم پسپورانە يان ئەو رەخنەگرانە كە بىروايان بەم تیورانە هەيە و خويان رەخنە لە وەرگىپان دەگىن ئەوەندە زەحمەت بە خويان نادەن كە ریگاچارەكەش دەست نىشان بکەن . جەنتىزلىر دەلىت نايدا " هەموو رەمز و رازەكانى زمانى فرۇيد بە لاوە دەنىت تا خويىنەر بتوانىن پەيامە بىنەرتىيەكە وەربىرىت ، ئەمەش ماناي پېشىل كردى مەبەستەكەيە " . (هەمان سەرچاوه)

مخابن جەنتىزلىر ، كە لەوانەيە بۇخۇي بە كرده‌وه كارىكى بەرچاوى لە وەرگىپاندا نه‌کردىت باس لەوە ناكات كە چۈن دەتوانين ئەو رەمز و رازانە بە تايەتى بە شىۋازى وەرگىپانى روالەتى وەربىرىنە سەر زمانىكى تر . ئەو بەشە لە وەرگىپەكان كە تۇوشى ئەم كیشانه هاتۇون ، به شىۋەيەك لە

لیزهدا واتای ئهווين دەگەینىت ، بەلام ناتوانىن وشەي LOVELY بکەين بە ئهۋىنى ، يان ئهۋىندارنه ، بەلكۇو ھاوا تەكەى لە فارسىدا دەكتە خوش ويسن ، و سەرنجام وەرگىپەراوى ئەرستىيەسى سەرەوە بەو جۆرىيە: "گلە دوست داشتنى ھەستىند و عشق ھەمچون گل است " (واتە گولەكان ئازىزىن و ئەوين وەك گولە) . يان ئەم وەرگىپانە : "گل ھەمچون عشق است و عشق ھەمچون گل است " (واتە گول چون ئەوينە و ئەوين چون گولە) . ھېچكاميان وەك دەستەوازە ئىنگلىزىيەكە جوان نىن . كەواتە ئەر كەسانە كە بە پىيەرە تىيورىيە پەتىيەكان رەخنە لە وەرگىپان دەگىن ، شارەزاييان لە رەوتى كەرىدىي وەرگىپان نىيە . ھاوسمەنگى نىيوان دوو دەق تەنبا لە ئاستىيىكى گشت (MACRO LEVEL) دا پىك دىت و ھەرچەشەنە ھەولدىنيك بۇ پىكەوە گونجانى ئەوانە لە ئاستىيىكى بەش (MICRO LEVEL) دا سەركەن توو نابى . وەرگىپانى ھەر دەقىك بە گشتى دەبىت لە گەل دەقە سەرەكىيەكەدا بگونجى و بۇ گەيىشتن بەم گونجانە گشتىيە رەنگە زۇرجار پىيويست بکات كەم و زۇر دەسكارى بکەين . راست لەبەر ئەم ھۆيىيە كە ئەر تىيورانە كە لە سەر بەنەماي گوتار پىك ھاتوون لە وەرگىپاندا جىڭكاي پەسندن . ئەگەر بپوامان بەوه ھەبىت كە گوتارى ھەر زمانىك جىاوازە لەگەل گوتارى زمانىكى تردا جىاوازىيەكى حاشاھەلنىڭرىيان پىكەوە ھەبىت ، و بپوامان بەوه ھەبىت كە بە بى دەسكارى كەردى ئەر گوتارانە ھېچ وەرگىپانىك نابىتە دەق ، ئەوا رەوابىي تىيورىيە گوتارىيەكەن دەردەكەوى .

كىشىي ھەلە زمانىيەكان لاي فرويد (FREUDIAN SLIPS) كە جەنتزلىر سەبارەت بەوه رەخنە لە نايدا دەگرىت ، يەكىكى تر لەو كىشانىيە كە دەتوانىن بلىيىن كە رىگاچارە ئىيە . فرويد دەلىت ئەر ھەلانە كە ئىيمە پىييان دەلىيىن ھەلە زمانى و ھۆيەكى روونى دەرروونناسانەيان ھەيە . بۇ نموونە زۇرجار بىنۇيومانە كە كاتى دايە كەورەيەك بۇ ۋەوهى يەكىك لە نەوهەكانى بانگ بکات ، بە ھەلە ناوى نەوهەيەكى ترى ھېنزاوه . ئەگەر بىت ورد بىنەوە ، ئەوا دەبىنىن كە لەم حالە تانەدا دايە گەورە ناوى يەكىكىيان لەوانى تر زۇرتى دېنى .

وەرگىپان لە كرده وەدا

ئەر رەخنەيە كە جەنتزلىر لە نايدا - ئى دەگرىت ، لە رۇوى تىيورىيە وە هېچ كىشەيەكى تىدا نىيە ، بەلام بە كرده وە كۆمەلېك كىشە بەرەو رۇو دەبىتەوە . رەنگە بتوانىن لە سەر بەنەماي رەوشىيىكى ئارمانى پاساو بۇ ئەم قىسىيە كە جەنتزلىر و باقى بۇچۇنەكەن دىكەى لەو چەشىنە بىنېنەوە . بەو مانايە كە بېرى ئەر جۆرە بىردوزانە وەرگىپان لە باشتىن حالەتدا دەبى بەو شىۋەيە بىت كە ئەوان مەبەستىيانە نەوهە ئەوهى كە بە كرده وەش دەتونى وابى . رەنگە بتوانىن بۇ ھەلسەنگاندىنەن وەرگىپان كەلک لەو جۆرە تىيورانە وەرېگرین ، بەلام بىگومان گونجاندىنەن ئەوانە لە وەرگىپاندا گەلېك كىشە دېنېتە پىش . بۇ نموونە رەگەزدۇزىيەكەن بە گشتى وەرتاڭىپەرىنەوە . بۇ نموونە سەيرى ئەر و تووووپىزە خوارەوە بکەن :

" -- چرا اينقدر بى قرار ؟ -- براي اينكە قرار دارم " -- لەبەر ئەوهە بى ئوقرهى ؟ (واتە ، -- بۇچى ئەوهەنە بى ئوقرهى ؟ -- لەبەر ئەوهە مەوعىدمە يە ")

وا دابىنەن بمانەۋىت ئەم گونجانە فۇرمى - واتايىيە بکەين بە ئىنگلىزى . ئەمە شتىيىكى ئەستەمە بە تايىبەتى ئەگەر بمانەۋىت لە رىگاى وەرگىپانى روالەتىيە وە كارە بکەين ، لە زمانى ئىنگلىزىدا بۇ بى ئوقرهبۇون (بى قرارى) restless يان important بەكار دەبرىت كە هېچ كام لەوانە ناتوانى رەگەز دۇزى (جناس) ئى جوانى " قرار و بى قرار " دروست بکات . ئەم حالەتە لە وەرگىپانى ئەم شىعرە كۈلىجىش دا ھەيە .

and love is flower like.. Flowers are lovely

لېرەشدا ناتوانىن لە فارسىدا وشەيەكى وەها بىدۇزىنەوە كە ھەمان واتا بگەينىت و ئەم رەگەزدۇزىيە لە فۇرمادا دروست بکات . وشەي LOVE

نیه و زیاد کردنی "پهلى پینچم" نیشانهی ئه و حجزه نادیارانهیه که له نهستی ئه مژندها هەن .

جهنترزیئر ئه و رەختانهی که له نایدای دەگریت پەیوهندی بهم بوارانه وەھیه کە ھیندیئجار لە وەرگیراندا بېبى شیکاری زیاتر ناتوانین ئه و شتانه بۇ خوینەرلە زمانی مەبەستدا بگوازینوھ . ئوهى باسمان كرد بەشیکى زۆر ئاساییه له و چەشنه ھەلەزمانیيە . نموونەی دیكەی لەوچەشنه هەن کە ئەوەندە ئالۇزنى کە سەربارى شیکارى له رادە بەدەر دیسانیش بە زەھمەت خوینەر دەتوانى لىيى تى بگات . كەوابوو ئه و رەختانه کە له سەر بنەماي تیزبىيەكانى پاراوىي زمان لە وەرگیران دەكىتت ، زۆر جار ناپەوايە. ئەمەش لەبەر ئوهىه کە ناكرى ھەممو لايەنە ماناپىيەكانى زمانىيە بە تەواویي وەرگیپەدرىنە سەر زمامىتتى . فيرس پىيى وايە کە مانا بىريتتى له " دەور " له نیو " پىكەتە " دا . بە دەربىرىنىيەكى تر ماناي دەستە وازە يان رستە بىريتى نىيە لە كۆبەندى ماناي يەك بە يەكى وشەكان ، بەلکوو دەوريكە کە تىايادا وته و رستە لە رەوشىكى تايىبەتىدا دەيگىپن . فيرس لەم بارەوە تا رادەيەك لە ژىر كارىگەرى مەلەنافىسىكى دا بۇو ، کە بەرلە ئه و چەمكى پىكەتەي بارودوخ (context of situation) ئەنابوھ ئاراوه . فيرس ئاستى جۆربەجۈر بۇ مانا دادەنتىت کە بىريتى له : دەنگسازى (واج شناسى) ، رىزكىردىن (هم ايندى/Collocational) و رەوشى (موقعىتى) . ئەم ئاستى جۆربەجۈرانە لە وەرگیراندا زۆر بە ئەستەم دەگواززىنەوە . فيرس پىيى وايە بە پىيى ئەمەدىيارى بکەين کە تا چەند دەكىرى دەقىك وەرگىپەدرىتتە سەر زمامىتتى . بۇ نموونە خودى فيرس قەناعەتى وايە کە لەبەر ورده كارىيە دەنگى و فۇنەتىكىيەكان ناكرى شىعرەكانى سوپەن ، شاعيرى بەريتانى وەرگىپەدرىنە سەر زمانەكانى تر .

فرويد ئەم كىشەيە بەو جۆرە پاساو دەداتەوە ، کە دايە گەورە ئه و ئوهى لە نەوهەكانى تر زیاتر خوش دەويت . ئەمە يەكىك لە سادەتلىن حالەتكانى ھەلە زمانىيە . جارى وايە كىشەكە لەمە ئالۇزترە بۇ نموونە رەنگە يەكىك لە بىرگەكانى ناوى ئه و ئوهى خوشەويستە لە جياتى بىرگەيەك لە ناوى نەوهىيەكى تر بەسەر زمانىدا بىت و وشەيەك دروست بگات کە لە راستىدا بۇونى نەبىت و وشەيەكى داتاشراو بىت . بۇ نموونە وادابىنەن کە داپېرىھەك دوو ئوهى هەيە ، ناويان كەيوان (كوب) و رىحان(كچ) و ئه و كەيوان زیاتر خوش دەويت . ئەم داپېرىھەيە رەنگە بەردهام بىر لە كەيوان بکاتەوە و لە كاتى بانگ كردىن رىحان دا بە ھەلە پىيى بلىت (كەيان) . فرويد برواي وايە کە ئەم تىيەلەكىش كردىن لە خۇرایي نىيە . خوشەويستى لە رادەبەدەرى داپېرىھ بۇ كەيوان ، دەبىتتە هوى ئوهەكە بىرگەي (ك) ئى وشەي كەيوان ھەلبىگەرت و لە جياتى بىرگەي يەكەمى وشەي رىحان واتە (رى) دابنرى و وشەي (كەيان) دروست بگات . دەتوانىن بە ئاسانى بەو قەناعەتە بگەين کە رەوشىكى لەو چەشنه لە وەرگىراندا تووشى كىشە دەبىت ، چوونكە ئەستەمە خوینەرى زمانى مەبەست لەم تىيەلەكىشە تايىبەتە تى بگات . فرويد باس لە كۆپىكى دەرروونناسى رۆزانە) دا نموونەيەكى تر دېننەتتەوە . فرويد باس لە كۆپىكى بچووك دەكا کە تىيى دا كۆمەلېك كەس باس لە لايەنە سەرنجراكىشەكانى ژن و بیاوا دەكەن . لەو كۆپەدا ژنېك بەرگى لە روانگە دەگات کە ژن بۇ ئوهى بتوانىت سەرنجى پياو رابكىشىت ، پىيويستە جوان بىت ، بەلام بۇ پياو بەو چەشنه نىيە . هەروەها لە درېزەدى بەلگە هيئانەوەكاندا دەلىت : Yes, a woman must be pretty if she is to please men. A man is better off; as long as he has five limbs he needs nothing more.

واتە ، "بەللى" ، ژن ئەگەر بىيەويت سەرنجى پياو رابكىشىت پىيويستە جوان بىت . بەلام پياو دۆخىكى باشتىرى هەيە ، هەر ئەوە كە پىيىچە پەلي ساغ بىت ، پىيويستى بە هيچىتنىيە . "لەم بواراندا ، چوار پەلە " كە ئەم ژنە بە ھەلە لىرەدا دەلىت "پىيىچە پەل " . فرويد دەلىت ئەم ھەلە كردىن لىرەدا بى حىكمەت

دهلیت له روانگهی بانگهشەکەریکی ئایینییەو سروشتییە کە بابەتیک بە زمانیکی باشتەر و سادەتر بگاتە گوینی خەلک . بەلام ئىت بەم کارە ناوتریت وەرگیپان . جەنتزلىر ئەم کارە ئایدا بە شىكىرىنەوە(exegesis) دەزانىت ، نەوهەك بە وەرگیپان .

ئىمە ناتوانىن بە يەكجاري رەخنەكانى جەنتزلىر لە سەر ئایدا رەت بکەينەوە ، هەروەهاش ناتوانىن بە يەكجاريش قبۇولىان كەين . لەو شوينەدا كە جەنتزلىر ئایدا بە بانگهشەکەریکی ئاینى ناو دەبات ، بەشىكى راستە . راستىيەكەي ئەوهەيە كە ئایدا بىرۋايەكى قوولى بەوهەھەيە كە دەبى لە وەرگۈراندا بە هەر جۆرى بىت پەيامەكە بگەيەنرىت . واتە لە كىشەيى نىوان فۇرم و واتادا واتا لە پىشىتە . بەلام لەو شوينەدا كە جەنتزلىر سەبارەت بە ھاوسەنگ كىردى زمان لە دىرى ئایدا دەھەستىتەوە ناتوانىن لايەنگىرى لى بکەين . چۈونكە تا رادەيەك ئەتowanىن بلىيەن كە هېيج دەقىك بە بىن ھاوسەنگ كىردى وەرناكىردىتەوە ، مەڭھەر ئەوهە كە وەك بىركارى كە تەنیا لە زمانى فۇرم پىيەنەتتەوە ئەتowanىن فۇرمۇلۇيەكەي دەگرىتەوە ، نەوهەك لايەنلى ئەتowanىن كە ئەم حالەتەش بە گشتى كەمتر رۇو دەدات . تىورىيەكەي و (شهود)يەكەي ئەم دەقە سەرەتكىيەكە بىت . ئایدا بپواي وايە كە وەرگیپان دەبىت بە دىيارە جەنتزلىر پى لە سەر مەسىلەيەك دادەگرىت كە لە وەرگۈراندا زۇر گۈنگە و ئەتowanىن كە وەرگىپەرگىز نابىت كارىيەك بکات كە دەقىك سادەتر يان دىشوارتر لە دەقە سەرەتكىيەكە بىت . ئایدا بپواي وايە كە وەرگیپان دەبىت بە شىيەتىيەك بىت كە ھەمان كارىگەری كە دەقە سەرەتكىيەكە لە سەر خويىنەرى زمانە سەرەتكىيەكە دايىدەن لە سەر خويىنەرى دەقە وەرگىپەرگىز دەنەنەت ، و ئەگەر ھاتۇو بە ئاكامە گەيشتىن كە ئەو كارىگەریيە دروست نابىت ، ناچارىن دەسکارى تىيدا بکەين . (ئایدا و تەيىر 1969 ل 202) . بە درىزتايى مىشۇوى وەرگیپان بەردەۋام دوو روانگە لە بەرابەر يەكتىدا وەستاون : وەرگىپاننى كە دەقە سەرەتكىيەكە بە تەوەر دادەنلى (مىدا مدار source oriented وەرگىپاننى كە دەقە وەرگىپەرگىز دەنەنەت (مقصد مدار target oriented . يەكەميان زىاتر لايەنلى نوسەر دەگرىت و

(Kernel constructions) تىورىيەكەي ئایدا لە سەر بەنمەمای " پىكھاتە ناوكىيەكان " (Kernel constructions) دامەزراوه کە رىستە كانىش ھەر لەوانەوە سەرەلەددەن . (1964 ل 68) . ئایدا تىورەكەي خۆى لە سەر بەنمەمای تىورىي چامسکى دانادە ، بە جىاوازىيەوە كە چامسکى لە ناوهەرۆكەوە بەرهە فۇرم دەپوات ، لە كاتىيەكدا ئایدا لە فۇرمەوە بەرهە ناوهەرۆك دەپوات . رەوتى وەرگیپان لە سىستىمى ئايىدادا سى قۇناغ دەگرىتەوە : راقە كردن (analysis) ، گواستنەوە (transfere) ، و بىنیاتنانەوە (restructure) . لە قۇناغى يەكەمدا وەرگىپەرگىز مانى رىستەكە شىدەكەتەوە و دەكاتە شۇنىيەكى وەك ئاستى ناوهەرۆك ، لە قۇناغى دوومەدا ھەر ئەم ژىير خانە دەگوازىرەتەوە بۇ زمانى مەبەست و لە قۇناغى سېيەمدا شتىك لە چەشىنى كۆرانى سىستىمى چامسکى پىك دېت . ئەم واتا ناوهەرۆكىيە كە چوارچىنەوە بىن ئەنگەن ئايىدا بىنەرتىدا دادەرىزىتەوە . جەنتزلىر لە سەر ئەو باوهەرەيە كە ھەلەي ئایدا لەوەدایە كە گوينى بە وەتكەي چامسکى نەداوهە كە دەلیت : لە وەرگۈراندا دەبى بە پارىزەوە كەلک لە تىورەكانى ئەو وەرگىپەرگىز . جەنتزلىر (1993 ل 58) دەلیت : ئایدا پىيى وايە كە دەبى وەرگىپەرگىز دەقەكە بە پۇختى و ئامادە كراوى پىشكەش بە خويىنەر بکات . لە روانگەي ئەوهەوە ئايىدا لە رەوتى وەرگۈراندا تەواوى ئالۆزىيەكانى نىيۇ دەقەكە ھەموار دەكات و دەقىك پىشكەش بە خويىنەر دەكات كە ئىستاتىكا و ورده كارىيەكانى دەقە بىنەرتەتىيەكەي لە گەل دا نىيە . لە روانگەي جەنتزلىرەوە هوئى ئەم كارە ئەوهەيە كە ئایدا خۆى لە خويىنەر بە زىاتر دەزانىت و لە ئاكامدا ھەول ئەدا لەم منبەرەوە دەقەكە ئاراستە خويىنەر بکات و لەم ئاراستە كردنەدا بە كەيفى خۆى دەسکارى لە دەقەكەدا دەكات . جەنتزلىر نە تەنیا ئايىدا بە وەرگىپەرگى دەسپاڭ نازانىك ، بەنكۇو پىيى وايە كە ئەو بانگەشەكەریكى ھەلپەرسەت و دەزە روشنىبىرييە كە لاي وايە ھەمموو كەس لە ھەمموو دەقىك تى دەكات . (ھەمان سەرچاواھ ل 45) . ئەوە راستە كە ئایدا دەقە ئايىنەيەكانى وەرگىپەرگىز بىكۆمان لەم كارەشدا بانگەشە كردن بۇ ئايىنەيەكانى پالنەرى بۇوە . جەنتزلىر

دهدا. که سایه‌تی هەلکەوت توروی ئەو سەرددەمە ماتیو ئارنولد بۇ کە لە روانگەکە نایدا وە شیوارى نووسینەکەی زۆر مەلايانە بۇ . ئارنولد لە پروایە دايىھە خويىنەر دەبىت زانىارىيەكى زۆرى لە سەر كەلتۈورى نو سەرەت بىت تا بتوانىت لە دەقە تەرچەمە كراوهەكە تى بگات . ئەو بروايى بە وە نېھە كە وەرگىپەرەرەكەرە خويىنەر بگات . لە لايىكى تەرەوە جەنتزلىرىش بروايى وايىھە كە نايدا لە بەر ئەھە دەقى كەنگەشە بۇ كەلتۈورى مەسىحى بگات ، لە بەنەرتدا لە زمانى پىيى خوشە باڭگەشە بۇ كەلتۈورى مەسىحى بگات ، لە بەنەرتدا لە زمانى كۆمەلنى خەلکەوە نزىكە ، و پىيى وايىھەممو كەسىك دەتوانى لە هەممۇ بابەتىك تى بگات . (جەنتزلىرىش 1993 ل 65) . ئارنولد و نايدا دوو نمۇونەن كە لە وەرگىپەرەندا سەر بە دوو روانگە جىاوازنە كە دەتوانىن لە مىزۇدا نمۇونەي وەك ئەون پەيدا بکەين .

بەم دوايانە پىيىج شىئىر لە شىعىرەكانى خانمى قىسۋاقاشىبورىسىكاى پۇلونى و ورگىرى خەلاتى ئەدەبى نوبىلى سالى 1996 وەرگىپەرەندا سەر زمانى فارسى و لە گۇقارى "نگاه نو" دا بلاو كراونەتەوە . (ئەسمۇزىنسكى 1375ھەتاوى/1996). ئەم شىعىرانە لە لايىن مارك ئەسمۇزىنسكى پۇلونىيەوە ورگىپەرەندا كە دوكتوراي لە زمان و ئەدەبى فارسىدا هەيە و ئەوندەي لە بابەتكەن گۇقارى "نگاه نو" دا دەردەكەۋىت ، لانى كەم شارەزايىيەكى باشى لە زمانى فارسىدا هەيە. ئەسمۇزىنسكى لە وەرگىپەن يەكىك لە شىعىرەكاندا بۇ سەر زمانى فارسى باسى لە "اش رىشتە" (1) واتە (دانوولە) كردووە . مىنۇمۇشىرى لە نامەيەكدا لە بۇ "نگاه نو" ژمارە 33 ، وىرای گالتە كردىن بە وەرگىپەرەنخە لە سەرنو سەرە گۇقاڑەكە دەگرىت كە بۇ چى ئەم جۇرە وەرگىپەنە بلاو دەكتاتەوە . وەرگىپەرە لە وەلامى مىنۇ مۇشىرىدا هوڭارى بە كار ھىنانى "اش رىشتە" ى روون كردووەتەوە . (ئەسمۇزىنسكى 1376ھەتاوى/1997) ئەسمۇزىنسكى بە بەلگەوە باس لەوە دەكتات كە ئەوهى لە وەرگىپەنەكەدا كراوهە بە "اش رىشتە" لە دەقە پۇلونىيەكەدا "سوب مرغ" واتە "سوبى مىريشك" ە. بەلام كىشەكە لىپەدايە كە سوبى مىريشك لە پۇلونيا و ئىرمان وەك يەك بايەخى پىيىنارىت و بە بەلگەوە دەيسەلمىنەت كە

دۇوھەميان بە لاي خويىنەردا داي دەشكىنېت . نايدا سەر بە روانگەى دۇوھەمە تاكۇو ئىستا بەلگەي تەوانان لە بەر دەستدا نىيە كە بە تەوانى بىسەلمىنەن كە كامە روانگەيان لە وۇيىت لە پىيىشترە (تا كاتىيکىش گۇتارەكان يەكسان نەبن ، ناتوانىن ئەمە بىسەلمىنەن) . وادىيارە بە پاراستنى ئەم دوو پىيۇھەرە وک دوو روانگەى بى كۆتايى دەبىت لە كاتى وەرگىپەندا هەر دوو رونگەكە رەچاو بکەين . بە وەتەيەكى تر دەبىت ئەو قبۇلل بکەين كە چەندىن دەقى وەها دەكىرى بە رىڭاى پەيرەو كردىنى مىتۇدە يەكەم -- واتە ئەو وەرگىپەنە كە زياتر مەبەستى نو سەرە -- بە باشتىن شىۋە وەرگىپەنەوە ، لە كاتىكدا لە هىنندى دەقى دىكەدا ناتوانىن ئەم مىتۇدە پەيرەو بکەين . ئەدېب سولتانى لە وەرگىپەنە(كانت)دا بەو ئاكامە كەيشتۇوە كە دەكىرى ئەو بەرھەمە بە پىيى مىتۇدە يەكەم وەرگىپەرەتەوە . بەلام وادىيارە كە مامەلەي خويىنەران بەرامبەر بەم وەرگىپەنە ئەوە نىشان دەدات كە لانى كەم لەم سەرددەمەدا تا رادەيەك پىيىسىتى بەوە هەبۇوە كە ھاوسەنگ بکرىت . لە بەرامبەر ئەم روانگەيەدا ئەو كارەيە كە بۇ نمۇونە فيتز جراڭد لەگەل خەيام و كەرىمى مەشروعەچى لە گەل "ھىدىرىبابىيە سلام" دا كردوويانە . وادىيارە ئەگەر بىمانەۋىت لە وەرگىپەنە شىعىردا كارەگەرىيەكان وەك يەك بن جىڭە لە سەر لە نوى داهىنەنەو (transcreation) رىڭايكەتىرمان لە بەرددەمدا نىيە . ناتوانىن " سلاو لە حەيدەر بابا" ى مەشروعەچى بە ھاوتايى دەقە سەرەرەكىيە تۈركىيەكە بىزانىن . بەلگۇو دەبىت وەكۇو بەرھەمېك چاوى لى بکەين كە گەوهەر و سروشتى خۆى لە دەست داوه و بە بەرگىكى شىمەرى كۆنلى فارسىيەوە پىيىشەش بە خويىنەر كراوهە . (حەميد نوتقى 1376ھەتاوى) . كەواتە دەبىت بە دەلىنیا يەوە بلىيەن كە ناتوانىن ھىچكام لە دوو روانگەيە لە وەرگىپەندا بە روانگەيەكى رەھا دابىنەن .

يەكىك لەو هوڭارە گەنگانە كە نايداي بەرھە لاي ئەو وەرگىپەنە بىد كە خويىنەر بە تەھەر دادەنلى ، دىزايەتى كردىن بۇو لەگەل كەشەھەوابى كەلتۈورىي سەددە نۇزىدەمەدا كە بايەخىكى لە رادەبەدەرى بە وەرگىپەنە مىكانىكى

ورگیرانی شانونامه‌کانی مولیدا هیندی جار ناوی پالهوانه‌کانیان ده‌گوپری . محه‌ممه‌ده عه‌لی فرووغی شانونامه‌ی (تارتوف) ای مولیدی ورگیرایه سه‌زمانی فارسی و ناوکه‌ی گوری بو (میرزا که‌ماله‌دین ، یان پیروزی ریایی) و که‌سیش به کاریکی نائی‌سایی نه‌زانی . رابسا ده‌گیریت‌هه که ، "بورخیس سه‌ردنه‌میک به ورگیری به‌رهه‌مه‌کانی خوی (نورمن توماس دی جووانی) وت که شتیک بنووسیت که ئه‌و مه‌بستی بووه بیلیت ، نه‌وهک ئه‌و شته‌یه که وتوویه‌تی" (راباسا 1373‌هـ تاوی 1994) . که‌اوبو پیراره‌کی "محه‌ممه‌د -ی قازی" له بوجوونی "بورخیس" و (شته) نه‌وتراوه‌کانی "رولان بارت" یش نزیکه .

لهم نمونانه‌دا ده‌سکاری کردنی ورگیر شتیکی جیا و نامو به که‌شووه‌های کشتی ده‌قهکه نیه . ٹنوتی ده‌نوسن : " ده‌توانین هندیک شوین له بهر چاو بگرین که ورگیر سه‌باره‌ت به هیندی له خوینه‌رانی ورگیران به پیویستی ده‌زانیت هندیک گورانکاری له دقه بنه‌رته‌تیکه‌که‌دا بکات . ئه‌م کاره نه‌تمنیا له ورگیرانی دقه زانستیکه‌کاندا ، به‌لکوو له ورگیرانی رومنه ئه‌ده‌بیکه‌کانیشدا باوه . بو نمونه یه‌کیک له هویه‌کانی پیشوازی کردنی ره‌خنه‌گران و نوزینه‌ی خله‌ک له ورگیراوی ئینگلیزی (ناوی گولی سور / The name of the rose) ئه‌مبیرتو نه‌کو ، که له‌لاین فیلیام چیوره‌وه کراوه ، ئه‌وه بوو که ورگیر هندیک له به‌شه لاتینیکه‌کانی ده‌قه سه‌ره‌کییه‌که‌ی لا بردو بو . (ٹنوتی 1995)

هه‌روهک چه‌ند جاریک دووپاتمان کردوه‌توه ، پیویستی گورانکاری له ورگیراندا له جیاوازی نیوان گوتاره‌کانه‌وه سه‌رچاوه ده‌گری . کوروسافا ده‌ره‌هینه‌ری سینه‌مایی به ناو بانگی ژاپونی ، که له‌بهر ئه‌وهی توانیویه‌تی به‌رهه‌مه ئه‌ده‌بیکه قورسکان بکات به فیلم ، ناو بانگی ده کردوه‌وه ، له دیمانه‌یهک له‌گهان گابریا گارسیا مارکیزدا ئاماژه به خالیکی زور گرینگ ده‌کات . کوروسافا لم دیمانه‌یه‌دا ده‌لیت که هیندی له نوسه‌رانه‌ی من به‌رهه‌مه‌کانیانم کردوه به فیلم ، کاتی فیلمه‌که‌یان دیوه ، هیندیک له دیمه‌نه‌کانیان گه‌لیک به لاه سه‌رنجر اکیش و خوش بووه و بو نمونه وتوویانه

تیکه‌یشتنی خله‌کی ئیران له (دانووله) به‌رامبهره به هه‌مان تیکه‌یشتن که خله‌کی پولونیا له سوپی مریشك هه‌یانه و له ئاکامدا بو ورگیرانی ئه‌م شیعره بو سه‌زمانی فارسی ده‌توانین (دانووله) به باشتین هاواتا بو سوپی مریشك دابنیین که له باری واتایی - په‌بودنی --- کلتوریه‌وه هه‌موو تایبه‌تمه‌ندیکه‌کانی سوپی مریشكی پوله‌ندی تی‌دایه . ئه‌مه هه‌مان ئه‌و شته‌یه که فیرس پیی ده‌لیت " دهور له نیو پیکه‌اته " دا و هه‌مان واتا دهور ده‌بینی که نایدا باسی لیوه ده‌کات .

1) اش رشته (ئاشی رشته) ، جوره شوربایه‌که که پیک دیت له رشته (شه‌عیریه) و ئاو و هه‌ندی سه‌وزه‌ی جوزاچو و دانووله‌ی ودک نوک و ماشه و نیسک و... و .

ورگیرانی شته نه‌وتراوه‌کان

خالی گرنگ لیره‌دا دیاری کردنی ئه‌و شوینه دلخوازه‌یه که که‌تووته نیوان دوو جه‌مسه‌ری ورگیران . پیزانین بهم خاله‌یه که وا له ورگیر ده‌کات که "مانگ و شه‌ش پنی" بکات به مانگ و شه‌ش قرووشی . به‌لام پیاوی شه‌ش ملیون دو‌لاری نه‌کات به پیاوی ئه‌وه‌نده تمه‌نی ! رویشتن به‌ره و ئه‌و جه‌مسه‌رانه هیندی جار ورگیر تووشی دله‌راوکییه‌کی زور ده‌کات به‌لام بیکومان هر ورگیریک بو رویشتن به‌ره و ئه‌م دوو جه‌مسه‌ره دزیه یه‌که کو‌مله‌لیک پیوه‌ر و له راستیشدا کو‌مله‌لیک دویندر او (مخاگب) تایبه‌تی به خوی له‌به‌رچاوه ده‌گریت . خوالیخوشبوو مجه‌ممه‌دی قازی له ورگیرانی " دون کیشوت " دا دهسته واژه‌ی " سوبجنه‌لا " ی به کار هیناوه . هیندی که‌س ئه‌م دهسته واژه‌یه په‌سند ناکهن و ده‌لین مه‌کهر له زمانی ئیسپانیایی ، یان فه‌ره‌نسیدا شتیکی له و بامته‌هه یه؟ زورچار له فیلمه‌کانی (جان قن) دا له زمانی خویه‌وه دهسته‌واژه‌ی " الله اکبر " و " لا الالله " مان بیستووه . له

ئهه که هان بدرین له يهک شهودا به تهواوی پازیکی کتیبیکی دھرسی بخویننهوه، دهتوانن بەلین بە خوتان بدهن که ئەگەر هاتوو ئەم کارهتان كرد ، بپۇن و " hot fdge sundae " بکېن و بىخۇن . ماوهەيەك زۆر لە نیو فەرەنگاندا بۇي گەرام تا بىزام ئەم خواردنه چىيە ، بەلام نەتوانى بە تهواوهتى تىيى بىگەم كە ئەمە ج خواردىنىكە. لە راستىدا رەنگە نەتوانىن لە نیو ھەموو خواردن و شىرىننېيە ئىرانييەكاندا شتىك پەيدا بکەين كە تايىبەتمەندى و تام و چىزى ئەو خواردنه بەدات. بەلام گۈرىنگ ئەۋەيە كە تىيەكەيشتن لە چۈننەتى تام و چىزى ئەو خواردنه و سەرەنجام ناسىنى لايەنە جوربەجۇرمەكانى چەننە بۇ خويىندىكارىكە ئەيەھەۋىت بە هوى كتىبىكەوە فيرى ھونھرى خويىندەنەو بىيىت ، بايەخى ھەيە ؟ تىيەكەيشتن لە رادەيى ئەو بايەخە لە رەوتى وەرگىپەراندا بە لىۋەشاوهىي و زىرىھەكى دادەنرىت. بۇ چارەسەر كەردىنى ئەم كىيىشەيە دەتوانىن ھاو واتايىك بەكار بېبىن كە بەتوانى دەھرى ھەبى و ھەم " چوار بىنەماكەي گرایىس " رەچاو بکەين. نايىدا دەلىت ئەگەر بىيىت و وەرگىپەنەتوانىت لە زمانى مەبەستىدا ھاواواتايىك بۇ ماناي فۇرمى واژەيەك لە زمانى بىنەرەتدا بەدوزىتەوە ، يان باشتىر بلىيەن ئەو وشەيە لە زمانىيەك تردا نەبىيىت ، دەتوانىت واژەيەك لە زمانى مەبەستىدا بەكار بىيىت كە ھەمان دەھرى پەيوەندى گرتەن بىگىرىت لە پىيەتەت تايىبەتكەدا . ھەر بۇيە كاتىك تووشى ئەم گىرفتە بۇوم بە خۆم و ت ، تىيەكەياندى خويىنەرىيەكى ئىرانى لە ورده كارىيەكانى ئەو خواردنه تا چ رادەپەك گىرنگە؟ بەو ئاكامە گەيىشتەم كە ئەم خواردنه دەبىيەت شتىكى بە تام بىيىت ، كە خويىندىكارىك چىز لە خواردنهكەي وەرەگرىت. دواي كەمىك بىر كەردىنهوه ، وشەيى " پىراشىكى " م بە مىيىشك دا ھات و ھەستم كرد ئەم وشەيە جىا لە دووربۇون ، يان نزىك بۇونى لە وشە بىنەرەتتىيەكەوە ئەو شتەيە كە بۇ ئەو شوينە دەگۈنچىت . بەرای من پىراشىكى لەم رىستەيەدا ھەمان ئەو دەھورەي ھەيە كە ئەو خواردنه لە رىستە ئىنگالىزىيەكەدا دەي گىرىت. دىارە ئەگەر ئەو دەقەھى باسى نىيە دەكەين ، دەقىك بوايە كە باسى چىشت لىننان و خواردەمنى و شىرىننەمنى بىكردايە ، ئەو كات ئىتىر من ئەو ئازادىيەم نەبۇو ،

" ئەم دىيمەنە عەزىمە ، بە راستى چاكت دەھىنەواه " كۆرساقا دەلىت زۇرىبەي ئەم دىيمەنە لە خودى بەرھەمە ئەدەبىيەكەدا نەبۇون و بۇ خۆي خستۇونىتە فىلمەكەوە . ! پاشان كۆرساقا زىرەكانە ئامازە بەوه دەدات كە ئەم بەشانە لە راستىدا ئەو بەشانە بۇون كە نوسەرەكان لە كاتى داهىنەندا ويستۇوانىن لە نىو بەرھەمەكەدا بېبى ، بەلام نەيانتوانىيە دروستى بکەن. دەھىنەرە فىلمەكە بە پىيى توانى سرۇوشتى خۆي ئەو بەشانە لە ئاخى بەھەمەكەوە دەركىشاوه و خستۇونىتە بەرچاو . چامسىكى وتنى ، ئەم بەشانە لە ناوهەرۆكى بەرھەمەكەدا بۇونىيان ھەبۇوه و بە هوى دەھىنەرەوە لەفۇرمادا خۆيان نىشان داوه. ئەمە ھەمان ئەو قىسىمەيە كە بۇرخس بە وەرگىپە بەرھەمەكانى دەلىت ، تەننیا ئەو شتانە وەرنەگىپەتەوە كە ئەو نووسىيويەتى ، بەلكۇو ئەو شتانەش وەرىگىپەتەوە كە ويستۇويەتى بىيانووسىت و نەينووسىون.

ئەگەرچى پىيىستە وەرگىپە لە ھېننەوە دەسکارى بەرھەمەكە بکات ، بەلام ئەم دەسکارى كەردىنە سەنور دارە . ئەم سەنورە تەننیا بە هوى پىيىستىيە گوتارىيەكانەوە دىاري دەكىرىت و پىوانەيەكى تر بۇ ئەم كارە لە ئارادا نىيە. ئەم پىيىستىيەنە بۇ خۆيان بەسەر چەند توحىمىكى و ردتردا دابەش دەكىرىن كە گرىنگەتىنەن بىرىتىن لە : زەمن ، شوين و ئاستى خوينەر . ھەرەوەك پىيىشتە باسکرا ، ئەگەر گوتارەكان لە نىو كەلتۈور و زمانە جوربە جورەكاندا وەك يەك بۇنایە ، ئەوا چىتەر پىيىست نەبۇو لە وەرگىپەراندا ئەو ھاوسەنگىيانە پىك بەھىنرەن .

سەريارى ئەو بۇ گۈپىنى ھەر توحىمىك لە وەرگىپەراندا پىيىستە پشت بە تىيۇرى وەرگىپەن بېبىستىن. بۇ وىنە چاول لەم نەمۇونە خواردەنەوە كاتى خۆي خەرىكى وەرگىپەننى كتىبىك بۇوم بە ناوى " ھونھرى خويىندەنەو " كە ئەنیس (1983) نووسىبۇوى . ئەو كتىبە لە سەر بىنەماي تىيۇرى (كەلدارخوازى / رفتارگرایى) نووسراوه و نوسەر باس لە چۈننەتى گۇرانى ھەلسوكەوت دەكات. لە شوينىكى كتىبەكەدا دەلى يەكىك لە رىڭاكانى گۇرۇنى ھەلسوكەوتتان ، ئەوهەيە كە مەرجىيەك بۇ خوت دانىيەت. بۇ نەمۇونە لەبەر

په یوهندییهدا سهرهه ل ددهن ، له ووه سه رچاوه ده گریت که ره خنه گر ئاگای
له راده هئو ورد بینییه نیه که ورگیپ له ورگیپانه که يدا ره چاوی کردووه
زور جار ئوهمان بینیووه که ره خنه گر به پیوهره ئاگادیمیه کان ورگیپانیکی
داوهته بھر ره خنه . له کاتیکدا که ورگیپ له بھر چەند هو و پیوستییک
ده قەکەی بو خوینه ری ئاسایی ورگیپ اووه توه . پیچهوانی ئەم مەسەلە یەش
راسته . دیاره يەکیک له و هوکاره گرنگانه که راده هی وردى بینییه که دیاری ده کات
، خودی دەقەکەیه . پیوهره گوتارییه کان له نیو ھەر دەقیکدا کەم تا زور ئوه
روون دەکەنوه کە چ شتیک پیوسته له دەقەکەدا ببى و چ شتیک نېبى . له
بیرکاریشدا هەر بەم جۆرەیه . بو نموونە دەوتیریت "فلانه مەسەلە بە فیسارە
دەرەجەی نزیکایەتیی چاره سەر بکەن " ئەم ریزەیی بوونە بە سەر ھەممو
شتیک دا زاله . دەبى ره خنه گر ئاگاداری ئەو ریزە بیت کە بەھۆی دەق و
خوینه روه دیاری دەکریت . بو نموونە لە ھەمان کتیبی ھونمەی خویندنه وەدا
باسى مامۆستايەک دەکریت کە بە کارامەییەکی زوره و تازه لاوه کان بو
خویندنه وەھان دەدات . ئەو مامۆستايە ناوی (MISS STAR) کە من له
تەواوی کتیبەکەدا کردووەم بە خانمی ئەستار . له راستیدا ورگیپانه کەی من
تەواو نیه ، چوونکە دەبوا بمنۇسىيابىيە (دوشىزە ئەستار) واتە (ست ستارە)
. بەلکوو من نەتەنیا بە پیویستم نەزانیووه تا ئەو رادەیه لە کتیبەکەدا ورد
بینی بکەم ، بەلکوو ھەستم کردووە کە ئەو وردى بینییه تارادەیک شیوینه ره ،
چوونکە پیم وايە لاي فارسەکان کەمیک نائاسایيە کە بەر دەوام گوینیان لە (دوشىزە ئەستار) بیت ، يان بیخویننەوە .

زمانی فارسی تەنیا "خانم" و "ئاغا" له يەك جیا دەکاتەوە . کەسەکان
لاي ئىمە بە خانم بانگ دەکرین يان بە ئاغا ، يان تەنی ناوی کەسەکە دېن .
له مىشكى فارسەکاندا زاراوهی دوشىزە ودک بەرناویک بوونى نیه . جیا
لەمەش بو خوینری کتیبی ھونمەی خویندنه وەھیج گرنگ نیه کە ئەو خانمە
مېرىدى کردووە ، يان نا ، و ئەمەش خائىکى زور گرنگ . ھەروەك چۈن جوانى
يان ناشيرىنى ، چاکى ، يان خراپىيەکەی لە ناوه كەپردا دیار نیه . كەواتە بە

و بە هەر شیووه يەك بوايە دەبوا تايىبەتمەندىيە دىيار و نادىيارەكانى ئەم
خواردنه بگوازىيەتەوە بو نیو دەقى مەبەست و ئەگەر ھاوتايە کى تەۋاوم بو
پەيدا نەكربابايە ، لهوانە بۇ ناچار بە ناوی خواردنه کە وەك خۆ بىنەمە نیو
زمانى فارسىيەوە . ھەروەك چۈن (ساندەۋىچ ، ھات داگ و ھەمبەرگە) مان
ھىننایە نیو زمانە کەوە .

دەکری بە پیي بىنەماي په یوهندىدار بۇون لە چوار بىنەماكەی گرایىسىش ، ئەم
مەسەلە يە رۇون بکەينەوە . بە پیي ئەم بىنەمايە تەنیا ئەو لايەنەی خواردنه کە لە
نیو ئەو پىكەتە باسکراوەدا بايەخى ھەيە ، كە نىشان بىات کە ئەو خواردنه
شتىكى بە تام و چىز و سەنچرا كىشە و دەکریت وەك دەستخوشاڭانە يەك بىرى
بەو لاؤھ كە كارىكى تارادەيەك دىۋارى كردووە . كەواتە ھەممو لايەنەكەنلى تر
لەو پىكەتە يەدا وەلادەنرىن و لەبھر ئەوھى كە تەنیا ئەم لايەنە پیوهندىيە
جىكەي بايەخ دەبىت ، ناسانتر دەتوانىن لە زمانى مەبەستدا ھاواوتابايەكى بو
بىدۇزىنەوە . بابەتى (دانولە) يان سووبى مەيشكىش لە شىعرى
شىمبورىسکادا كە پىشىر رۇون كرايەوە ، بەم جۆرەيە . پیویستە ئەوھ بلىن کە
بە هېچ شیووه يەك مەبەست ئەوھ نیه کە ورگیپ شارەزايى تەواوی لەو
تىۋاندا ببى كە په یوهندىيابىيە ورگىپانە ھەيە . ھەروەك باسمان كرد
ئەمانە ئەو لىيەشواھىي و زىرەكىيەن كە ھەممو ورگىپىكى كارامە پىيان
دەگات .

رادەي وردى بىنى لە ورگىپاندا

ئەو بابەتەي سەرەوە ئىمە دەباتە نیو باسىكى گەلیك گرنگەوە ، كە
ورگىپ و رەخنه گرەكان بەر دەوام لەسەرى ناكۆك بۇون . ئەگەر ئەم رادەيە
دياري بکریت ، رەنگە بەشىكى زورى ئەو كېشانە چارە سەر بکرین کە
په یوهندىيابىيە ورگىپانە ھەيە . بە گشتى ئەو باس و مۇناقشانە لەم

وهرگیرانی بهره‌مهکانی ئهودا كەلکى لىيور بىگرين. لوتفى پپور له بابت زاراوه جوگرفایيەكانيشدا هەر وا بير دەكتەوه و دەنیت دەبى زمان بەشىوھىكى ناسايى بە كار بىيىن و لە پەراويزدا تايىبەتمەندىيەكى رۇون بکەينەوە. ئەم روانگە لە راست ناجىت، هىچ خويىنەرىكى فارس ناتوانىت بەم زمانە ئىستا دەقى ئەلىادە و ئۆدىسىە هومىرى بە لاوە پەسىن دېت، بەلام بە پىيى پىناسەكە ئايدا بۇ وەرگىپان رىڭا چارەكىشەكە زۇر ئاسانە. دەستە واژەي "نىزىكتىن ھاواواتا" لىيەشدا كىشەكە چارەسەر دەكتات. بەم مانايى كە ئەو زمانە كۆنە كە ئىيمە بەرامبەر بە زمانىكى كۆن لە وەرگىپاندا هەلى دەبىزىرین، بە هىچ جۈرىك بە مانايى نىيە كە لەرروو مىشۇۋىي و زمانناسىيەوە يەكسانىن. ئەگەر وابوايە، دەبوا ئەلىادە و ئۆدىسىەمان بە زمانى فارسى دېرىن - كە ئەمرو فارسىكى ئاسايى لىيى تى ناگات -- وەرگىپايەتتەوە. بەلام "نىزىكتىن ھاواواتا" لەو پىناسە ئايدا بۇ وەرگىپانى كردووھ، رىڭەمان پىددەدات كە بۇ وەرگىپانى ئەلىادە و ئۆدىسىە زمانىكى هەلبىزىرین كە زمانى فارسى ئىستا كۆتۈر بېت، و دەتوانىن بەھەۋىنىكى كەمى زمانى "فېردوسى" و يان زمانى "بېيەقى" ئەم زمانە دېرىنە لە فارسى ئىستادا دروست بکەين. بە شىوھىكى "سەعىدى نەفيسى" ئەو كارەيى كردووھ. ھاواواتى كۆن بۇون بە شتىك دەوتىت كە "نەك بە تەواوەتى "بەلکوو تارادىيەك كۆن بېت. سەبارەت بە زاراوهەش هەر بە شىوھىكى ئەگەر لە رۆمانىكدا يەكىك لە كەسايەتىيەكان بە زاراوهەكى ناوجەيى قسە بکات، پىيوىستە ئەم جىاوازىيە زمانىيە بە شىوھىكە شىوھەكەن بکۈزۈزىتتەوە. زاراوهەكە لە بەرامبەر زاراوهى زمانى بېنەرتدا هەل دەبىزىردىت، ناتوانىت بە تەواوەتى هەمان تايىبەتمەندى بىگرىتە خۆي. ئەم كارە ئاكىرى، پىيوىستىش نىيە، چوونكە ئەو زاراوهەكى تەنبا زاراوهەكى تايىبەتىيە و هىچ زاراوهەكى تى ناتوانىت جىڭكەي بىگرىتتەوە. پىيوىست نىيە، چوونكە باس لە ئاسىنى فلانە زاراوه نىيە. ئەوهى لىيەدا گىنگە بىرىتىيە لە پىوهندى ئىۋان زمانى ئەستاندارد و زاراوه و هەروەها مەۋدى ئىۋانىيان كە دىارە لە هەر زمانىكدا

واتايەكى تر ئەم زانيارىيە بۇ خويىنەرىكى فارسى زمان بە پىيوىست نازانزىت و تا رادەيەك پىيش بە يەكگەرتووېيى دەقەكە دەگرىت. چوونكە توخمىكى لەو چەشىنە لە دەزگاى گوتارى زماى فارسىدا نىيە. ئەمە سەبارەت بە (پىراشىكى) و (ئاش راشتە) ئىيەمش راستە. پىناسە ئايداش بۇ وەرگىپان ئەو دىيارە دەسەلمىنیت. ئايدا لە پىناسەكەن دەلىت، وەرگىپان بىرىتىيە لە دۆزىنەوهى "نىزىكتىن ھاواواتا" لە زمانى مەبەستىدا. "نىزىكتىن" لىيەدا زۇر گىرنگە. مەبەست ئەوهىكە لە وەرگىپاندا شتىك نىيە كە ناوى ھاوا واتاي تەواو يان رەھا بىي. ھاوا واتاي miss star لە زمانى فارسىدا (خانىم ئەستار). مەگەر ئەوهىكە كە كچبۇونەكە بىيەتتەن ئىيۇ دەقەكەوە كە لەو حالەتەدا بۇ تەنبا جارىكە شوېنى گونجاوى دەقەكەدا ئامازەزى پى دەكەين و لە باقى دەقەكەدا دىسانەوە بە ئىيۇ (خانم) ئاوى دېننەن. ئەگەرچى ئىيمە بە ھەمۇو ئەو كچانە كە لە قوتابخانە ناوهندى و دواناوهندىيەكاندا دەخويىن، دەلىن خانم، نەك دوشىزە.

مەسىلەيەك كە ئايدا بە ناوى "نىزىكتىن ھاواواتا" باسى دەكتات، تەنبا ئاستى وشە ئاگىرىتەوە، بەلکوو شىۋاپىش دەگرىتتەوە. بۇ نمۇونە يەكىك لەو كىشانە كە ھىندى جار لە وەرگىپاندا دېتە پىشەوە ئەوهىكە كە چۇن دەتوانىن كۆن بۇون "archaism" دەقەكە (پەخشانەكە) بىگۈزىنەوهى. "لوتفى پۇو" (1371ھـ/1992م، ل 128) دەلىت ئەم كارە هىچ رىڭا چارەيەكى بۇ نىيە و پىشنىياز دەكتات، كە باشتىر وايە وەرگىپ دەقەكە بە زمانىكى ئاسايى وەرگىپىتەوە و لە پىشەكىيەكە، يان شوېنىكى دىكەي گونجاودا روونكىرىدەنەوهىكە لە سەر ئەوهى بەنەرتدا كە ئەم دەقە لە بەنەرتدا بە زمانىكى كۆن و كلاسيكى نۇوسرابە. لوتفى پۇور دەلىت لە بەر ئەوهى ئىيمە پىوهەرىكى تەواومان نىيە تا بتوانىن بەرامبەر بە زمانە كۆنە بېنەرتتىيە، كە زمانىكى كۆنە بەكار بېھىن، باشتىر وايە خۆ لەو كىشەيە نەدەين. بە واتايەكى تر ئەو پىيى وايە كە بۇ نمۇونە ئىيمە ناتوانىن لە مىشۇۋى زمانى فارسىدا زمانىك پەيدا بکەين كە لە بارى مىشۇۋىيەوە ھاواواتى زمانى شەكسپىر بېت و لە

باس له کۆمەلگاییک دەکات که بۇونى پولیس زراو دەبا و رەنگ بە روخسارەوە ناھیلیت . من نازانم لە زمانیکى دیکەدا لیکچوونیکى لەو چەشە هەیە ، يان نا . بەلام بىگومان دەتوانىن بلىيىن کە لانى كەم لە زورىيە زمانەكاندا شتى وەها نىيە و بە هىچ شىۋىھىيەك ناتوانىن ئەم واتا تەمومىۋاپىيە لەگەل ئەو دەستەوازەيەدا بۇ نىيۇ زمانیکى تر بىگۈزىنەوە . ئىستا نموونەيەكى تر دېنىنەوە . بەراستى چۆن دەتوانىن كورتە ناو (acronym) ئى زور جوانى (ئاما) واتە (فېوڭەوانى نەتەوھىي ئىران) بىگۈزىنەوە بۇ نىيۇ زمانیکى دیكە . ئەم كورتە ناوە کە بە هەلکەوت هاوناوى بالەندەيەكى بەرزە فەرە و ئەم ھاواواتا مانايىھە جوانە دروست كردە ، لەوانەيە کە بۇ هىچ زمانیکى دیكە وەرنەگىپەرىتەوە .

ديارە ناكىت لە وەركىپاندا ھەموو جياوازىيە گوتارىيەكانى زمان نەھىلەن و ئەم كارە لە بنەرتدا كارىيەكى باش نىيە . بە هەر حال دەقى وەركىپەراو دەبى نىشان بىدات کە وەركىپان ! ئەگىينا دەبىتە وەركىپانىكى كەلتۈرۈ . بۇ نىشاندانى شىۋىو وەركىپانىكى بىناشوو دەتوانىن بۇ نموونە بلىيىن کە ئىيمە روميو و ژوليت بە چەشىنەك وەربىگىرىنەوە كە شتىكى وەك لەيلى و مەجنۇنى لى دەربىچى . ناتوانىن بە تەواوهتى جياوازى نىوان گوتارەكان لە نىيۇ بېبىن . ئەوهى پىيى دەوتىرىت " بۇنى وەركىپان " زياتر پېيەندى بە پىكھاتە زمانىيەكانەوە ھەيە تا بە چەمكە كەلتۈرۈيەكانەوە . ئەگەرچى ناتوانىن ئەم دوو شتە لە زور بارەوە لە يەكتىر دابىن ، دەبى وەركىپ ئەو پەپى ھەولى خۆى بخاتەگەر تا لە چوارچىوھى زمانى زىماكىدا بتوانىت چەمكە بىيانىيەكان بگەينىت بەلام بەو حالەش ناتوانىن بەشىك لە جياوازىيە گوتارىيەكان لە ناو بېبىن ، مەگەر ئەوهى كە دەست بىكەين بە وەركىپانىكى كەلتۈرۈ ، كە ئەوهش بۇ خۆى باسىكى تەواو جياوازە . بۇ نموونە ھىندى كەس لە سەر ئەو باپەن كە ئەو دەورەي بەلگە ھىنائەوە لە گوتارە رۇزئاۋايىيەكاندا دېگىپەرىت ، لە گوتارە عەربىيەكاندا لە ئەستوپ دوپىيات كەدىنەوەيە . بە واتايىھەكى تر رازى كەدىن بەرامبەر لە گوتارى عەربىيدا لە

دەتوانىت نىشان بدرىت . ئەم حالەتە بە گشتى لە دۆبلاژكەرنى فىلمە كانىشدا دىتتە پىشەوە . ئەوانە كە تەمەننېكىيان لى چووه لە بىريان دىت كە ئەكتەرى ئىتنىگلىزى " ترى توماس " لە فىلمەكانايدا زاراوهىيەكى تايىبەتى بەكار دەھىنە كە بە هوى شاش بۇونى دادانەكانى زور زەق و بەرچاو بۇو . ئەم زاراوهىيە لە دۆبلاژدا ، زاراوهىيەكى شىۋىو توركى بۇو كە بە تايىبەت وازەي " سووج " كە درېزكراوهى " سوچىج " بۇو لە يەكىك لە فىلمەكانايدا كەوتە سەر زارى خەلک . ئەوهى لەم نموونانەدا جىيى سەرەنچە ، ئەوهىيە كە گىرنگ نىيە كە ئەم " زاراوه هاواواتا " يە توركى بىت يان كوردى بىت ، يان رەشتى و ئىسەفەھانى و ھەن بىت ، گىرنگ دروست كەرنى ئەو جياوازىيەيە لە قىسەكەرنى ئەم كەسەلەكەن كەسەكانى تردا . تەنانەت لەم حالەتائىدا دەتوانىن كەلک لە زاراوهىيەكى داتاشراو وەربىرىن كە لە چەند زاراوهىيەك پىئىك ھاتىت . ھەر چۈنۈك بىت سەبارەت بە دەقى كۆن و سەبارەت بە زاراوه ، ئەوهى كە ناتوانىن حاشاى لى بکەين ، بۇونى ئەو هيما و ئامازانەيە كە لە دەقەكەدا بە كار دەبرىن نەك بۇ ئەوهى ناسنامەي راستەقىنەيەيان بەلکۈو بۇ ئەوهى جياوازىيەكەيان ئاشكرا بکات .

زورىيە بىرمەندانى بوارى وەركىپان لەو بپوايەدان كە " ھاواواتاي رەھا " بۇونى نىيە ئەوهى ئىيمە بە " ھاواواتا " ناوزەدى دەكەين ، لە زور رۇووهەوە تەنبا " نزىكتىرين ھاواواتا " يە . لەم چوارچىوھدا ھەموو دەسڪارى كەرنىنەك لە گوتاردا پاساو ھەلگەرە . ئەگەر ئەفسانەي ھاواواتاي رەسەن بە لاوە بىنن ، ئىتىر گۆرانكارىي پىيۇيسەت بۇ تىپەربیون لە زمانىيەكەوە بۇ زمانىيەكى تر ئەبىتە كارىيە رەوا . جوزىف بىرادىسىكى لەم بارەوە بۇچۇونىكى جوانى ھەيە . ئەو دەلىت : " خالى ھاوبەشى نىوان وەركىپان و سانسۇر لەوەدايدە كە ھەر دوولا پېنلىپى (ئەوهى دەكىرى) پېرەو دەكەن ، و بىرمان نەچىت كە ئاستەنگە زمانىيەكان ھەر بە قەد سانسۇر دەولەتىي رىگەرىيەكى ئەستەمن " . (بىرادىسىكى 1986 ل 47-46) . زمان پەپە لە دەستەوازەي ئەوتۇ كە تەرچەمە ئاكىرىن . دەستەوازەي " چاي أجان دىدە " تەنبا ماناي چاي بىن رەنگ نادات ، " چاي أجان دىدە "

تىيّدا نيه و لم رىيّكا ياهو لىييان تىيّدهكىين! بىيّكمان ئەم جۆرە وەرگىپرانە كەم و كۇپرى تىيادىه چۈونكە كەسىك دەقى وەرگىپراو بخويىتىه و كە لە زمانە بنەرتىيەكە تىيّنگات.

بەراورد كىردى بىردوزەكانى ئايىدا و نيو مارك و هاوسەنكىيە گوتارىيە كان بىردوزەكانى وەرگىپران لە كۆننەوە تا ئەمپۇ به شىيۆيەكى گشتى كەم تازۇر يەك مەبەستيان لە فۇرمى جۇراوجۇردا دەرىپرىوھ. كاتىك كە ئايىدا (ئايىدا 1964 ل 165-171) باسى وەرگىپرانى روالەتى و وەرگىپرانى زىندۇو (دايناموبىي) هىيّنایە كايە، هىيّشتا باسىك لە دەق و دانانى ناسنامەيەكى تايىبەت بۇ دەق لە ئارادا نەبۇو. نيومارك (1981) سىيستمى زاراوهيى ئايىدا وەرگرت و ناوى دىكەي لەسەر دانا و رووناکى خستە سەرلايەنە تارىكەكانى. نيو مارك بە هىيّنانە ئاراى وەرگىپرانى واتايى Semantic Communicative دا هەمان باسى كۆنلى وەرگىپرانى وشە به وشە و پەيامى وەرگىپرانى سەربەستى خستەوە مەيدان و بە كەلك وەرگرتن لە پىيورە وردىرەكانى زمانناسى رۇونى كىردىوھ. نيومارك بە دەرىپىنى ئەم بابەتە كە هىيّندى لە وەرگىپرانەكان خويىنە دەبەنە نىيوجىيەنە نوسەر (وەرگىپرانى واتايى) و هىيّنديكىتر بە پىچەوانەوە نوسەر دەبەنە نىيوجىيەنە خويىنەرەوە (وەرگىپرانى پەيامى) مۇدىلىكى دىيارى لە دووجەمسەرەكى وەرگىپرانى دايىدەستەوە. زۇرچار بىستوومانە كە فلانە وەرگىپران بە بى ئەودە كە وشەسازىيەكى زۇرى تىيّدا كرابىت، توانىيەتى بابەتىكى زانستى، هونهرى، يان فەلسەفى بە باشى بگوازىتەوە، و لەلايىكى ترىشەوە زۇرچار بىنیومانە كە هىيّندى لە وەرگىپرانەكان ئەگەرچى وشەيىكى زۇرى داتاشراوى تىيّدا بەكار هىيّنراوە بەو حالەشەوە نەيتوانىيە بابەتەكە بگەينىت. نەيىنى ئالۆزى پەيوهندىگرتن كە كەم تا زۇر ناتەبایە، لىرەدايە: بە بى بەكارهىنانى واژەي نوى ناتوانىن لە بابەتى نوى تى بگەين، بەلام خودى واژە نوييەكان پىيش بە تىيگەيشتنمان دەگرن! باشترين ئاست ئە و شوينىيە كە تەنبا هىيّندى لە

رىيّكاى دووپاتكرىنەوەو ئەنجام دەدرىت. (فەرغول 1993). ئىستا وادىبنىن كە بمانەۋىت بابەتىك لە ئىنگلىزىيەوە وەرگىپرىنەو سەر زمانى عەرەبى، بە پىيى ئەو روانكەيە، دەبى بەلگە هىيّنانەوەي نىيۇ دەقە سەرەكىيەكە بخەينەلاوە و لە بەرامبەردا لايىنى دووپاتكرىنەوەي دەقەكە بە هيىز بکەين. ئەم كاره باش نىيە و هيچ شتىك لە وەرگىپرانەكە ناھىيەتىوھ. هاوسەنگى گوتارەكان كە رىكىز بەم شىيۆيەنە نىيە، چۈونكە لەو حالەتەدا وەرگىپ بەرەو وەرگىپرانى كەلتۈرىي دەپروات كە تا رادەيەك لە وەرگرگتن (اقتباس) دەچى. گەريمان ئەمە راست بىت كە بەلگە هىيّنانەوە لە گوتارى رۆزئاوابىدا لە بەراورد لەگەل گوتارى رۆزھەلاتىدا روئىكى بە هيىزتر دەگىپرىت. بەلام ئەمە مانانى ئەمە نىيە كە عەرەبىك، يان ئېرانييەك ناتوانىيەت لە بەلگە هىيّنانەوە (استلال) تى بىكەت. لىرەدا نابىت وەرگىپ هاوسەنگى دروست بىكەت، چۈونكە لە لايىك خويىنەرەي رۆزھەلاتى بە ئاسانى لە بەلگە هىيّنانەوە تى دەگات و بە هيچ جۇرئىك لە بارى زمان و دەرىپىنەوە بەلگە هىيّنانەوە لە دىۋار نىيە، لە لايىكى تىرەوە خويىنەرەك كە بە شوينى كتىب يان واتارىكى وەرگىپاودا دەچىت، لە بىنپەتدا خۆى بۇ ئەمە ئامادە كردۇوھ كە لە گەل دىاردە ئامۇ و نا ئاشنادا روو بەرۇو بېيتەوە و ئەمە لە بىنەرتدا بە يەكىك لە دەورە سەرەكىيەكانى وەرگىپان دادەنرىت و لەوانەيە سەرنجىراكىش بۇونى وەرگىپان لەمەدا بىت. ئەگەر وا نېبوايە گەلان تىكىرا شتەكانى خۆيان دەخويىندەوە و گۈيييان نەدەدا بە دەقى بىيگانە. مەبەست لە يەكسانى گوتارەكان، يەكەم ئەو نەمۇنەنەيە كە خويىنەرە دەقى وەرگىپان تۇوشى سەر ئىشە دەكەن، و دووھم ئەو نەمۇنەنەيە كە يەكسانى نىيوانيان لەگەل دۆخە گوتارىيەكانى دەقى مەبەستدا نابىتە هوى زيان گەياندىن بە دەورى پەيوهندى - مانايى دەقى مەبەست. ئەو نەمۇنەنە كە پىيىشتر باسکران دەرىزى ئەو جۇرە بارۇو دۆخەن. نەمۇنەي سەرنجىراكىشى ئەو وەرگىپرانە كە وەكۇو پىيۆسەت لە بارى گوتارىيەوە لە گەل يەكتەر ناكۈونجىن ئەو دەستە وەرگىپرانەن كە ئىمە راستەو خۆ لىييان تى ناگەين، بەلام كاتىك لە گەل دەقە بىنەرتىيەدا بەراوردىيان دەكەين، دەبىنин هيچ كەموكۇپرىيەكىيان

(1915) به جیاوازی دانان له نیوان ئامازه پیکەر (دال) و ئامازه پیکراو (مدلول)دا و به سەرەبەخۆ کردنی ئامازه پیکەر بە بى ئامازه پیکراو بناھى سەر بەخۆ بۇونى دەقى داپشتبوو. رولان بارت بە هوى نۇوسىنى وتارى "مەركى نوسەر" دوه لە سالى (1986)دا دەقى وەك دەسەلاتدارىكى بى ھاوتا له نیو باسە ئەدەبىيەكاندا راگەياند. بارت وتى ھەموو شتىك لە نیو دەقدايە و دەق بە تەنیا تەواوه و ھەموو شتىك لە دەقه و سەرەھەل دەدات و رەخنە ئەدەبى پیویستى بەوه نىيە كە لە زىيانى نوسەر و ھونەرمەند ئاگادار بىنەوه. ھولەكانى فوکوش سەبارەت بە پىكەيتانى گوتارگەلىك كارىگەر بۇو. فوکۇ (1979) لە بىروايە دايە كە تەنیا لە رىڭاى بىنیاتنانى (ھەقىقتەت) وە دەتوانىن كارىگەرى دروست بکەين و دەسەلات بگەينە دەست و تەنیا لە رىڭە ئەزمان و پىكەيتانى گوتارەوە راستى دروست دەبىت. فوکۇ قەناعەتى وايە كە بى رەچاو كردىنى ئەم فاكتەرە ناتوانىن مىژۇوى رۆزئاوا شى بکەينەوه. (لە وېيىستەرەوە وەركىراوه 1990 ل 63-64). لە رىڭاى لىچقاۋاندى زمان بە دۇئىل باشتىر دەتوانىن لەماناي قىسەكانى فوکۇ ئەتكەن. زمانەكان و بەشىوهى گاشتى گوتارەكان لە تەقە كردىنى نیو دۇئىلەكان دەچن. سەركەوتن ھى ئەو كەسەيە كە زۇوتەر بتوانىت چەمكىك لە چوارچىوهى زماندا - لە وشەوە تا ھەموو دەق --- دابىرىزىت و دەرى بېرىت. راستىيەكە ئەوھىيە كە جىهان لە سەربىنەماي گوتارەكان پېك دىت. گوتارى مەزھەبى ، زانستى ، ئەخلاقى و هتد. ئەمانە كار دەكەنە سەرىيەكتەر و ھىنديكىيان بە سەر ئەوانى تردا زال دەبن . كاتى گوتار پېك هات ، ئىتىر بى گوپىدان بەو كەسانە كە بە كارى دېىن ، دەبىتە خاون پىناسەيەكى سەرەبەخۆ و بەرەو پېشەو دەپرات. بۇ نەمۇونە با جىيَاواى "he" لە ئىنگلېزىدا لە بەر چاو بگەين ، راستە كە ئەم جىيَاواھ سەرەتا لە مىشكى خەلکدا چەسپى و لە رىڭاى ھۆكارىكى نازمانىيەوە زىاتر لە "she" زەق و بەر چاو بۇو، بەلام كاتىك چۈوه نیو گوتارى رەگەزەوە بۇ خۆى دەستى كرد بە كارىگەرى دانان. وەك ئەوھى بلىي ئامادەيى ئەم جىيَاواھ لە نیو زمان و دەقدا بۇوە هوى ئەوھى كە لە دونىيائى

وەركىرەكان لېي تى دەگەن و ئىمە هيىشتى بە تەواوهتى نازانىن كە ئەو كەسانە خاوهن چ توانايىيەكىن. رېبازىك كە نايدا و نىومارك دەيھىننە نیو وەركىرەانەوە لە لايمەن كەسانى ترىشەوە بايەخى پى دراوه . كتىبە سەرنجراكىش و پې زانىيارىيەكە "جۇرج ئەستىننەر" (1975) لە نیوان ئەم دوو جەمسەرەدا دەچىتە پېش و بەرزنى و نزەمىيەكانى ئەو دوو شىۋىيە دەرەدەخات. لە دىرۇكى وەركىرەانە دەتەنەن شوپىن پېي ئەو جەمسەرەانە بەدى بکەين. ئەو شتە كە نىومارك لە ژىر ناوى وەركىرەانى واتايى / وەركىرەانى پېيامى (يان وەك نايدا دەلىت وەركىرەانى نوسەرمەبەست و وەركىرەانى خويىنەرمەبەست) باسى دەكەت ، لە سەرەتاي ئىسلامەوە ھەبۇوە. لە وەركىرەانى بەرەھەمە يۇنانىيەكان بۇ سەر زمانى عەرەبى دوو مىتۆد پەيرەو كراوه. يەكىك مىتۆدى يوحەنائى كورى بىتىق و كورى ناعىيمە حەمسى و ئەوانى دىكە بۇوە كە بە تەواوهتى وەك وەركىرەانى روالتى "نايدا" و وەركىرەانى واتايى "نىومارك" بۇوە . ئەو گرووبەھەولىيان داوه كە بۇ ھەر وشەيەكى يۇنانى ، وشەيەكى عەرەبى دابىنن و ئەگەر لە بەرامبەر وشەيەكى يۇنانىيەكان دەھىننە ئەدەپەن بۇ نەدۇزراپايدەوە ، وشە يۇنانىيەكەيان دەھىننە ئەنەن ئەنەن زمانى عەرەبىيەوە. مىتۆدەكە دىكە هي حەننەنى كۆپى ئىسحاق و جەوهەرييە. ئەوان بايەخىكى ئە توپىان بە وشە و پىكەتەي وشە نەدەدا ، بەلکۇو تەنیا واتا و پېياميان لا مەبەست بۇوە. (وەركىرەانى زىندۇوو ئايدا و وەركىرەانى پېيامى نىومارك). خويىندەوە ئەو وەركىرەانە كە بە پېي مىتۆدى يەكەم (مىتۆدى يوحەنائى كورى بىتىق) كراون ، زۇر لە خويىندەوە ئەو وەركىرەانە دژوارتن كە بە مىتۆدى حەننەنى كۆپى ئىسحاق كراون. لە لايمەكى ترەوە مىتۆدى يەكەم ، گەلىك ھاواواتا ، لىچقاۋون ، دەرىپىن و بە گاشتى ويڭە ئۇنانىان ھىننە ئەنەن زمانى عەرەبىيەوە. (محقق 1365 ئەتلىرى 1986 ز). لە گەل دەسپېكىرەنى ئەو باسانەدا كە پېيەندىييان بە دەقه و ھەبۇو ، ورده ورده باسەكانى پېيەندىدار بە گوتارىش سەربىان ھەل دا. سووسوور)

دوزه‌ره‌وه‌كهش خويئنر بُوو و ئامرازه‌كانى دوزينه‌وهش پيّوه‌ره جوانناسىيەكانى خودى خويئنر بُوون . سره‌هەلدانى بزوونتەوهى ئەدەبى فۇرمالىيستە رووسىيەكان لە سەرتاتى سەدهى بىستەمدا و كارىگەرى بەرھەمەكانى ياكوبسِن لە سەر ئەم رەھوتە بوهتە هوی ئەوه كە دەق ناسنامەيەكى حاشا ھەلدنگەر بەدەست بىننېت . ورده ورده زمانناسەكان لە سەر شىكارى رستە وەك يەكەيەكى زمانى توشى گومان بُوون و بەو قەناعەتە گەيشتن كە زمان لە چەند بەشى گەورەتر پىكھاتووه . بُوونى دەق وەك سىستەمكى خاونەن بايەخ سەقامگىر بُوو و باس لەوه دەكرا كە واتاي ھەر بەرھەمېك بە هېيج جۆرى لە گەل مەبەستى نوسەر دا يەك ناگىرىتەوه . ھەر ئەمە واي لە ھىننەي نوسەرى وەك ھارولڈ پىننەر و ساموثىل بىكىت كرد كە لە ديمانەكانىيان دا وەلامى ئەو پرسىيارەنەدەنەوه كە مەبەستيان لە نوسىينى فلانە بەرھەم چى بُووه . وەك ئەوهى بلېيى دواي بلاو بُوونەوهى بەرھەمەكانىيان ئەوان بىيچگە لە خويئنر بُوون ، هېيج مافىكى تريان بە سەر بەرھەمەكەوه نەدەما . (ويىستەر 1990 ل 22)

ناسنامەدار بُوونى دەق و راقە كردىنى زمان لە ئاستەكانى گەورەتر لە رستەدا و ، بە واتايىكى تر سەر ھەلدانى زمانناسى گشتىگەر كارىگەرى خۆى لە سەر وەرگىران دانا . كاتىك ئەو دەرنجامە بە دەست هات كە پىوه‌رى راقە كردىن شتىيکى بەرفراواتلى لە رستەيە ، ئىتىر چۈن دەكرا ئەو بىنمايى بە راست بىزانرى كە پىوه‌رى وەرگىران رستەيە ؟ رىپەوى كامل بُوونى گوتارەكان و ئاكامەكانى ، واتە دەق لە نىيۇ زمانەكاندا جياواز بُوو و ئەم كارە بە شىوهى سروشى رىڭايى نەدەدا كە دەق بە بىن دەسكارى كردىن و پلۇم كراو لە زمانىكەوه بۇ نىيۇ زمانىكى تر بگوازىتەوه . نايدا و كىتفۇرد و نىومارك خويان لە باس و ليىدوانى دەق بە واتا نۇيىيەكى ئادەن و ئەو دەسكارى كردىن لە روانگەي ئەوانەوه زىاتر چوارچىيى وشە و رستە دەگرىتەوه . لەوانەيە يەكىك لە جياوازىيەكانى نىيوان راقە كردىنى گوتار لە وەرگىراندا و تىۋەرەكانى پىشتر ئەوه بىت كە راقەكىردىنى گوتار سەرىيەستىيەكى زىاتر بە وەرگىر دەدا تا

دەرەودا بالا دەستى نىيرىنە بە سەر مىيىنەدا بە هيئىتى بىت . "he" بۇ جىتناوى وشەي خودا لە زمانى ئىنچلىزىدا داخراوه .) ئەم تىۋەرە لە گەل تىۋەرەكەي بارت واتە - سەر بەخۆ بُوونى دەق لە نوسەر - دا دىيئەوه . وتهكەي فوکۇ واتە(كارىگەرى دانان لە رىڭايى زمان و پاشان بەدەست ھىننەي دەسەلات) لەوه ئەچى وتهكەي راست بىت . ئىمە دىتومانە كە لە نىيۇ خەلکدا ھىننەي جار كۆمەلېك قسە و باس بە مەبەستى لايەنگىرى كردىن لە كەسيك يان دىزايەتى كردىنى ئەو كەسە دروست دەكرين . ئەم قسانە ورده بە هيئىز دەبن و بە هوى يەكانگىرى گوتارىيەوه وەك قسەيەكى راستيانلى دىت . كاتىك بُوون بە راست دەبىنە ھاوشانى دەسەلات و كاتىك دەگەنە دەسەلات ، رىڭا ھەموار دەكەن تا لايەنگىرەكانىيان بە سەر بايەتكەدا زال بن . دەكرى ئەم دىياردەيە لە ژيانى رۆژانەشدا بە دى بىرىت . سەرتا كەسيك قسە لە سەر كەسيكى تر دەكات ، ئەگەر بىت و ئەو قسەيە بە هيئىز بىت ، ئەوا كارىگەرى دادەنیت و دەماودەم دەگەپىت و پاش ماوەيك وەپاست دەگەپىت . ھەر ئىستا ئىمە شايەتى ئەوهىن كە گوتارە رۆژتائايىيەكان و گوتارە رۆژتائايىيەكان بەرامبەر بە يەكتەر وەستاونەتەوه ، و بە گشتى دەبىينىن كە گوتارەكانى ئىمە دەكەونە ژىير كارىگەرى گوتارەكانى رۆژتائاوە . زمانى ئىمە بە گشتى و گوتارە تايىەتكەنانى ئەم زمانە لە ژىير قورسايى زمان و گوتارە رۆژتائايىيەكاندايە كە دەخرىتە سەرى . پەپوپاگەندەش ھەر ئەم شتەيە . ئەگەر دەبىنەن ھىننەي لە پېو پاگەندەكان جىيى خويان ناگىرن ، بۇ ئەوه دەگەپىنەوە كە (ھەقىقەت) تىيان تىدا نىيە .

لە كوتايىيەكانى سەدەي نۆزدەھەمدا دەنگۈي ئەوه سەرى ھەلدا كە دەق فېرى بە نوسەرەوه نىيە . ئەو سەرەدەمە لىيەر و لەوي دەوترا كە دەق تەنبا بەرھەمى رابىدوو ئەزمۇون و شۇينى زيان و گوزەرانى نوسەر نىيە و ھەرەھا دەوترا كە ئەم جۆرە روانىتە بۇ دەق روانىنېكى زەينىيە . ورده وورده ئەم تىڭەيشتنە دروست بُوو كە روانىتىي بايەتىيانە ئەوهىي كە تەنبا دەتوانرى شى بکرىتەوه . دەق پىكھاتەيەكى يەكگەرتووه كەپىويسەتە نەھىننېكەي بەزورىتەوه .

ترهوه له رهوتى ورگىراندا فۇرمە جياوازەكان له يەكتىر نزىك دەبنەوە. هەروەها وا دىتە بېر چاۋ كە نەتهنىا وەرگىپان پىيىستىيەكى حاشا هەلئەگەر، بەلكوو روو له پەرەئەستاندەن. ئەنگل دەلىت : "ھەروا كە ئەم جىهانە وەك نارنجىكى سىسىبوو چىچ دەبىتى و بچووك دەبىتىو، و تەواوى خەلک بە كەلتۈورى جياوازەوه لە يەكتىر نزىك و نزىكتەر دەكەنەوە (ئەگەر چى بە نابەدلى و گومانەوە) . وادىارە دروشمى بىنەرتىيمان لەم دوسالاندە دەبى ئەمە بىت يان بىمرە ، يان وەرىگىرە " (ئەنگل 1985 ل 2 ، وەرگىراو لە جەنتزلىر 1993 ل 9) لەو دەچى ئەم دروشىمە دروشمىكى راست بىت و دەرنجامەكەيشى بىڭومان نزىك بۇونەوهى زمانەكان و شىيەكانى دەرىپىنە لە يەكتىر . زمانى فارسى لەم پەيوەندىيەدا بەلگەيەكى زىندووە. بۇ نمۇونە ئەگەر پەنجا سال لەمەوبىش كەسىك بىوتايە " انقدر انجا واىستا كە علف زىر پايت سىز بشە" (واتە - ئەوەندە لەوئى راوهستە تا زىر پىت سەۋز بىت) ، ئىيمە نەماندەزانى nuder his دەلى چى. ئىستا لە زىر سايىھى وەرگىپانى دەستە وارھى سەرەتكىيەكە بىت . بە گەشە سەندىنى زمانناسى نۇى ، قوتاچانە لەپزىك بۇۋازىيەوە و مۇدىلى گۇپان جىتكەن وەرگىپانى وشە بە وشەي گىرتەوە. ئالبرىشت نوبىرت، يەكەن وەرگىپانى بە هەموو دەق ناوزەد كرد و مۇدىلىكى هىننایە كايەوە كە بە مۇدىلى سەرەت (Top-dawnmodel ناسراوە. لەم مۇدىلىدە وەرگىپانى سەرەتە هەموو دەقەكە دەخويىنېتە و پاشان بەشىكى گۈنچاۋ لە گەل ئەو دەقەدا هەلەبېزىرى بۇ وەرگىپانەكە. (جەنتزلىر 1993 ل 69-70)

بتوانىت دەقىكى پاراو و ھەموار بە دەستەوە بىدات. روانىنىكى گشتىگىرانە بۇ دەق لە بنەرتىدا والە خويىنەر دەكەت كە بە شىيەيەكى گشتى چاۋ لە دەقەكە بىكەت ، كە ئەم حاھەتلە هەنگاۋ نان لە رىستەيەكەوە بۇ رىستەيەكى تر دروست نابىت. ئەم تىپروانىنە لە دەق واوهەر دەچى و پىكەتەكەش دەگىرىتەوە. پىكەتە ئەوەندە واتايەكى بەرپلاۋى ھەيە كە ھېندي كەس لە كاتى ئەزىزىمىزلىنى تايىبەتمەننېيەكانىدا ، شوينى بلاۋ بۇنەوهى باھەتكەش لە رىزى تايىبەتمەننېيەكانى دەق دا دادەنин . بەو ماناپى كە ئەگەر بىيىت و تارىيەك لە رۆزىنامەي "كىيەن و ئىتىلاعات"دا (دوو رۆزىنامەي رۆزىنەن لە ئىرلاندا - و) بلاۋ بىتىوە ماناپى كەيان پىكەوە جياواز دەبىت. بىڭومان ئەو جۇرە تىكەيەشتەنە لە دەق ئەركى سەرشانى وەرىگىپ قورستە دەكەت. وەرگىپانى وشە بە وشە ، يان رىستە بە رىستە دەقىك ئاساتىرە لە وەرگىپانى ئەو دەقە بە شىيەيەك كە بتوانىت وەك دەقىكى زىندوو لە كەلتۈور و زمانى وەرگىپانى دەركەۋىت. رەنگە حاھەتى يەكەم نەبىتە دەق ، ئەگەرچى وەرگىپانىكى پراو پرى دەق سەرەتكىيەكە بىت . بە گەشە سەندىنى زمانناسى نۇى ، قوتاچانە لەپزىك بۇۋازىيەوە و مۇدىلى گۇپان جىتكەن وەرگىپانى وشە بە وشەي گىرتەوە. ئالبرىشت نوبىرت، يەكەن وەرگىپانى بە هەموو دەق ناوزەد كرد و مۇدىلىكى هىننایە كايەوە كە بە مۇدىلى سەرەت (Top-dawnmodel ناسراوە. لەم مۇدىلىدە وەرگىپانى سەرەتە هەموو دەقەكە دەخويىنېتە و پاشان بەشىكى گۈنچاۋ لە گەل ئەو دەقەدا هەلەبېزىرى بۇ وەرگىپانەكە. (جەنتزلىر 1993 ل 69-70)

نزىك بۇونەوى گوتارەكان لە يەكتىر

تىپرەتىپلىرىنىڭ ئەلماندى كە زمانەكان تەننیا لە ئاستى فۇرمدا پىكەوە جياوازن و ئەمە جىڭە لە ئەندىشەنى ھاوبەشى مروۋە شتىكى تر نىيە . لەلائەكى

حهشارداوه و ورگيپري چاك بهو كه سه دهوتريت که بهو ئاسته له ناسين گه يشتبيت. ورگيپاني سرهكه وتتو بهو ورگيپانه دهوتريت که بتوانى ئەم گونجاندنه دروست بكتا. دياره ناتوانين له ورگيپاندا به دواي لوتكه گونجاندى داهينه رانه دا بگېرىن، بېلكوو له ئاماده كردن (تأليف) يكى سرهكه وتودا ده توانين بهديي بکەين. ئاماده كردن به پىچهوانه ورگيپانوه که گوتاريكي بىگانه يه، گوتاريكي خومالىيە. رەنگه ئاماده كردن لاواز بىت، رەنگه زانيارىيەكى كەمتر يان زانيارى هەلە بدا به دەستمۇ، بەلام رەروى زمان و شىوه دەرىپىنه و پاراو و بىن گرى و گولە. ورگيپانى چاك ئەوهىيە کە خۆي لەم پله يە— ئاماده كرن— نزىك كردبىتەو.

كىشەي دەرۈونى ورگيپان

بهو ئاكامە گەيشتىن کە ئەگەر بمانەويت نووسراوه يكى به ناسانى بخويئىتەو و زانيارى پىويست بادات به خويئەر و ئەو كارىگەرييە لە سەر خويئەر دابنیت کە مەبەستىتى، پىويستە ئەو مەرجانە ئىدا هاتبىت کە پىشتر باسکران. دەقىكى لەو چەشىن بە ناسانى پەيوهندى لەكەل خويئەر كەيدا دامەززىنېت و بە واتايىكى باشتىر وەك تىرىك وايى کە راست ئامانجەكە بېكىت. ئەم جۇرە دەقانە لەھەموو بوارەكاندا ھەن، چ ئەدەبى و چ زانسىتى. بىڭومان لەم جۇرە دەقانەدا توخمەكانى پىكەيىنەرى گوتار، پىكەو جياوازن. بۇ نمۇونە لە دەقه هاندەر و هەر بە پىيەش لە دەقه فيركارىيەكاندا لەچاۋ دەقەكانى تردا توخمى گۇپان و دووپاتبوونەو زياترە. لە بىرامبەر ئەوهشدا بەلگەھېننەو و ئامازەپىدان لە توېزىتەوە كاندا زياترە تا لە باقى دەقه كانى تردا.

ئەو بايەت و نمۇونانە کە پىشتر باسکران، دەبى بايەخى گۇپانيان دەرخستبىت. گوتار برىتىيە لەچوارچىوە يكى کە تىيىدا پەياميك دەنئىردرىت و

دەسەپىنى. هايتىم لە سەر ئەو باوەرە يكى کە ورگيپ لە ورگيپاندا لە زمانى ژىر دەستەوە بۇ زمانى ئىنگلىزى ئازادىيەكى زياترى هەيە، بەومانايە کە ورگيپ ئەوهندە پىكەتەي زمانە ئائينگلىزى يكى (زمانى بنەرت) دەگورى تا لە گەل پىكەتەي زمانى ئىنگلىزى (زمانى مەبەست) دا رىك بکەويت . بەلام ئەم رەوته لە ورگيپان لە ئىنگلىزى يكى بۇ زمانەكانى تر، و بە تايىبەت بۇ ئەو زمانانە کە لە بارى خزمایەتىيەوە لە ئىنگلىزى يكى دوورن ، بە پىچەوانەوە يكى لە ورگيپان لە ئىنگلىزى يكى بۇ زمانەكانى تر هەرگىز ورگيپ زمانى بنەرت (زمانى ئىنگلىزى) بە مەبەستى گونجاندى لە گەل زمانى مەبەست (زمانى نا ئىنگلىزى) دا ناگورىت. بە پىچەوانەوە زمانەكانى تر دەبى بەردهوام خويان لە گەل فورمى زمانى ئىنگلىزىدا رىك بخەن. بە واتايىكى تر زمانى ئىنگلىزى مۇدىلە زمانى — كەلامىيەكى خۆي بە سەر ئەواندا سەپاندووە. (هايتىم و مايسون 1990 ل 191). ئەگەرچى ئەم پروسەيە دەبىتە هوى دژواركىدىنى كارى هەلسەنگاندىنە ورگيپان، بەلام دىياردەيەكى راستەقىنەيە و هەممومان دەيىيەن. كەواتە دەكىرى پىشىپنى بکەين کە لە ئايىندەدا گوتارى هەمۇو زمانەكان خويان لە گوتارى ئىنگلىزى نزىك دەكەنەوە. ئەم گوتارە بالا دەستە بە هوى هيىزىكى بەرۋالەت نادىار، بەلام يەكچار بە هيىزەو، دەست دەخاتە نىيۇ گوتارى هەمۇو زمانەكان و بە شەكانيان جىڭۈركى پى دەكات و لەكەل خويدا دەيانگونجىنى. هەروەك پىشىت ئامازەمان پىكەرد، ئەركى ورگيپ ئەوه نىيە کە خىرايىيەكى لە رادەبەدەر بەم پروسەيە بېبەخشىت، لە راستىدا سروشتى پىيەندى گىتنى رىڭا بەم كارە نادات. ئاراستەي روېشتنەكە ديارە، بەلام پىيەستە رادە و خىرايىيەكەشى دىيارى بىكىت. هەر وەك چۇن خواردىنى وشك و قورس گەدە لواز توشى گرفت دەكات، گواستنەوەي زانيارىيە چەكаниش لە چوارچىوە يكى نامۇ و نارىكۈپىك دا زيان بەو مېشكانە دەگەينى كە ئاكايان لەم زانيارىيەنە نىيە. بۇ بە دەست ھىننانى رادەيەكى باش پىيەستە دوو كەلتۈورى بەرانبەر (كەلتۈورى بنەرت و كەلتۈورى مەبەست) بناسين. ئەم ناسىنە گرنگىتىن ئامازەكانى گونجاندىنە گوتارەكانى لە ناخى خويدا

ئىنگلىزى زمانه كانى جىهان و پاش و هرگىرانىش باقى نەتەوەكانى ترىيش بە پىيى نزىكى ئاستى زانست و كەلتۈرۈيان لە ئاستى زانست و كەلتۈرۈ ئەمەريكا باشتىر لە دەقەكە تى دەگەن . (صىلچو 1368 ئىھتاتوى 1987 ز). پەراوىز^{*} پىيوىستە ئەو بىزانىن كە ئەو بەرەمەمانە كە بۇ خارىجىبىيەكان دەننۇوسىرىن ، بەرەمى ئاواھەرەتىن (دەگەمنىن) ، چونكە ئەو بەرەمەمانە هەر بەم مەبەستە دارىزداون ، وەکوو بەرەمەمە بلاۋىكراوەكانى يۇنسكۇ . ئەم جۆرە بەرەمەمانە لە سەرانسەرى جىهاندا خوينەرى خۇياڭەمەيە و بە گشتى ئەو بەرەمەمانە لە ولاتە جۆرە جۆرەكاندا دەفروشىرىن و لە بە رئەمەش كە متراوا رى دەكەۋىت كە بەرەمەمېكى يۇنسكۇلە ولاتىكىدا رەونەق پەيدا بکات و رىزىدەيەكى زۇرىلى بىفروشىرىت . ئەمەش لەبىر ئەوەيە كە نوسەر و بلاۋوكەرەوە مەبەستىيان كەلتۈرۈيکى تايىبەت نىيە. كەواتە توخەكانى پىكھەنەرى گوتارلەم جۆرە بەرەمەمانەدا جىاوازن لەو بەرەمەمانەى كە بۇ كۆمەلگەيەكى تايىبەت دەننۇوسىرىن .

كەواتە وەرگىپان لەگەن كىشەيەكى بىنەپەتى و جەوهەريدا بەرە و رووپىيە كە پەيوەندى بە تواناىي يان ناتواناىي وەرگىپەوە نىيە. لە كەلتۈرۈرە جىاوازەكاندا ، گوتارە نۇوسراوەكان پىكەو جىاوازن . باپتىكى وەك ئەشق لە بەرچاۋ بىگىن ، كە بۇ نمۇونە لە كەلتۈرۈ ئىنگلىزىدا لە شىۋەرى روْمۇيۇ ژولىت و لە كەلتۈرۈ ئايرلەندىدا لە شىۋەرى تىرىستۇرم و ئەيزالىدە و لە كەلتۈرۈ ئىرانايدا لە شىۋەرى وەيس و رامىن و وامىق و عوزرادا خۇى دەنۋىيىت . يان ئەگەر بۇ نمۇونە لە ئىراندا كەسىك بىيەۋىت و تارىك دەر بارەدى دەنۋىيىت . " كار كىدىنى منالان لە پىيىناوى بىژيو " دا بىنۇوسىت ، بىيگومان ئەم نۇوسراوەيە لەگەل نۇوسراوە كەسىكدا كە نەروپىچ هەر ئەم كارە بۇ منالانى نەروپىزى دەكەتس جىاوازى دەبىت . ئەم جىاوازىيە لە جىاوازى گوتارەكانىانوھ سەرچاۋ دەگىرىت ، و وەرگىپ نەتەنیا بەر لە هەمموو كەسىك رووبەررووئى ئەم كىشەيە دەبىتتەوە ، بەلكوو دەپىن ھەول بادات تا ئەو جىيگەيە دەگىرىت --- بە كەلك وەرگىتن لە فىل و تەلەكەي جۆرەجۆر --- ئەم كىشەيە بۇ خوينەرەكە

وەرگىرى پەيامەكە لەو سەرى ئەم دەزگاپاھە وەرى دەگىرىت . ئەم دەزگاپاھە لە لوتكەي كارامەيدايە . بارودۇخىكى ئايىدیالە بۇ پىيوەندىگىرتەن . دوو لايەنلى پەيامەكە بە دلنىايى و سەرنجىكى ورددەوە بەشدارى تىدا دەكەن و هەر بۇيە پىنگەيەكە كە زۇرتىرين كارىگەرى لەسەر خوينەر و پاشان لە سەر دەوروپەرى دادەنلىت . مىشل فۇكۇ دەربارە بايەخى گوتار دەلىت ، بۇ ئەوەي كارىگەرى دابىرىت ، پىيوىستە " حەقىقت دروست بکەين " و حەقىقت تەنبا لەرىگە زمان و گوتارەوە دروست دەبىت . (فۇكۇ 1979) . گوتار ھاواكتا لەگەل سەرەھەلدا تايدا دەبىتتە حەقىقت و كارىگەرىش دادەنلىت . ئەم باپتە لە رىكلامى بازىغانىيەوە تا سەرتاپاى تىيۈزۈيەكى فەلسەفى دەگىرىتتەوە .

بەلام مەسەلەى گىرنگ لىرەدا ئەوەيە كە ئاخۇ ھۆكار و توخەكانى پىكھەنەرى گوتار و دەق لە هەمموو كەلتۈرۈرەكاندا يەكسان و بە واتايىكى تر جىهانىن ؟ تىكىيەشتن لەم پرسىارە و گەيىشتن بە وەلامىكى گونجاو لەو پىيوەندىيەدا ، ئىيمە بەرەو تىكەيىشتنىكى قۇول لە مەسەلەكانى وەرگىپان دەبات تىيمان دەگەينىت كە زۇرىبە كىشەكانى وەرگىپان چارەسەريان بۇ نىيە ، يان لەبنەرەتدا كىشە نىن ، بەلكوو بەشىكەن لە خودى وەرگىپان . راستىيەكەي ئەوەيە كە دەق بۇ خوينەرى تايىبەت بە خۇى دەننۇوسىت و يەكىك لە مەرجەكانى خوينەرپۇن زانىنى زمانە ، و لەوەش گىرنگەر ناسىنى ئەو كەلتۈرۈبە كە بەرەمەكە تىدا سەرى ھەل داوه . بەرەمە كە لە ئەمرىكادا بلاۋ دەگىرىتتەوە پىش هەممو شتىك تايىبەتە بە ئەمەرىكىيەكان . ئەم بەرەمە رەنگە لە لايەن هەممو ئىنگلىزى زمانەكانى جىهانەوە كەلکى لىيۇرېگىرىت وەرگىپىرىتتە سەر زمانەكانى ترىيش ، باقى خوازىيارانىش لە سەرانسەرى جىهاندا بىخۇيننەوە . بەلام دوو شت لىرەدا رۇون و ئاشكرايە: يەكەم ئەگەر تەنانەت هەممو خەلکى جىهانىش ئەم بەرەمە بخۇيننەوە ، ئەوا بىنەماي يەكەم هەرلەجىي خویدايە كە ئەم بەرەمە --- ئەدەبى ، زانستى ، يان هەرشتىكى تر --- لە ئەمەرىكا و بۇ ئەمەرىكىيەكان نۇسراوە . * دووھم ئەوەيە كە لە ھەلۇمەرجىيەكى يەكساندا ، ئەمەرىكىيەكان ، بەریتانىيەكان ، باقى

ئارهزووم لى بwoo ، دەسکارى بکم . لە کارى وەرگىپدا ئەو عەيىبە هەيە كە جورئەتىكى لەو جۆرە بە خۇى نادات.

دەريابەندەرى لە وەلامدا: بۇچى وەرگىپىكى لىيھاتتوو نابىت غىرەتىكى وا بەرخۇى بەدات ؟ ئەم پرسە ئىمە دەگەينىتە بەنەمايمەك . ئەگەر نۇسەرىك كە دەۋو زمان دەنۇوسىت ، بە ئىنگلىزى باھەتەكە جۆرىك دەردەبرىت و بە فارسى جۆرىكى تر ، ئاخۇ وەرگىپىكى سەركەوتتوو مافى ئەوهى نىيە ئەو كارە بەكت ؟ مەبەستم لە سەركەتتوبۇن ، ئەوهى نىيە كە وەرگىپ و بلاو كەرەوە پېيان وابىت ، بەلكۇو ئەوهى كە كۆمەل دانى پىيدا بىنیت . تازە دەبى ئەويش سەنۇرەكى دىيارى كراوى بۇ ھەبىت كە وەرگىپى سەركەوتتوو بۇخۇى بەو سەنۇرە دەزانىت .

ئەوهى پىوهندى بە گوتارەوە هەيە لەم قسانەدا چىر بۇوهتەوە و لە روانگەي نوسەرى ئەم دىيپانوھ ئەگەر بەھاتبا و كۆمەلەي وەرگىپانى ئىرەنلى لەو سەردىمەدا (1350يەتتىلى / 1971) دا بە باشى لەم باھەتە تىكىيەشتبان ، ئەوا وەرگىپانىكى ئەدەبى و زانستى باشتەمان دەبۇو . بەلام مخابن لەم سالانەي دوايىدا بىزۇتنەوەيەك سەرىيەلدا لە ژىير ناوى "وەرگىپانى دەسىپاڭ و ئەمەكناس " دا --- ھەر ئىستاش بەردىۋامە - كە وەرگىپانى لە رەگ و رىشەوە ھەل تەكاند .

ھەروەك وتمان ئەم باسە لە مىزۇوى باسە تىۈرۈيەكەنلى وەرگىپان لە ئىرەندا گەلەك گىنگە . وادىارە ئەم مەسەلەيە بەردىۋام مىشىكى ئىمامى بە خۇيەوە خەرىك كردووە ، چونكە 16 سان دواتر دەريارە زېبىحولى مەنسۇرە دەنۇوسىت : بەلى ، سەربارى ئەوهە كە مەنسۇرە خاونە داراشتىنەكى مام ناوهندى و بىزازەرە و گەلەك رۇونكىرىنى وەي زىادەيە ، كەچى لە بازارى كىتىبدا ئەوهندە پىنگەيەكى بەھىزى هەيە كە بە دەگەمن خاونە بەرھەمەيىكى تر توانىيەتى شان لە شانى بەدات و رەنگە نەيىنى سەركەوتتەكەشى راست ھەرلەبەر مام ناوهندى بۇونى داراشتەكەي و دۇپات بۇونەوە و رۇنكىرىنى وەكەنلى بىت . (ئىمامى 1366يەتتىلى / 1987)

چارەسەر بەكت ، چونكە وا دائەننېيىن كە وەرگىپ بۇ كەسانىك وەردىھەكىرىتەوە كە ئەوهندەي ئەو لەپەرھەمەكە و ئەو كەلتۈرۈھى ئەو بەرھەمەتى تىدا ھاتوتە ئاراواھ تى ناگەن . ئەمە ھەمان ئەو جىاوازىيەيە كە لە نىيوان گوتارەكەندا ھەيە . لە مىزۇوى باسەكەنلى وەرگىپان لە ئىرەندا ، بۇ يەكەم جار چەمكى گوتار لە دىيماھەيدا باس و لىدوانى لەسەر دەكىت كە وەرگىپە ھەلکەتتەنەكەنلى ئەپەنلىكى ئەجەھى ، حەسەنلى مەرەندى ، جەھانگىرى ئەفكارى ، وەك (ئەبۈلەسەنلى نەجەھى ، حەسەنلى مەرەندى) لەكەل وەرگىپى بەناۋانگ مەھمەدى قازى دا پىك ھاتووھ و لە بەرگى يەكەمى (كەتىپى ئەمپۇ) سالى 1350يەتتىلى / 1971 دا چاپ كراوه . لە شوينىكى ئەم دىيماھەيدا ئىمامى باس لە كىيىشەيەك دەكت كە كە لە راستىدا بە كروكى گوتار ناوزەد دەكىت و دەريابەندەرىش لە وەلامداھەددا ئەم چەمكە زىياتر شى دەكتەوە . وادىتە بەر چاپ كە (ئىمامى و دەريابەندەرى) بە بى ئەوهى زانىارىيەكىيان لەسەر ئەم باھەتە ھەبىت كە لە مەلېبەندى سەرھەلدانى - واتە لە روژئاوا - يىشدا زىياتر لە 30 سال نابىت كە ھاتووھ ئاراواھ ، بە هوئى تىكەلەبۇونى راستەو خۇ لەكەل كارى وەرگىپاندا بەم چەمكە گەيشتۇون . لەبەر ئەوهە كە ئەم ناسىتە لە مىزۇوى باسە تىۈرۈيەكەنلى وەرگىپان لە ئىرەندا گەلەك گىنگە ، لېرەدا دەقى و تەكەي ئىمامى و وەلامەكەي دەريابەندەرى دىيىنەوە :

ئىمامى دەلىت : " من بېپىي ئەزمۇونى شەخسى خۆم كە بە دەۋو زمان وەردىھەكىرىمەوە ، بەو ئاكامە گەيشتۇوم كە وەرگىپە لَاۋازەكان زۇرتىر بە دەقەوە دەچەسپىن و وشەيەك كەم يان نۇر يان پاش و پىش ناگەن . با وەرگىپانى " حاجى بابا اصفەنانى " چاپ لى بکەين . وەرگىپ بە راستى بەسەر ھەزدۇو زمانەكەدا زال بۇوە . من لە وەرگىپانى فارسى بۇ ئىنگلىزىدا نەمتوانىيە ئەو شتىھى بە فارسى نۇوسىيۇومە ، دەقاو دەق بىكەمەوە بە ئىنگلىزى باھەتەكە شتىھى ترى لى دەر دەچۇو . راست دەبۇو بە نۇوسراوھەيەكى ئىنگلىزى ، نەك وەرگىپان . باشە ، من مافى ئەوهەم ھەبۇو كە نۇوسىنەكەي خۆم بەو شىۋەيە كە

minorities. They desperately need assistance of various kids at a time when they are facing vicious attacks designed to divert them from the Islamic line. (Hatim and mason, 1990: 186-187).

هایتم نموونه‌یه کی تر دینیت‌هود که راست هر ئو بوجوونه ده‌سەلمىنیت که که لە وتوویزى نیوان نیمامى --- دەريابەندەرى دا ھاتوتە کاپەوە. ئو دەلنى ، يەكىك لە پېویستىيەكانى وەركىپان ئەۋەيە کە دەقى وەركىپاو ، (پېودانگى) تايىبەت بە خۆى ھېبىت. هر دەقىك راویزىكى تايىبەت بە خۆى ھەيە کە بىن ئو راویزە ، زمانناس نۇر بە ئاسانى ھەست بەم كەمۈكتى و ناتەبايى دەکات. هایتم بۇ نىشاندانى ئەم باپەتە ئەم دەقە خوارەوە وەك نموونە دینیت‌هود کە لە گۇشارىكى ئىنگلىزىدا چاپ كراوه:

The newly formed Babylon Company for the Production of Cinema and TV films decided to produce three TV seiarls in the coming months including " The last Days " and " An Evening Party".

It is noteworthy that Babylon Company was formed on February 7, 1980 with a capital of over 6 million Dinars.

هایتم دەلىت ، بىگومان ئو دەقى سەرەوە لە سەرچاۋىدەكى عەربىيەوە وەركىراوه وئەم بە باشى لە شىۋاپى نۇوسىنەكەدا دەردەكەويت. ئو دەلىت ، ئىنگلىزى زمانىك ئەم پارچە نۇوسىنە بەسروشتى نازانىت و سەرەنجام لەگەل زەوق و سەلىقەيدا نايەت‌هود و لەوش گۈنگەر ئو كارىگەرەيە دروست ناکات کە نوسەر لە دەقە سەرەكىيەكەدا مەبەستى بۇوە. بۇ نموونە دەستەوازەمى it is noteworthy بە گشتى لە دەقىكى لەو چەشە لە زمانى ئىنگلىزىدا بە كار نابىرىت. هایتم و مایسون دەلىن ئەگەر بىمانەويت ئو دەقە سەرەوە بە چەشنىك لە عەربىيەوە وەرىكىپەوە سەر زمانى ئىنگلىزى كە تايىبەتمەندىيەكانى دەقىكى ئىنگلىزى تىيدا دەركەويت ، دەبىنەندىك دەسکارى بىرىت. وىنەي ھاوسەنگ كراوى ئو دەقە سەرەوە بەم شىۋەيە ئەبىت :

باپەتىك کە ئىمامى باسى لىيۇ دەکات --- گۇرانى دەق لە رەوتى وەركىپاندى --- لە كىتىبى گوتارو وەركىپاندى باسى كراوه کە لە لايەن ھايتىم و مایسون لە سالى 1990 دا نۇوسراوه . ھايتىم دەنۇوسىت : بە روالت فاكەتەرەكانى كاملى بۇونى دەق لە كەلتۈرۈرە جۆرە جۆرەكانى جىاۋازن و لە كەلتۈرۈرەكان و - لە راستىدا لە گوتارە جۆرە جۆرەكان - دا باپەتە وەك يەكەكان فۇرمىكى جىاۋاز بە خۆوە دەگىن. بۇ نموونە ، ئەگەر لە رۇزئاوادا كەسىك بىبەويت نامەيەك بۇ سەر نۇسەرى رۇزئانە ، يان گۇقاپارىك بەنۇوسىت و شتىك بلىت ، بىگومان نۇوسىنەكە لەگەل نۇوسىنەكى ھاوشىيە ، بەلام لە لايەن كەسىكى رۇزەلەتتىيەوە جىاۋازە. ئەم نموونە خوارەوە مەسەلەكە بە باشى روون دەكتاتوھ. ئەم دەقە خوارەوە نموونە ئامەيەكە كە رەنگە عەربىك بۇ سەر نۇسەرى رۇزئانە ، يان گۇقاپارىك بېنۇوسىت:

Sir. In the light of your Islamic activities which we all recognize, we would like you to pay greater attention than you have done so far to Muslem minorities, particularly in view of the fact that they are facing vicious attacks designed to divert them from the Islamic Line which they have chosen for themselves.

These minorities desperately need assistance in various ways in order to be able to withstand these attacks and to raise the banner of Islam throughout the world.

ھايتىم دەلىت: ئەگەر بىمانەويت ئەم نامەيە بىكەين بە ئىنگلىزى ، بە جۆرەك كە كارىگەرەيەكى باشى ھېپى ، بىگومان دەبىت بە شىۋەيەك دەسکارى بىرىت ، كە بىوانىت لەگەل پېكەتە ئازنىكى ھاواچەشىن (واتە نامە بۇ سەر نۇسەر) لە كەلتۈرۈرە ئەم دەقە خوارەوە. هایتم ئەم دەقە خوارەوە بە وەركىپاوى ئو نامەيە سەرەوە دەزانىت.

The activities of your magazine in promoting Islam are highly commendable. However, it would be greatly appreciated if you were to pay greater attention to Moslim

بهشی سهرهوه دهسپیکی و تارهکهیه. ئیستا سهرنج بدهنه و هرگیپرانه فهنهنسییهکهی، که هر لەم ژمارهی پەیامی یونسکۆ (نوسخهی فهنهنسی)دا چاپ کراوه.

Contrairement a ceux du metro parisien, les sisges des trains de banlieue japanais et du metro de Tokyo sont dispose's en langueur sous forme de banquettes confortablement de moleskinge verte, rouge ou bleue qui laissent un vaste espace libre au centre du wagon.

ھەروھە دەبىنин ، و هرگیپە فەرەنسییەکە سیستمی رستەسازییەکەی تىك داوه ، دووو رستەی كردووه بە يەك رستە ، ھیندی دەستەوارەی بە رستەکە زیاد كردووه تا فەرەنسییەکان باشتە بتوانن لىي تى بىكەن.

ھەدىدى لە كتىبى (لە سەعدىيەھە تا ئاراگۇن) دا دەلىت کە ئەوروپىيەکان لە و هرگیپاندا ھەستيان دەكىد سەربەستن . ئەو لە وەسفى و هرگیپانى كتىبى (ھەزارو يەك شەو) لە و هرگیپانى (ئانتوان گالان) دا دەنۇوسىت: "كەواتە ، ئەو كۆمەلە (چىروكە) كە گالان بە ناوى ھەزارو يەك شەو ناساندى ، لە سەرچاوهى جۇرىبەجۇرەھە دەرىگىرا بۇو. ھەر بۇيە ھەممەچەشنىيەکى زىاترى تىدا بە دى دەكرا و فەرەنسىيەکان پەسندىيان بۇو. بەلام ئەم ھەممەچەش بۇونە كارى و هرگىپى دەۋارتى دەكىد، چۈنكە دەبوايە شىۋاز و داب و نەريتە جۇرىبەجۇرەكانى تىكىھەللىكىش بکردايە و لەگەل زەوقى خويىنەرى ئەمروپىيدا رىيکى بخستايە. گالان لەم پىئناوەدا زۇر ماندوو بۇو، بە قىسىخى خۆى ئىدىيوم و خوازەھە كەرەكراو و دەۋوپاتكىرەنەوەي بېزاركەرى وەلاناوه و ئەفسانەي سەپەر سەممەرە باودەپىئەكراوهى لەگەل ياساكانى سروشتدا رىكخست و چىروكى دلائىن و خەيالى لى دروست كرد كە نىيشانەي ليھاتووبي و بىليمەت بۇونى لە رادە بەدرەي ئەو بۇو لە ھونەرى چىروكەنۇسىدا." پاشان باس لەو دەكتات كە گالان " لە دواين بەرگەكانى ئە و كۆمەلە چىروكەدا بەشىكى زۇر لەو تايىبەتمەندىييانە پاراستبۇو كە لەگەل زەوقى ئەوروپىيەکاندا نايەتهوە" ھەر لەبەر ئەمەش " زۇر دواتر بەشىكى

The Babylon Company for Porduction of Cinema and TV films, established yesterday with a capital of over ID 6 million, has desided to produce Three television serials over the coming monthe, including The last Days and The evining party(Hatim and Mason, 1990: 46-47)

شايانى باسە كە نوسەرو و هرگىپە ئىرانييەکان زۇرتى پىييان وايەكە بىيانىيەکان لە و هرگىپاندا زۇروردن و و هرگىپانەكانيان زۇر ورده كارى تىدايە بەلام نە بەو ماتايىھە كەئىمە لە ئىراندا بىرى لى دەكەينە. ماتايى راست و دروستى ئەمانەت ئەوھە كە بابەت و پەيامەكە بە تەواوھتى رابگۈيۈزىت و ئەمەش بە هېچ شىۋەھە كە ئەوھە ناگەينىت كە نابىت لە دەقە بەنەرەتىيەكەدا وەشەيەك لەپەر بىرىت ، يان نابى و شەھىيەكى وا بخىتە نىيۇ دەقە و هرگىپاوهە كە نەتوانرىت لە دەقە بەنەرەتىيەكەدا ھاۋواتاڭە بەدوزىتەوە . كاتىك رەخنەگەرەكان لە ئىراندا باس لە " ورد بۇون" و " ئەمانەت" لە و هرگىپاندا دەكەن ، مەبەستيان ئەوھە كە لە گەل تىكەيىشتىنى روئىتلىكەندا جىاوازى ھەيە. من چەندىن سال بەپېرسى پىيەچۈونەوەي گۇفارى (پەيامى يۇنسکۆ) بۇوم كە بە چەندىن زمان بلاو دەكرايەوە ، و زۇر و هرگىپانى وەهام دىيە كە جۇرى تىكەيىشتىنى جىهانى روئىدا لەسەر و هرگىپان دەردىھات. ئەم دەقە ئەنەن خوارەوە نەمۇنەيەكى ئەو جۇرە هرگىپانەيە ، و بەشىكە لە و تارىك دەربارەي مىتەپەكانى ژاپۆن كە جىمىزكىرکوب بە زمانى ئىنگلىزى نۇوسىيۇيەتى وله گۇفارى (پەيامى يۇنسکۆ، ژمارەي ژاپۆنى سەردىم ، دىسامبرى 1987) دا چاپ و بلاو بۇوهتەوە.

Most Japanese subways and commuter trains have their seats in the form of long benches on each side of the carriage. They are quite comfortably upholstered in hard-wearing green , red blue plush.

وینه و درهوشاهه دهزانريت ، که له روانگهه منهوه ، ئهوان له بهر ئوه بهو ئاکامه گهيشتونن که ، يهكيميان هاواکات خاوهن بهرههه نوسراو و هرگيپراو بعوه و دووههه ميان له جهړګهه کاري و هرگيپراندا کيشهمه کيشهکي زوری له گهله دهقهه کهدا کردووه . وده بىنيمان ئيمامي له ويىدا دهليت که هركات ويستوویهه تي بهرههه ميکي خوي بکاته ئينگلizي ، بهو ئاکامه گهيشتونهه که دهبيت دهسكاري بکريت . ئهه دهسكاري کردن که ئيمامي وده نوسهه --- و هرگيپريک به باشي ههستي پيکردووه ، جيا له گوشاري گوتاره جياوازهه کانى سره به زمانه جياوازهه کان شتيكى تر نيه . بهلام چونکه ليرهدا داهينهه ره بهرههه مهه که له هردوو گوتارهه کهدا يهك كهس بعوه ، زور به ئاسانى ههستي پيکردووه و دهريپريوه . ئهه وهکوو ئوهه وايه که بلىين --- دياره ئهه بوجوونه به تهواوى راسته --- باشترين و هرگيپرانى هامليت بو سهه زمانى فارسى ، ئهه و هرگيپرانهه که خودى شهکسپير ، بيكريديه ، به مهرجيک به فارسى بىنوسېبایه .

وتهکهه ئيمامي تهنيا به هوی راشكاوانه بعونه دهربپنهه که به تازه دهزانريت ، ئهگينا زور پيشر و بهر لهوهه ئيمامي ئهه باسه بىنېتھه ئاراوه ، يهكيمين و هچهه و هرگيپهه ئيرانيهه کان و دواتريش کومهلهکه له و هرگيپهه کان و له سهرووی ههموانهه کهوره پيشههواي هاوسيهه کردنی گوتارهه کان زېبیحولا مهنسورى ، به کردهوه ئهه بنهماييان جيېبهجې کردووه که سالانى دواتر بيرمهندانى بوارى و هرگيپان به کردهوه پيېي گهيشتونون ! قسهکردن له سهه مهنسورى ليکدانهه وهه خрап دروست دهکات . لم پيوههندېيەشدا لهوانهه يه تهنيا کهسيك که به ويزدانهه وه قسهه له سهه زېبیحولا مهنسورى کرديت و لېي تى گهيشبيت ، ئيمامي بييت . ناتوانين ژانرى مهنسورى له و هرگيپراندا دهسبهه جي هلهسنهنگينن و بېخهينه لاوه . عهبي کارهکه مهنسورى لهوهدايه که له کارهکه يدا زېدەرۈي کردووه و خوي کردووهه ئامانجي هيئشى ئهمانهت پارىزەكان ، ئهگينا ئهه بنهه ما تيۇرىيانه که مهنسورى له و هرگيپراندا پېرهوى کردووه ، زور لهوه پيشر له نيو باسه تيۇرىيەكانى

به رچاوى نوسههان ، بو نمۇونە ۋۆلتىر ، ديدرو و مونتسكىو شىۋازى نووسىنى هەزار و يەك شەۋيان به دەسکرد له قەلم دا و گائنتەيان به لايەنگراني ئهه شىۋازە كرد . " (حەدىدى 1373 ئىھتاتوى / 1994ء، ل 101-102) لە زمانه جوربە جورەكاندا پىكەتەئى مۇرفۇلۇزى و رېزمانى و رەوانىيېرى دەقەكان پىكەو جياوازن . رەچاوا نەكىرىدى ئهه جياوازىيانه له و هرگيپراندا دەبىتە هوى درست بعونى دەقىكى ئاپىك كە لە بەنەرتدا ناتوانين پېيى بلېين (دەق) ، چونكە دەق لە بەنەرتدا پارچەنۇوسىنىكى رېڭخراو و سىستە ئاسايمە و ئەگەر ئهه تايىبەتمەندىييانە تىدا نەبىت ئهوا كۆمەلە رستە و دەستەوازەيەكىن کە لە بهر ئوهە ناتوانى به تەواوهتى پىكەو بگونجىن ، نابىن بە هوى پىكەتەنى دەق و ئەوشتەش کە نەبىت بە دەق ، ناتوانىت لە بارى هەست و تىكەيىشتەنەو كارىگەرى لە سەر خوينەر دابىتت .

لە بهر ئوهه کە گوتارى زمانهكان پىكەو جياوازن ، هيىنلى جار پىويسەتە كۆمەلېك گۇرانكارى لە نيو و هرگيپراندا بکريت تا ئەمانەتدارىيەك بە تەواوى رەچاوا بکريت کە (ئەمە خالىكى يەكجار گرنگە) . ئو بابەتائە کە لە ژىر ناوى توانى زمانى ، توانى پەيوهندىگرتن ، پىش گريمانه ، پاشخان ، بەنەرتى هاواکارىكىردن لە نىوان خوينەر و نوسەردا و چوار مەرجەكانى و هەرۋەها رېكەوتى زمانى و رەوانبىزىيانه هاتنە بەربايس ، بە كشتى ئوهه نىشان دەدەن کە دەقىكى سەرکەوتتو دەبىت خاوهن چ تايىبەتمەندىيەك بىت ، بهلام لە هەممو زمانهكاندا ئەم چەمك و بەنەرتائە بە شىوهەيەكى يەكسان دەر ناكەون . و هرگيپهه خاوهن ئەزمۇونەكان بە كشتى كىشەئى ئوهيان هەبوبە کە هيىنلىك جار لە بهر ئوهه کە و هرگيپانى و شە يان دەستە وازىيەك ، ناچار بۇون ، بو ئوهە دلىان رازى بىت ، پەنا بو شىوهە جوربەن . بهلام كەم كەسيك هەبوبە کە لە باسى تىۈرى و هرگيپراندا قەناعەتى بەهە هېنبايت و راي كەياندېبىت کە جارجارە پىويسەتە لە و هرگيپراندا شتىك بە دەقەكە زىاد بکريت ، يان لېي كەم بکريتتە . لە بهر ئوهه ئهه دەرېپىنە راشكاوانه ئيمامي و دەريابەندرى لەو پەيوهندىيەدا ، لە چاوا سەردەمە خويان بە كارىكى بى

بلاوکهرهونه کان له راده بهدهر (کالته) یان به گالته گرتووه . و هرگیز و بلاوکهرهونه و ئەدیتۇر و ایان به باش زانیوه که بۇ ئەوهی خوینه‌ری ئىنگلیزی زمان به باشی لهو رومنه (چىكى) يە تى بگات ، پیویسته هیندىك گورانکارى لە پىكھاتەي دەقەكەدا پىك بېئىزىت . وادىتە بەرچاوكە كە و هرگىز لە پىناو گەيشتن بە هاوسمەنگىيەكى دلخوازدا زىدەرۈيى كردووه ، چوونكە بەو ئاكامە گەيشتووه كە ئەو شىوازەي كوندرا بۇ گىرانەوە لەم رومنەدا بە كارى هيئاوه ، شىوازىكى جىهانى نىيە و پیویسته لەم رووهە گۇرانکارى تىدا بىرىت . يەكەمین دەسکارى كردنى و هرگىز لە كتىبەكەدا ، بريتىيە لە گۇرانکارىيە كە لە گەلائى رۇمانەكەدا كردووېتى . يەكىك لە و هرگىز كەن لە ئامەيەكدا بۇ T.L.S (پاشكۆي ئەدەبى تايىمن) نۇوسىيەتى كە ئەو لە كتىبەكەدا ھەستى كردووه كە نارىكوبىيەك لە رىكھستنى كات و زەمن دا ھەيە ، و لە رانگەيەي ئەوهە ئەم نارىكوبىيە سەر لە خوينەر دەشىۋىنیت . ئەو پاشان بە خەيالى خۆى بە بىرین و جىڭۈركى كردنى پاژەكان ، توانىيەتى ئەم نارىكوبىيە چارەسەر بگات . بىيگومان بلاوکهرهونش ئەم بېپارەي ئەوي پەسند كردووه ، چوونكە ئەو كەسەي كە بەسەرگالتەدا چووهتەوە ، دەلىت : ئەركى شارەزا (ئەدیتۇر) ئەوهەي كە هەر گۇرانىك كە ئەو بۇ رۇونكىردنەوە زەينى خوينەر بە باشى دەزانىت ، پىشىيارى بگات .. (كۆھىوزكا) كۆھىوزكا لە درېزەي و تارەكەيدا باس لەوە دەگات كە ئەو گۇرانکارىيە كە و هرگىز بەريتى لە بەرھەمەكەي كونرادا كردووېتى ، لە سەر بىنچىنەي ئەو گرىيمانەي بۇوه كە شىوازى گىرانەوە كوندرا بە شىوازىكى جىهانى نازانىت و تەنبا پىوهندى بە كەلتۈرۈكى تايىبەتەوە هېبۈوه ، كە پیویست بۇو گۇرانى تىدا بىرىا . بۇ نموونە ئەو پاژە كە پىوهندى بە موسىقايى فلكلورى موراوايىيەو بۇوه ، لە و هرگىزانه ئىنگلەزىيەكەدا كورت كراوهتەوە . يەكىك لە و هرگىزەكانى ئەم بەرھەمە دەنۋوسيت : " بەلام زۇرەي خوينەر بەريتىيەكان ، بە پىچەوانەي خوينەر چىكى و ئەسلىۋاقاكييەكانەوە كە نەريتىيەكى كەلتۈرۈ جىاوازيان ھەيە ، ئەگەر ئەو پاژەي لە سەر موسىقايى

تايىبەت بە و هرگىزان لە ئەوروپادا ھاتبۇونە ئاراوه . ئەلكساندر تايىتلەر ، ئەدیبى بەريتىنى لە كتىبەكەدا بە ناوى (بنەماكانى و هرگىزان 1791) دا لە سەر ئەو باوھەيە كە ئەگەر پىيویست بگات ، و هرگىز مافى ئەوهى ھەيە شتىك لە بەرھەمەكە كەم يان زىياد بگات . تايىتلەر دەبۈت ئەگەر بىت و و هرگىز لەكروك و نىوهەرۈكى بەرھەمەكە تى بگات " مافى ئەوهى ھەيە و دەك نۇسەرەكەي قەزاوهتى لە سەر بگات . " هەر و هرگىزەنلىكى چاڭ لە بارى زمانىيەو پىيویستى بە ھاوسەنگ كردن ھەيە . ئەو راستە كە مەنسۇرۇ و لايەنگەكانى لە كاتى و هرگىزاندا دەقەكەيان دەسکارى كردووه ، بەلام ئەوهى لەم نىوهدا ئاشكرايە ، ئەوهەيە كە : ئەو شتەي ئەوان پىشىكەشيان كردووه خوينەر بە تواھتى لېي تى دەگات . لە لايەكى ترەوە ئىمە و هرگىزەنلىي و امان ھەيە كە و شەھەك چىيە لە دەقەكە كەمتر يان زىياڭىز نىيە ، بەلام روون نىيە كە خوينەر تا چ رادەيەك لەم و هرگىزانە بە ناو ورد و دەقىقە تىكەيشتۇوه (ئەمە بۇ خۆى يەكجار گىنگە) . مەبەستمان ئەو نىيە كە بلىيەن ھەموو و هرگىزەكان دەبىت رىچەكەي مەنسۇرۇ بىگرنە بەر ، بەلکوو دەمانەۋىت ئەو بلىيەن كە بەرداام خوينەر واهەن كە پىييان خۆشە تا ئەو شوينەي دەكىرىت كەلتۈرۈ بىكائە لە چوارچىبەي كەلتۈرۈ ناشنای خوياندا بخويننەوە . ئەم بەشە لە خوينەران زىياتىر بايەخ بە روودا و بايەت دەدەن تا بە فۇرم و رووالەت . نامۇبۇونى پىكھاتەي زمانەكان ئازاريان دەدات و رىڭاي تىكەيشتىنى راستەو خويان لى دەبەستىت . كەواتە رىبوارانى رىبازى مەنسۇرۇ نەتەنیا لە ئىرلاندا ، بەلکوو لە ولاتانى ترىشدا بۇون و ھەن .

پىيویستى گۇپىنى هىندى لە توحىمەكانى دەقى و هرگىزەراو بە مەبەستى دەسرابەكەيشتن بە گوتارىكى گونجاو لەگەل كەلتۈرۈ مەبەستدا ، ھى سەرددەمەكى تايىبەت نەبۈوه ، بەلکوو لە كۆتىرين سەرددەمەكانى و هرگىزەنەوە تاڭوو ئەمپۇ ، بە پىتى پىيویستىيەكانى هەر سەرددەمېك ، كەم تا زۇر ھېبۈوه . مەسەلەيەك كە لەم سالانەي دوايىدا بۇوهتە هوى نىيەرەنلى مىلان كوندرا ، نۇسەرەي چىكى ، پەيوهندى بەم مەسەلەيەوە ھەيە . دىارە نۇسەر و

لهمهویه به پیش پیووه کانی ئەمپۇھەلسەنگىینىن و دادوھرى لەسەر بکەين . ئەو ھاوسەنگىيە كە ئەمپۇھە وەرگىپاراندا دەكىرىت ، بىڭومان لە داهاتوودا كەلگى خۆى لە دەست دەدات . چۈونكە ھەموو نىشانەكان باس لەوە دەكەن كە كەلتۈورەكان خەرىكەن لە يەكتىر نزىك دەكەنەوە ، و ھەر لە بەر ئەم ھۆيىبە كە لە لېدوانەكانى تايىبەت بە وەرگىپاراندا بەلگە ھىننانەوە كارساز نىيە ، چۈنكە لە راستىدا ھەرجارە و رەنگىك دەنۋىئىت .

رادەي دەسکارى كردن لە وەرگىپاراندا بەسراوەتتەوە بە فاكتەرى كات و شوين . ھەر شوين و كاتىك لە وەرگىپاراندا پىيوىستى بە رادەيەك لە دەسکارى كردن ھەيە . ھىندى كەس بەلگە بۇ ئەوە دىننەوە كە ئىستا لە تماواى كەلتۈورەكاندا گوتارەكان لە يەكتىر نزىك كەتوونەتتەوە و بە وەتىكى رووتىر نەتەوەكان بە ئاسانى دەتوانى لە يەكتىرى بگەن . بىڭومان ئەم بۇچۈونە راستە ، بەلام ماناي ئەوە نىيە كە دەسکارى كردن لە وەرگىپاراندا رەت دەكىرىتتەوە . جىبهانەكان لە يەكتىر نزىك بۇونەتتەوە ، بەلام بەيەك نەگەيشتۇون و بىڭومان لە داهاتووشدا ھەروا دەمىيىتتەوە . خالى گىرنگ لىرەدا ئەوھىيە كە ، راستە گوتارەكان لە يەكتىر نزىك كەتوونەتتەوە ، بەلام ھەر بە رادەيەش چاھەروانى نەتەوەكان بۇ زانىنى ورده كارىيەكانى كەلتۈورەكانى بىكەنە رۇو لە زىاد بۇون دەكەت پىيوىستە وەرگىپەر دەۋام ئەم خالى گىرنگە لە بەرچاۋ بىكىت و بۇ ھەلسەنگاندىن وەرگىپاران فاكتەرى كات و شوين لە بەرچاۋ بىكىت .

ھەرچى چۈنۈك بىت ، وەرگىپەر رەتتى وەرگىپاراندا دەتوانىت سنورىك بۇ ھاوسەنگ كردن دابىنىت . لەم پەيوهندىيەدا ئىكۈ دەلىت : " كارى وەرگىپاران بىرىتتىيە لە پىرسە ئاقىكارى و ئەزمۇون وەرگرتىن ، راست وەكۇ ئەوە وايە كە بىتھۆيت لە بازارىكى روژھەلاتىدا فەرشىيە مامەلە بىكەيت ، بازىگان ئەللى 100 و تو ئەللى 10 و پاش يەك ساعەت مشتۇمە لەسەر 50 رىك دەكەون ". (ئىكۈ 1994)

ئەگەرچى لە راپىدوودا (دەق) وەك چەمك و زاراوەيەكى نۇي لە ئارادا نەبۇو ، بەلام باسى گۆران لە نىيۇ وەرگىپاراندا بۇ گەيشتىن بەو شتەي كە بکرى

مۇوراوابىي نۇوسراوە بە پاژىيىكى وەرەزكەر نازانىن ، ئەوا لانى كەم بە دىۋارى دەيھۈننەوە . " (ھەمان سەرچاوه)

كونىرا بۇ خويىشى گلەيى لەو كە سانە دەكات كە بەرھەمەكەيان وەرگىپارەتتەوە و دەلىت : لە سالەكانى 1969-1968 دا (گالتە) وەرگىپارايە سەر ھەموو زمانە رۆزئاوايىيەكان . بە راستى سەير بۇو ! لە فەرنىسە وەرگىپە فەرنىسييەكە بەرھەمەكەي منى سەر لەنۇي نۇوسىيەتتەوە و جوانكارى لە شىۋازى نۇوسىيەكەمدا ئەنجام داوه . لە بەريتانيا بلاۋەرەتتەوە كە ئەو بە شانە كە تىيىان راما بىووم و ئەو پاژانە كە پەيوهندىيەيان بە موسىقى ناسىيەوە ھەبۇو ، لە دەقەكەدا نەھېشتبۇو ، رىز بەندىيەكەي تىك دابۇو و پىكھاتەي رۇمانەكەي گۇرۇبۇو . لە ولاتىكى تردا چاوم بە وەرگىپى بەرھەمەكە كەوت كە تاقە وشەيەكى چىكى نەدەزانى . لېم پېرسى " ئەگەر وايە چۈن وەرگىپارەتتەوە " لە وەلامدا وتى " بە دەم " و پاشان وينىيەكى منى لە گىرفانى دەر ھىننا .) كونىرا 1988 ، لە جەنتىزىلەرەتتەوە وەرگىپارەتتەوە 1993 ، ل (38)

ھەرۈك دىيارە گۆپانى گوتارەكان لە دونىيائى وەرگىپاراندا تايىبەت بە شوين و كاتىكى دىيارى كراو نىيە و بە روالەت بە ھۆى گوشارى كەلتۈورى زمانى مەبەستتەوە پىك دېت . دىيارە دەبىت رادەي ئەو گۆرانكارييەنەشمان لە بەرچاۋ بىت ، چۈونكە ئەوھى راستى بىت مروۋ بەردهوام خوازىيارى ئەوھىيە كە لە دىياردەكان و بېركىردىنەوەكانى تر ئاكا دار بىتتەوە . دەرىبارەي داب و نەرىت و ھەلسسووكەتى ئەوانى تر شت بىزانتىت . تەنائەت نەھىنى ھىندى لە بەرھەمە ئەدەبى و ھونەرىيەكانىش بۇ " نامۇيى / extoisme) ئى ئەو بەرھەمان دەگەرىتتەوە . لە لا يەكى ترەوە ، مەيلى كەلتۈورەكان بۇ نزىك كەوتتەوە لە يەكتىر بۇوهتە ھۆى ئەوە كە گوتارەكانىش لە يەك نزىك كەونەوە و لە ئاكامدا روپىشتن لە گوتارىكەوە بۇ نىيۇ گوتارىكى تر ئاساتىر بىت . كەواتە رادەي دەستىيەردا زۇر ھەستىيارە و وەرگىپى سەركەتتەوە لە راستىدا ئەو كەسەيە كە لەو ھەستىياربۇونە تى بگات . دىيارە ئەم ھەستىيار بۇونە پەيوهندىي بە كاتەوە ھەيە و سەرەنجام بى ئىنساسىيە ئەگەر بىمانەوېت بەرھەمېكى وەرگىپاروى 20 سال

سنوریکی دیاری کراوی ههیه و ، هلهبەت ئەم سنورە دیاریکراوه له سەر بنەماي دیاردەدەيەكى كەم تا زۇر نا جىڭىر راوهستاوه كە ئەويش زەوقى خويئەرانە ، و بەردەواام له لايەن كۆمەلېك كەسەوه دەزايەتى دەكرىت . رەنگە هەركىز نەتوانىن بلىّىن كە ئەم نەيارانە حەقيان به دەستە يان نا . پەناپىردىن بۇ داراشتى دەرروونى دەق ، لە راستىدا بەو مەبەستەيە كە بتوانىن لم بارەوه بە باشى داوهرى بکەين . ئەو نەموونەيى كە لەخوارەوه دى لەم پەيوەندىيەدا گەلەك سەرنجراكىشە و بىيگومان لايەنگەر ، يان نەيارىشى ههیه كە لە وەركىپاندا (سەر بە دوو ئازاستى وەركىپانى بىيگانە پەسىن و دەزە بىيگانەن) .

محەممەدى شەھبا كاتىك رەخنە له وەركىپانى " مردىن له شىوهى هاوين دا " دەگرىت ، كە بەرهەمى نوسەرى ژاپۇنى ، يوکىيە مىشىمايە و هورمۇز عەبىدۇللىي وەرى گىراوه ، دەلى كە وەركىز ناوى دانەرەكەي بە هەل توْمار كردووه . شەھبا دەنسىيەت: لە زمانى ژاپۇنايدا سەرەتا ناوى بنەمالەيى (شۇرەت) و پاشان ناوى خۆى دىيىن . بە داخەوه لاي ئىيمە لەبر ئەوه كە زىاتر لە وەركىپانى ئىنگلىزى و فەرنسييەو بۇ سەر زمانى فارسى وەردەگىپىنەوە ، نەك لە زمانە بەنەرتىيەكەوە ، رىزىبەندىيەكە ئاۋەژۇو كراوه . هەروا كە لەم كتىيەشدا ناوى مىشىما يوکىيە كراوه بە يوکىيە مىشىما . مىشىما شۇرەتە و يوکىيە ناوى بچووکە . باشتىر وايە كە ناوه ژاپۇنیەكان هەر وەك خويان بنۇوسرىن . هەر وەك چۈن بە رەواى ئازانىن كە ناوى جەللى ئالى ئەحمدەد بە ئالى ئەحەممەدى جەلال توْمار بىرىت . (شەھبا 1376-1997ھەتاوى) . ئەوهى كە شەھبا باسى دەكتات ، ئەگەر بىت و شى بىرىتەوە ، تەنانەت ئەگەر رىڭا چارەيەكى يەكجاريش نەدا بەدەستەوە ، بەلام لانى كەم بە شىوهى روالتى دەكەۋىتەوە . بەم جۇرە دەق بىرىتىيە لە ناسىنامەيەك لە ژىير كارىگەرى زەمندا .

ئەم مەيلە نەموونەيەكى بەرزى رەسەن خوازىيە . ئىيمە ئامارىكى ورد و تەواومان لەبەردەستىدا نىيە تا بىزانىن لە نىيۇ خويئەرانى فارسى زماندا رىزەتى لايەنگەر ، يان نەيارى هاوردەن ئەم دەستەوازە ژاپۇنېيە واتە - نۇوسىيەن ناوى بنەمالەيى لە پىش ناوى بچووکدا - بۇ نىيۇ زمانى فارسى چەندەيە . ئەوهش

پىيى بوترى دەق ، يەكىك لە باسە كۆن و لەمېزىنەكانى بوارى وەركىپانە . بە پىيى زەناناسى دەق ، و تارى نۇوسراو و زارەكى تەننیا ئەو كاتە دەتوانىت چىز و تىيەكەيشتن لاي خويئەر درووست بكتات ، كە لە رۇوى دەرروونىيەوە بە باشى رىكخراپىت . لە لايەكى تەرەوە كىشىھەيەك لە وەركىپاندا ھەيە كە بەم رادەيە كۆن و لە مېزىنەيە ، ئەويش ئەوهى كە وەركىپان تا چ رادەيەك دەبى دەرپىز پىككاهاتە زەمانى (نەك واتايى) بەرەمەكە بىت . ئەوهى كە وەركىپان نابىت ئەوهەندە خۆى لە زمان و كەلتۈورى مەبەست نىزىك بكتاتوھ كە نەتوانىت سەرچاوهى بەنەرتى بەرەمەكە دەستىنيشان بىرىت قىسى لە سەرنىيە . ئەگەر وابىت مەبەستەكە دەشىۋىنېت ، چۈونكە يەكىك لە گەنگەتىن ھاندەرەكان كە وا لە خويئەر دەكتات بەرەمەمېك بخۇينىتەوە ، ئاگاكار بۇونە لە شىوهى ژيانى ئەو خەلکەي كە لە سەرەزەنېنېكى دىكە و بە كەلتۈورىكى جىاوازدەزىن . بەلام خالى بەنەرتى ئەم باسە لىرەدايە كە تا چ رادەيەك دەبى نامۇ بۇون (غرابت) لە فيلتەرى زەمانەوە تىيەپەرىتىن . لىرەدايە كە چەمكى دەق خۆى دەر دەخات . بىيگومان دەتوانىن بلىّىن ئەو شتائەنە كە دەبىنە هوى شىواندىنى دەق ، بە رىڭا يەكى جىاواز لە فيلتەرى زەمانەوە هاتۇونەتە نىيۇ وەركىپانەوە . ئەگەر دەقمان بە پىيور قىبۇل بىت ، رادەي تەسکى و ھەراوى فيلتەرەكە دىتە دەستىمان . ئەو كەسانە كە دەلىن نابى بەرەمەمېك زۇر خۆمانە بىتەوە ، قىسىيەكى راستىيان و تۆۋە ، بەلام ئەو بەرەمانەش كە زۇر (نامۇن) وەلا دەنرىن . گەيشتن بە نىيونجىكى دلخواز تەننیا لە رىڭەي پىيورەكانى زەمانناسىيەوە مسوگەر دەبىت .

ئەم ھىزىز دوولايەنەيە لە زەمنى جىاوازدا دەرەنچامى جىاوازى لى دەكەۋىتەوە . بەم جۇرە دەق بىرىتىيە لە ناسىنامەيەك لە ژىير كارىگەرى زەمندا . ناتوانىن بە يەكجاري لە نىيۇ دەقدا رىزەتى تۆخەم بىيگانەكان دىارى بکەين ، و ئەگەر بپروا بەو بىيىن كە كەلتۈورەكان رۇز بە رۇز لەيەكتەر نىزىك دەكەۋەنەوە ، دەتوانىن بلىّىن كە لە داھاتوودا رىزەتى قىبۇل كەردنى تۆخەم بىيگانەكان رۇو لە زىياد بۇون دەكتات . لەگەل ئەمەشدا ئەم پروسەيە ، لە ساتىيىكى دىارى كراودا

سورو دیکی هه يه؟ ئاخو و باشتري نيه كه له پهراویز، يان شويئنیکی ديكهدا ئەم زانیاريي به خويئر بدهين و به شيوهی سروشتي ناو و ناوي بنه ماله ييى بندوسريتەوه؟ ئەگەر بىت و له سروشتي زمان بپوانين ، رىكای دووهم هەل دەبىزىرين. بو نموونه ئىيمە نازانين كە چ فاكتەرىك بوهەتە هوئى ئەوهەتە كە ئىنگلىزى زمانەكان له ئاۋىتە كردنى دوو ئامرازى چىشت خوارىدا واتە كەوچك و چەتالدا سەرەتا چەتال و پاشان كەوچكىيان هيئناوه ئەوان دەلىن " "Frok and spoon" بەلام ئىيمە دەلىن كەوچك و چەتال . ئەوه گرنگ نيه كە ئەم دوو جۆرە ئاۋىتە كردنە چۈن سەريان هەلداوه ، بەلكوو گرنگ ئەوهەتە كە ئەو شتەتى ئەم دوو وشەمان بۇ دەكتە دەق (دەقى كورت ، ئەك دەقى درىن ، تىكەنكردنى "كەوچك و چەتال" ئە ، نە فۇرمىكى تر. دەتوانين ئەم سى وشەيە بەچەندىن شېۋاپى تىرىش لە تەنىشت يەكتىدا رىز بىكەين و تەنانەت لە ماناڭاكى تى بىكەين ، بەلام لە راستىدا فارسەكان دارشتنى تر بە دەق نازانى ، ئەو دارشتنەش كە نەبىتە دەق ، تىكەيشتن و وەرگرتنى ئەستەمە.

خالى گرنگ ئەوهەتە كە ئىيمە پاش ئاكاداربۇون لە جۆرى دارشتنى ئەم دەستە واژەيە لە زمانى ئىنگلىزىدا ، نەھاتىن دارشتنەكەي خۇمان بگۇرۇن و بلىن "چەتال و كەوچك" . ئەم دارشتنانە خوارەوە نموونەتە كى بچووكن كە نىشان دەدەن هەر زمانىك بە رىكاي خۆيىدا دەرۋوات.

sooner or later

درەنگ يان زۇو

more or less

كەم و زۇر

hope or fear

ترس و هيوا

دەتوانىن زۇر نموونەتە دىكە لەم بارەوە بىننېتە و نىشان بدهىن كە هيچكام لەوانە نەيانتوانىيە دارشتنىكى وەك - دارشتنى ناو و ناوي بنه ماله ييى - بگۇن كە زۇر دەميكە لە نىيۇ زماندا جى كەوتۇوه. مەسىلەتى رەسەنخوازى بەوەندە تابپىتەوه . مەبەست ئەوهەتە كە كۆمەلېك لەو (پۇرتىن) انە كە دەمارگىرۇتن ، رەنگە بەوەندە پىكەتە هاوردەتە (ئاۋەزۇوكىدى ناو و ناوي بنه ماله ييى) قايل نەبن و خوازىارى ئەوه

نازانىن كە ئەگەر وەرگىر بە پىيى بېيارى خۆى ئەم نەريتە بىننېتە نىيۇ زمانى فارسىيەتە ، چەند لە سەدى خويئرەن بى لەبەرچاو گرتىن ئەوه كە لە زەوقىيان بىرىت دەزانىن كە مىشىما يوكيو ، لە راستىدا بەشى يەكەمەكەي ناوى بنه ماله ييى و بەشى دووھەم ناوى بچووکە . مەبەستمان ئەوهەتە كە بلىن فارسى زمان بەر دەوام وافىر بۇوه كە توخمى يەكەم بە ناوى بچووک و توخمى دووھەم بە ناوى بنه ماله ييى لىيڭ بەتەتەوه . كەسىك كە بىيەتتە ئەم عادەتە زەينىيەتە فارسى زمانىك بىستىنېتەوه ، و رىرەوېيکى زەينى دىكەي لە جىياتى دابنېت ئەوا رووبەررووپى پەرچە كەدارى ئەو دەبىتەوه . لىرەدا ئىيمە لەسەر دوو رىيائىكى دىۋارىن . ئاخو ئىيمە رىرەوېيکى سروشتنى ناو ھىننان لە فارسى زمان بىستىنېتەوه ، و لە بەرامبەردا زانىارىيەكى پى بېھەخشىن ، واتە پىيى بلىن كە لە ژاپۇندا سەرەتا ناوى بنه ماله ييى دىت و پاشان ناوى بچووک . رەسەنخوازە دەمارگىرۇتەكاني بوارى وەگىپان بە بى هېچ دوودلىيەك ئەم رىكايە پەسند دەكەن. ئەوان دەلىن خويئەرە دەقى وەرگىرەداو نابى لە بىنەرەتدا و تىيگات كە دەقىكى وەرگىرەداو بە ئاسانى بخويئىتەوه . بە پىچەوانەو دەبى بەر دەوام ئەوه بىزانتىت كە خەرىكە دەقىكى بىيگانە دەخويئىتەوه و دەبى هەر دەم خۆى بۇ رووبەر و بۇونەوە لەگەنل پىكەتەتە ناتەبا لەگەنل پىكەتەتە زمانەكەي خويىدا ئامادە بكتا . دىيارە ئەم بوجۇونە بە كەشتى راستە ، بەلام پەپەرەو كەن دەم زۇر دەۋار و ئەستەمە. يەكىك لە كىيىشەكان ئەوهەتە كە ئەم گرۇپەي دوايى خەمى ئەوهەيان نىيە كە خويئەر لە بابەتكە تى دەكتە ، يان نا و لەوهەش گرنگتەر بە هەلە وادەزانىن كە خويئەرە دەقى وەرگىرەداو شارەزايى لە زمانە بىيگانەكەدا هەيە لە كاتىكدا وانىيە . بۇ نموونە ئەگەر بەهاتبا و ئىيمە هەر لە سەرەتادا ناوى (يوكيو مىشىما) وەك شىيە رەسەنەكەي خۆى واتە (مىشىما يوكيو) بەھىنەتە نىيۇ نۇوسىنەكەمانەوە ، زۆزىيەتى هەرە زۇرى خويئەرە فارسەكان وايان دەزانىن كە مىشىما ناوى بچووک و يوكيو ناوى بنه ماله ييى.

خالى گرنگى دىكە ئەوهەتە كە ئەتوانىن بېرسىن كە ئاخو ئەم ئاۋەزۇوكىدى ، و لە راستىدا بە پىيى رىرەوى خۇمان ئەم ئاۋەزۇوكىدىن چ

لەم سى زمانە و لە زۇر زمانى تردا ، ھەرىيەك شتە و ئەم زمانانە كاتىك لەگەن زمانە كانى تردا بەرەوروودىن، ھەر ئەم رىزەوە پېپە دەكەن.

خالىيکى دىكەي سەير كە رەخنەگرى ناوبرىو باسى دەكەت ، ئەممە يە كە دەلىت : ئاخۇ ئىيمە بەرەواي دەزانىن كە لە زمانىكى تردا ناوى جەلالى ئالى ئەحمدە بە شىيەتى ئالى ئەحمدەدى جەلال بىنۇسىرىت ؟ لە روانگەي نوسەرى ئەم دىپەرانەوە وەلامكە رۇون و ئاشكرايە. ئىيمە بۇمان نىيە ئەۋە بلىن كە گەل و نەتەوەكاني تر دەبى "جەلال- ئى ئالى ئەحمدە" بەچ شىيەتى بىنۇسىن ، يان چۇن بىللىن و توْمارى بىكەن بەلكۇو ئەۋان كە بە پىيى گۈنجانى فۇنۇتىكى - رىنۇسى زمانى خۇيان دەبى ئەن ناوه و زۇر ناوى تر توْمار بىكەن و بىللىن ، كە لە راستىشىد ھەر وايان كردۇوھ . ھەروھك چۇن ئەۋانىش پىيىان نەوتىن بۇچى بە (paqi) يىمان وت پارىس ، سالانىكى زۇر بە (يۇتاپىتىد سىتىس) مان وت ئىتازۇنى ، ئەنگلەندىمان كرد بە ئىنگلەستان و بە ھەنكارىامان وت مەجارستان و بە پۇلەندىمان وت لەھىستان . ھەمو زمانىك مافى ئەۋەيە كە ناوهكان لە قالبى زمانى خۇيىدا دابىرىتىت و لە گەل سىستىمى فۇنەتىكى زمانەكەدا بىكۈنچىنیت. كەواتە رەوا نىيە بوترى : " ئەۋە جىڭاي پەسندە كە ناوه زاپۇننېكەن وەك شىيەتى زمانى خۇيان بىنۇسىرىن ."

ھىندى كەس بىردايان وايە كە گوتارەكان تەنبا لە بوارى ئەدەبدا جىاوازن و زانست تەنبا يەك شىيەت گوتارى ھەيە . ئەم بۇچۇونە تا رادەيەكى زۇر راستە ، بەلام وادىارە لىېرىپاپىيەكى فريودەرانە تىدايە . ئەگەر لە دوو كەلتۈورى جىاوازدا چاوىك بە ھاوااتا ئەدەبى و زانستىيەكەندا بخشىنەن ، رەنگە تا رادەيەكى زۇر ئەم بۇچۇونە راست بىكىتەوە. بۇ نەمۇونە رەنگە بىتوانىن بلىن كە گەوهەرى شاعيرانە و ناسكىيەك كە لە وامىق و عوزرا و تىرىستۇم و ئىزالىيدە دا ھەيە ، لەو لىيکچۇونە كە لە نىيوان بابهە ئەستىرە ناسىيەكەننى غەياسەدىنىن جەمشىدى كاشانى و كەپلىر دا ھەيە كەمتر نەبىت. كىشەكە لىېرەدايە كە كاتىك بابهە زانستى و ئەدەب و بەراوردىكەندا ئىتە كايەوە ، زۇر كەس بىردايان بۇ لای بىركارى و فيزيا ، ئەويش لە جۇرى فيركارىيەكەي

بن كە ئەو جۇرە وشە زاپۇننېكەن بە پىيى فۇنەتىكى خۇيان و بە تايىبەت بە ستىرىسى رەسەنى زاپۇننى بوتىرىن و لە ئاكامدا دەبى ئەم ناواانە سەرەو زىزەرى بۇ دابىنرىت. بەم شىيەت دەبىنин كە ئەم رەوتە كۆتايىپ پىيىانە و بە واتايىكە تر كۆتايىپ كەي بىرىتىيە لە ھەمان تىنگەيىشتىن دەمارگىرزاڭانە لە گۈريمانە ساپىر- ورف كە وەرگىپان بە كارىكى مەحال دەزانىت . ئەگەر بىت و روانگەي (ورف مان قبۇول بىت كە پىيى وايە ھەرگىز پىكەتەكانى دوو زمان پىكەوە يەكسان نىن ، زۇر بە ئاسانى بەو ئاكامە دەگەين كە وەرگىپانىكى ورد و تەواو و ھەروھا وتنى پىراو پىرى (اعلام) لە وەرگىپاندا تەنبا تراوىلەكەيەكە و بەس. كەواتە رەسەنخوازى لە وەرگىپاندا هىچ دەرمەنچامىكى تەواو بە دەستەوە نادات و تەنبا ئەو شىيەت پىكەتە واتايىانە زمانى بىكەن دەتوانى بىنە نىيۇ زمانى ئىمەوە كە توانبىتىيان بە شىيەتىكە لە فلتەرى زمانوھ تىپەربوبىن . بە پىيچەوانەو ، يان بە فلتەرى زماندا تىنپاپەن ، يان ئەگەر ئىيمە بە زۇر بىانھىدىن ، كەس تىيان ناگات .

شەھبا دەلىت ، بە داخھوھ ئەو دەقە زاپۇننېكەن كە كراون بە فارسى ، بە گشتى لە زمانەكانى فەرنىسى و ئىنگلەيزىيەوە وەرگىپدراؤن نەك لە زمانى زاپۇننېيەوە و لەبىر ئەۋە كە ئەۋان (فەرنىسى و بەريتانييەكەن) بە ھەلە ناوهكان بە شىيوازى خۇيان دەنۇوسىن ، ئىمەش بە ھەلە ھەر ئەو رىزەوە ئەوان وەرددەگرىن و دەبىئىنېنە نىيۇ زمانەكەمانەوە. لېرەدا ئەۋە پرسىيارە زەق دېيتەوە كە ھۆى چىيە كە شەھبا لە كەدەي بەريتاني و فەرنىسييەكەن ورد نابىتەوە و لە خۆى ناپرسىت كە بۇچى ئەوان وا دەكەن ؟ رەنگە لە روانگەي ئەۋەوە وەلامى ئۇ پرسىيارە ئەۋە بىت كە ئەۋانىش لە ھەلە دان و دەبى سەرەتا ناوى بىنەمالەيى و پاشان ناوى بچووك بىنن . ئەمە بۇچۇونىكى راست نىيە. بەريتاني و فەرنىسييەكەن و ھەروھا ئىمەش (فارسى زمانەكان) سروشتى زمانى خۇمان رەچاو دەكەين و نامانەوىت تۆخمىيەكى ناتەبا بە سەر زمانى فارسىدا بىسەپىتىن . رىزەوى سروشتى ھەلدىنى ناو و ناوى بىنەمالەيى

به قدر بالای که سه کان بیت و لهو بروایه دان که ده بیت کلک و گوینیان بکهنه تا وده که تیری مه عقوولیان لی بیت. ئەگەرچى حاشا له پیویست بعونی و هرگیپان ناکریت ، بهلام ناتوانیت شوینی (تالیف) بگریته و هر نه توهیه که سرمه نجام ده بیت فیری نووسین بیت . ئیمە ده توانین هەموو بەرهەمە کلاسیکی و مودیرنە کان بکهین به فارسی ، و دەبئ ئەو کارهش بکهین ، بهلام نووسینی کتیبیکی و اندگوتنه و له بواری تیشكدا بۇ لقى فیزیا ، لەگەل نووسینی کتیبیک ده ربارەی راقەکردنی پیکەتەی چیروک بۇ لقى ئەدەب -- له رووی شیوازی نووسینە و -- ناتەبايیەکی ئەوتۆيان پیکەوە نیه و له راستیدا بەواتایەک هەردووکیان زانستین .

لېرەدا جىلى خۆيەتى باس لهو راستىيە بکهین كە له كۆمەلگائى ئیمە (ئىرمان) دا رەوشى ئىستاي و هرگیپان نیوانىكى واي لەگەل هاوسمەنگ كردن دا نىيە و مخابن زياتر رووی كردۇتە و هرگیپانىكى ميكانيكىيانە و وردىنىيەكى بىنى بايەخ . هەلبەت ئەو راستە كە هەميشە كۆمەلگە كەس هەبوون كە كەلکى خراپىان وەگرتۇوه و دۇو دوشاشيان تېكەل كردۇوه . بهلام ئابى ئەم كاره ئیمە له درىزەدانى ئەم رىكايە سارد بکاتەوە . و هرگیپان له رووی زمانى و رەوانبىزىيەوە پیویستى بە دەسكارىكىردن هەيە ، و ئیمە هەولمان داوه چەند نمۇونەيەكى ئەو دەسكارى كردنە پیشان بەدەين .

دەۋايەتى كردنى هاوسمەنگى كردن روویەكى گرنگى تريشى هەيە ، كە برىتىيە لەھەي قەلەم بە دەستان ناۋىئەن خۇ لە قەرەي ئامادە كردن (تالیف) بەدەن . نەيارانى (تالیف) زۇر جار دەلىن كە ئیمە توانى ئامادە كردنمان نیه و چۈونكە هەموو زانست و هونەرەكان لە شوینەكانى ترى دونيادا ئامادە دەكىن ئیمە دەتوانىن وەك خۇيان وەريان بىگىرىنەوە . ئەم جۇرە كەسانە دوو كىشەيان هەيە . يەكم ئەوە كە بە كىشتى توانى ئامادە كردنىيان نیه و دووەم ئەوە كە لاۋازى ئامادە كردن دەبىنن ، بهلام لاۋازى و هرگیپان تابىنن و ئەمەش لە بەر ئەوەيە كە بە كىشتى بۇ خۇيان شارەزاي زمانى بىڭانەن و گوتارەكانيان دەناسن (كەچى) ئاكايان لهو خەلکە نیه كە بىڭانە بەم گوتارانەن و له راستىشدا و هرگیپان تەننیا بۇ ئەوانە . ئەم كەسانە لە راستیدا نايانە وىت كاڭ

زنجیره‌ی بلاکراوه‌کانی خانه‌ی ورگیپان له سانی 2005

نامی کتیبه	زمان	نووسه‌ر	بابه‌ت	ورگیر
نهفانستار و پنچ سال دسه‌لاتن تالیبان	فارس	وحید مراد	سیاس	عه‌لی بیرون‌دنی
نیکلیزی	نیکلیزی	س. نیس.	دومان	نه‌من شوان
تریبه‌ک		فریستنر		
ستاتیزی ناسایش نه‌تمودی نه‌مریکا له‌سدی (21)		نامه‌خواهی	سیاس	دلاور عبدولاز، مید ساله‌ج - تازا شیخ عوسمان نه‌مریکا
نهنی پاری کاغذ	دانیمارک	پیش‌تائین گاردن	قدس‌له	بدهرزو جم‌سن
کلشور به جهیان بون و به جهیان	عه‌دبی	د. بورهان غلیون	کوئه‌نشاس	خدبات م‌حمد
کردش کلشور				
چند لایه‌ی دیگر له ساربرودی خون	فارس	س. دردین عدنی	عه‌زین گردی عه‌زین گردی عه‌زین گردی	تیان‌نامه
روش تاوزو و کوئه‌لایت کردی روان‌ز	لئ. نار لیج	لئ. نار لیج	کوئه‌لایت	
تیکه‌یشتلی تیزه سیاسیه‌کان	فارس	توامان نازار	سیاس	فرشید شرفی
کوردی	محمد مد موكری	پلاذران و پلاذران‌اف ایکه‌یاندن	دومان	نه‌بز ک‌مال دلاور عوسمان سالح
چون بوجه	د. عادل محمد	حسین‌المالان	باکه‌یاندن	
رووس	ن. گوکلون		شانوی	تجهیزات فیتن
محمد عبد الفقی	عه‌دبی	سعودی	جوکاف	چال‌تاقن جه‌لی تاکیه له‌حمد عه‌نی له‌حمد
تیکه‌که‌ی نوح	تورکی		یه‌شار ک‌مال	نه‌حمد محمد نیمساعیل
کوتاره و درگیزان	فارس	عن سونجحو	ورگیران	کوئسای‌له‌تاخی
نه‌لامان	ریپنی دیکارت		د. فتسه‌ن	ریپنی دیکارت د. حمید عزیز
روزی شورش	نیکلیزی	راجی عمر	میترووی	کاوه سه‌باج
دوپن شارام	عه‌دبی	میخانیل شلخون	ریمان	محمد محمد سالح
دوپنرا	نیزمه‌توف		شانوی	چال‌تاقن جه‌لی تاکام
هونه‌ری و آندگوشه‌ود	عه‌دبی	محمد عبد الرحیم	په‌روزه‌دی	محمد مد م‌ملا حسانه‌فونیش
عه‌دبی	د. طارق عمر علی		راکه‌یاندن	کلیلی دسه‌لاتن جوارم هیوا ساله‌نه‌حمد
هونری کیسچهر	سیاس	هونری کیسچهر	سیاس	نه‌زکه‌کمال نوری
شیخوخة کلوبات او اطفال المطر	کوردی	نه‌تیف هه‌نماء	هونری	نه‌تیف هه‌نماء
شانوی هاوجه‌خ سویدی	عه‌دبی	فازل چاف	دیزه میرزا	شانوی
سروچا و کاش دیگر اس	عه‌دبی	لاری دایوند	سیاس	دیزه بیرزا
خربه‌که‌دان	عه‌دبی	بیزیس گورنیچو	ریمان	خانه‌ی رادوکا مونکو
سونیگه ریت	نیکنون			ریزوف حسدن
نه‌ریتی فاشیزه	فارس		میزووی	کارزان کاوشین
کورته میزووی کورانکاریه‌کان	فارس	جنون ایس	کوئه‌نشاس	فرشید شرفی

جیاوازی نیوان ئەم باسەی ئیستا و ئەو کتیبه له راده‌ی ئەو زانیارییانه‌دا نیه که ئەو کتیبه به خوینه‌ری ئینگلیزی زمان و ئەم نووسراوه به خوینه‌ری فارسی زمان دهیبەخشن ، به‌لکوو جیاوازییه که له گوتاره‌کەدایه که بۇ ھەمووان ئاشنایه . نامه‌ویت بە شان و بالى نووسراوه‌کەی خۆمدا ھەل بدهم ، به‌لکوو مەبەستم سەلماندنسی ئەو رییازه‌یه که فرووغییه‌کان ، سدیقییه‌کان ، خانله‌رییه‌کان ، ئاریانپوره‌کان و ئارین پوره‌کان ، وساخیبیه‌کان و باتنییه‌کان گرتیانه بهر و ئەو ھەموو کاریگەریه‌یان له سەر زانست و ئەدەبی ئیرانیان داناوه . شاره‌زakan دەزانن کە تاوه‌کو زانست ، يان ئەدەب خۆمالی نەکری ، ناتوانین به موڭكى خۆمانی بزانین و ئەم کاره کاتىك دەکریت کە بتوانین به زمانی رکماکى له سەریان بنووسىن .*

• مامۆستاي زانا و بلىمەت ، داريوشى ئاشورى لهم بوارەدا ھەولىكى نورى داوه . ئەو تىكۆشاوه تا جيھانى سېيھم له ھەمبەر جيھانى يەگەمدا ھەلسەنكىنیت و بلىت کە ھەلسوكەوتى ئىيمە له گەل زانست و ھونه‌ری رۇژاوادا چۈن بوجە و دەبوا چۈن بوايە . ھەولى زۇر لەدا تا تىمان گەينىت کە بۇ نموونە ئىيمە ناتوانین به مانىي وشە له دىكارت يان كانت حالىي بىن . چوونكە دەزگاكانى ئەوانمان نىه (ئاشورى 1372 يەتاوی 1993) . ئەو كسانە كە ورگىراندا قۇول بونەتەو زۇر چاك له مانىي قىسىه‌كانى ئەو تى لەگەن . سەربارى ئەمەش ھەموو ئەو قسانە زۇر بە راشقاوی لە ورگىرگاندا دەرلەتكەون . بە واتايىه‌کى تر ورگىرپان بوارىكى ھەست پېكراوه کە زۇر ئاسان دەتوانىن ئەو باسە فەسەسفى و تا رادەيىك ئەبىستراكانەي ئاشورى بىئىنە بەر باس و بىكەينە ئاکام : ورگىرپان ھەركىز وەکوو دەقە سەرەكىيەكە ئاشورى بىئىنە بەر دەقە سەرەكىيەكە ورگىرپەرىتەوە ، ئىيت وەك خۆي نامىنیت . لە ئاکامدا دىكارت و كانىتى ئىيمە بە تاچارى له گەل دىكارت و كانىتە سەرەكىيەكەدا جیاواز دەبن و رادەي ئەم جیاوازىيە پەيوهندى بە مەۋاى كەلتۈرۈ ئیوانمان و جیاوازى نیوان زمانى ئىيمە و زمانى ئەوانوه ھەيە . دەرنجامىكى تر ئەوهىي كە تا كاتىك كەلتۈرۈك بە تەواوھتى لە كەلتۈرۈكى تردا نەتۆيىتەوە - بە وتەيەكى تر تا كاتىك خەلکى جيھان بە يەك زمان نەدويىن رىگاچىيەكى تر نىه جگە له وھى كە ھەر كەلتۈرۈك دىكارت و كانىتى خۆي ھەبىت .

تاو	عه‌ربیس	لاوتزو و چوانک ترز	فه‌نسه‌شی پدوف حمدان	دیاری عالم و پدوف حمدان
خاله سافا	رووس	اب جیفون	شانوی	چه‌لای ته‌قی
الانفال الکورد و دولة العراق	کوردي	شوش حاجی رسول ی	به‌گنامه	خانه‌ی ودرگیزان
پاچن	عه‌ربیس	یه‌شار کهمال رسول	چیزون	تنه‌له‌هه محمد
راستنی کیپیا بو هه مووان	نیمکلیری	جی، بن، شوپین	زانستی	د. بایزید حمدان
صفحات من تاریخ کفاح الشعوب الکوردی	کوردي	فاخت رسول	مینزوی	کمال غمه‌بار
لەدریاری شاوه بو زیندانی شوش	عه‌ربیس	احسان فرغ	سیاسی	لە حمده قاتر
روئی کارکدن له که‌کوری مروهه بو هه یمون	له‌هانی	فردریک له تکلس	کوئه‌هنسی	کارهه مهلا رسید
هونه‌ی شیعر	له‌هانی	له‌هانی	فه‌نسه‌هه	د. حمید عدنیز
کوئه‌هه لکه‌ی نه ریت و کوئه‌هه لکه‌ی موزین	فازس	مالکوم وانز	فه‌نسه‌هه	عبدول‌الله رسوونی
خمسون قصيدة مترجمة عن الشعر	نیمکلیری	الاب الاکلیری	هونزاوه	وقاء عبد المطلب
الانکلیزی الحديث	فازس	کوش صفوی	زین العابدین	زفت دریار و درگیزان
حوثت گوتار دریار و درگیزان	فازس	د. محمد عبد القادر	د. اکه‌یاندن	د. میکاریسه‌یات راکه‌یاندن و په‌یوندیکردن
دشاد	عه‌ربیس	سالیم بدروکات	عه‌ربیس	مهم پورهان شانع
کوئلیزینک له پهندو سرهاته ناوازکان	عه‌ربیس	هادی الغلوی	په‌ند	حسین عوسمان

ناوی کتیب	BABEAT	نوسور	زمان	ورگیز
چه‌ردیده‌کی کوئه‌هه لایه‌تیبانه له مینزوی نویی عیراق 2/	عه‌ربیس	د. عه‌لی وردی	کوئه‌هنسی	کوئستان جه‌مال
چه‌ردیده‌کی کوئه‌هه لایه‌تیبانه له مینزوی نویی عیراق 5/	عه‌ربیس	د. عه‌لی وردی	کوئه‌هنسی	حده‌سن جاف
چه‌ردیده‌کی کوئه‌هه لایه‌تیبانه له مینزوی نویی عیراق بدروگی (6)	عه‌ربیس	علی وردی	کوئه‌هنسی	دلیر میرزا
چه‌ردیده‌کی کوئه‌هه لایه‌تیبانه له مینزوی نویی عیراق پاشکوی بدروگی (6)	عه‌ربیس	علی وردی	کوئه‌هنسی	دلیر میرزا